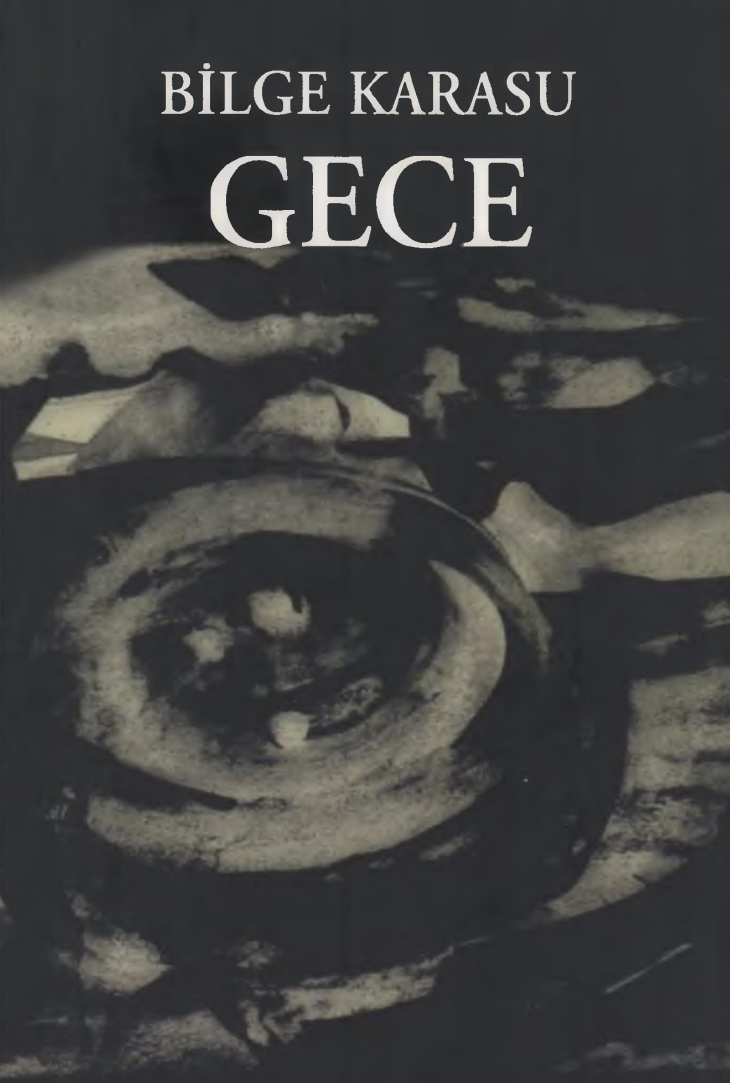
BİLGE KARASU

GECE

metis

Bilge Karasu

GECE

Bilge Karasu (1930-1995) Şişli Terakki Lisesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde okudu. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nde, Ankara Radyosu Dış Yayınlar Bölümü'nde çalıştı. 1963-64'te Rockefeller Bursu'yla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulundu. 1974'te Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. İlk yazısı 1950'de, ilk öyküsü de 1952'de *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayımlanan Bilge Karasu, 1963 yılında D. H. Lawrence'ın *The Man Who Died* (*Ölen Adam*) kitabının çevirisiyle Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü, 1971'de *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1991'de *Gece* kitabı ile Pegasus Ödülü'nü ve 1994'te *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*'le Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Bilge Karasu'nun Bütün Yapıtları, ölümünden sonra yayımlanan *Altı Ay Bir Güz* (1996), Füsun Akatlı tarafından kitaplaştırılan *Lağımlaranası ya da Beyoğlu* (1999), *Öteki Metinler* (1999) ve Serdar Soydan'ın derlediği *Susanlar* (2009) ile birlikte toplam on iki kitaplık bir koleksiyondur. Füsun Akatlı ve Müge Gürsoy Sökmen'in hazırladığı *Bilge Karasu Aramızda* (1997) ise yazarın hayatını, edebiyatını ve yakın dostlarıyla ilişkilerini aydınlatan yazıları bir araya getirmiştir.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Bilge Karasu - Bütün Yapıtları 2
Metis Edebiyat
GECE
Bilge Karasu

© Bilge Karasu, 1985
© Metis Yayınları, 1991

İlk Basım: İletişim Yayınları, 1985
Metis Yayınları'nda İlk Basım: Mayıs 1992
Sekizinci Basım: Mart 2013

Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Resmi: Abidin Dino, *Belki de Bir Düş*
Kapak Tasarımı: Semih Sökmen

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-183-6

BİLGE KARASU

GECE

1991 Pegasus Edebiyat Ödülü

metis

BİLGE KARASU • BÜTÜN YAPITLARI

TROYA'DA ÖLÜM VARDI, 1963
UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI, 1970
GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ, 1979
KISMET BÜFESİ, 1982
GECE, 1985
KILAVUZ, 1990
NE KİTAPSIZ NE KEDİSİZ, 1994
NARLA İNCİRE GAZEL, 1995
ALTI AY BİR GÜZ, 1996
LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU, 1999
ÖTEKİ METİNLER, 1999
SUSANLAR, 2009

SUNUŞ

Gece belirli bir gerçekliğin, tek tanımla saptanabilecek bir insanlık durumunun dile getirildiği bir anlatı değil. Belli bir öykü, kişilikler, ya da nedensellik ilkesiyle işleyen bir olay örgüsü sunmuyor bize. Bunlara yönelik türden bir okur beklentisine karşı direniyor nerdeyse. Karşıtlık ile olumsuzluk, *Gece*'nin söyleminde baştan sona en belirgin iki nitelik. Neye karşıtlık? Günümüz yaşamının çekilmez akışı içinde, kurtulunmaz bir insan yazgısının olumsuzlanması mı söz konusu? Hayır. Buradaki karşıtlık ile olumsuzluk, *Gece*'nin yazın alanındaki geleneksel ölçütler ya da alışkanlıklarla bağdaştırılamaz özelliğinden doğan bir durum.

Yazınsal söylem düzeyinde olduğu gibi, yaşamın bütünüyle ilgili deneylerimizin de sarsılması, silkelenmesi, çarpıtılması söz konusu bu metinde: zaman ile uzay boyutlarının alışılmadık biçimde kullanılması yol açıyor buna en başta. Geleneksel yazı, yazar, anlatı, anlatıcı, kişilik, öykü kavramları da bir bir değişikliğe uğratılıyor *Gece*'nin söylem serüveninde. Gerçekte hem öznel hem de nesnel düzlemde, yazarın da, dilin de, konu edinilen yaşam gerecinin de nesnel varlık sınırlarını yitirmesine tanık oluyoruz. Başı, sonu, kuytuları, ucu bucağı duyularla saptanamayan, ama tükenmez bir gücüllüğü bütün ağırlığıyla taşıyan karanlık gece, ilkin bu anlamda ana simgesi oluyor anlatının.

Belli bir anlamla sınırlandırılmak istendiği an, hep yeni yönlere, bambaşka doğrultulara kaçıyor *Gece*. Anlatının konusu olan yaşam görüntüleri de, anlatıcılar da, onlarla özdeşleşen yazar da, dil de dalgalanmalardan geçiyor, dış çizgiler, sınırlar sürekli çar-

pılıyor: "Hangi ayna kendimizi gösterecektir bize? Sürekli bir yürüyüş içinde gibiyiz, bir lunaparkın eciş bücüş görüntü veren aynaları gibi." (51)*

Bu karmaşık varoluş bağlamında *Gece*, özdeşliğin dil ile aranışı, dil ile kurulması çabasıdır bir yönüyle. Bir yazma ediminin, zamandizinsel değil, uzaysal bir düzende irdelenişi. "Yazar"ın, "yaratman"ın, "düzeltmen"in (9), yaratı ile, "anlatıcı" ile sürekli yer değiştirmesi, birbirinin etkinlik alanına taşması, birbiriyle örtüşmesi, birbirinin bireyselliğini kırıp ortadan kaldırması, söylemin dalgalanmasında başlıca etken. (9, 10, 22, 32, 43) Kim anlatıyor? Dört ana bölümde başka başka kişilermiş izlenimini uyandıran dört ayrı anlatıcı mı? Yoksa, söylem serüveninin nerdeyse bir güncesini bize dipnotlarıyla aktaran, baştaki yazar mı? Anlatıcılardan biri mi yazar? Ya son iki dipnotunda kendini belli eden okur-anlatıcı, daha doğrusu yazar-okur-anlatıcı? (97, 105) Yazma uğraşı, iki ucuyla, hem göndericisi olan yazar, hem de alıcısı olan okur ile, bir aynalar ortamında akıyor böylece — daha doğrusu akıyormuş gibi gösteriliyor. *Gece* metninin güdüm kurgusundaki devingen bağıntı da bu. Anlatının gereci olan yaşam ile, onun yazınsal yorumu arasındaki ilişki, çizgisel bir yalın yapıdan çok uzak. Değişik anlatıcıların, birbiriyle karşıtlaşabilen gözlemleriyle, gerçek yaşamın, sanat biçiminde soyutlanmış yaşamın, anlatılan, yazılan, okunan yaşamın, anlamını değişik yorumlar sarmalında kavratmaya yöneliyor metin.

Gece'de anlatılan tek tek, bölük pörçük durumların konumların, gerçek yaşamla somut ilişkisi, sürekli seziliyor satır aralarında. Okurun yakın geçmişte tanığı olduğu birçok toplumsal, tarihsel, kültürel deneyden yankılar var metinde sözgelişi. Alışılmış tarihsel mantığın işleyişi bile sorguya çekiliyor. (38) Ama bütün bu gerçek durumlardan soyut bir çıkarım olan yaşantı, insan umutla-

* Ayraç içindeki sayılar, metnin 1'den 110'a dek sayıyla belirlenmiş altbölümlerine göndermedir.

rıyla korkularının bütünleyici imgeleriyle dile getiriliyor. Kendini bütün okumuşların gölgesi durumuna getirdiğini (41), onların art benliği olduğunu (42) söyleyen bir yazar-anlatıcının "inandırıcılık eşiklerini" (46) aşarak, çok yönlü bir bilincin akışında ürettiği bu imgeler, gerçek yaşama kolay kolay uygulanamaz. Soyutlamanın bu aşamasında bunlar, yaşamın bilinen deneysel gerçekliği ötesinde, kurmaca, metindeki deyimiyle yapıntı bir nitelik gösterirler. Ama bu *nitelik, etkilerini azaltmak şöyle dursun, tersine daha da* yüceltir. Bir görelilikler, yansımalar, dalgalanan görüntüler bağlamında, yaşamın gündelik yorumundaki belirsizliği, yapıntı doldurur. Ancak, "bu yapıntıyı gerçek belleyerek bugünkü düşüncemizi o yapıntıyı gerçekleştirmek yolunda kullanmak, düşünülmeyecek, yanlış bir iş değil," (38) yargısı da çelişik bir biçimde, bir yanılsamanın, yeni bir yapıntının dile gelişi olabilir. Peki, "Bu iş nereye dek sürer? Herhalde yalnız kalıncaya dek. Bütün aynalarda kendinizi görünceye dek, herkesin gözü sizin aynanız oluncaya dek... Daha doğrusu, önlerinde durmasanız da aynaların hepsi sizi gösterinceye dek; gönüllerinde olmasanız bile insanların gözleri sizden duydukları korkuyu yansıtmaktan başka bir işe yaramaz oluncaya dek..." (105) Gecede varoluşun sonuna akan süreçtir bu.

Gece'de bu tür belli belirsiz bir son beklentisi, Beckett metinlerini andırırcasına, hem bir gereklilik hem de çelişki niteliğini koruyor. Yazar, anlatıcılar, metnin eylemi, güdüm kurgusu, dipnotlarında irdelenerek gelişen yazma serüveni, söylemin bütünü, bir sona yönelik. En azından metnin nesnel varlığının sınırları açısından böyle bu. Ama son kaçınılmaz olmakla birlikte, anlamayı umabileceğimiz bir şey midir? Metnin başında, gecenin karanlığında "yaşayabilirmiş gibi görünen tek şey" (1) olan dil, değişik bilinç katmanlarında işleyerek (5), büründüğü söylem biçiminde nereden nereye getirmiştir bizleri? Yazarı, okuru, hepimizi? Hele başlangıçta "herkesten gizlenen bir şey olmalı. Ama her gizleneni bilen birileri de olmalı. O da, şu anda, benim," (47) diyen anlatıcıyı, nereye ulaştırmıştır?

Anlatıdaki "ben"in, özdeşliğini zamanda, uzayda, anıda, yaşamda, yazıda bulma çabası, en sonunda gelmiş, arayanın kendi yapıntısına, belki de yanılsamasına takılmıştır. Varoluşsal yazgıdır bu belki. Başlangıçta duvarlara yazılan "Gece Gelecek" (14) sözcesiyle dile gelen son beklentisi, gerçekleşir gibi olur: "Ancak, gece, ine dönüştür; ılık sularda yüzüş, yalanlardan pek çoğunun gerisine, öncesine dönüştür. Kendisi de bir yalana dayansa bile." (90)

Öyleyse, bir özdeşlik arayışının aracı olan söylem, gene gecede sürecektir. Öncesi sonrası karanlık, ölümü, korkuyu, gizemi, yaratıcılığı, düşgücünün en çılgın sanrılarını, dilin gündelik sınırlar ötesindeki bulgularını, karanlık anlamlarını, belirsizliklerini içeren gecede. Alışkanlıkların, tanıdık bildik durumların, geleneğin, uzlaşımın simgesel ortamı olan gündüz, bu niteliğiyle geceye, gizemli yaratıcılığın simgesel ortamına karşıttır. (18, 19, 20) Gerçekte, gündüzün geceyi hep kovması kovalaması gibi, gündelik alışkanlığın baş işlevi de, yeniyi, yabancıyı, düşseli, yapıntıyı yaşamdan kovmaktır. Bizim alışkanlıklarımızın, yerleşik algı düzenimizin, rahatlığımızın bu yönüne direniyor işte *Gece*. Yer yer, salt anlatma işlevinden soyutlanmış sözceleriyle, bir düş düzeninde örülü görünüşte dağınık söylemiyle, temel gereksinmelerimizi, yerleşik beklentilerimizi, bu noktada altüst ediyor, bocalatıyor. Çizgisel akışlı bir öyküyü, her an göklere çıkarmaya hazır kolaycı okur beğenisine ters düşüp kovulmayı göze alarak.

Çetin metin denecek *Gece* için belki. Neden olmasın? Hele önce bir okuyalım.

Akşit Göktürk

F. Akatlı'ya.

yenilmenin tohumunu taşır her pazartesi
Turgut Uyar

(Pazartesi, YENİLGİ GÜNLÜĞÜ-
Her Pazartesi)

La nuit, souvent je reste éveillé. Je suis la sentinelle debout à la porte du sommeil des autres, dont je suis le maître. Je suis l'esprit qui flotte au-dessus de la masse informe du rêve.

..... *et s'enfoncèrent dans une nuit lointaine, dangereuse, comme l'est toute nuit.*

.....

..... *il était chargé du sens obscur du symbole et dangereux comme le sont tous les habitants de la nuit, les habitants des rêves. Les rêves sont peuplés de personnages, d'animaux, de plantes, d'objets, qui sont des symboles. Chacun est puissant et, quand celui qui l'a suscité se substitue au symbole, il profite de cette puissance mystérieuse. La puissance du signe, c'est la puissance du rêve....*

Jean Genet
(*Miracle de la Rose*)
(1)

Die Bewegung der sich bildenden Individualitaet ist ..... das Werden der wirklichen Welt.

G.W.F Hegel
(*PhG*, VI, B, I, a: Die Bildung und ihr Reich
der Wirklichkeit)
(2)

(1)

Geceleri, çoğu zaman, uyanık, beklerim. Uyuyanların uykusunun kapısında dikilen nöbetçiyim ben; o uyku benden sorulur. Düşün kalıba girmez kütlesi üzerinde yüzen ruhum ben.

.....

..... uzak, tehlikeli bir geceye —geceler hep böyledir zaten— girip yittiler.

.....

..... simgenin karanlık anlamıyla yüklüydü o, gecede eğleşen, düşlerde eğleşen herkes gibi de tehlikeli. Düşleri, her biri bir simge olan kişiler, hayvanlar, bitkiler, nesneler şeneltir. Her biri güçlüdür bunların; bunları üreten kişi, kendini simgenin yerine koyduğunda da, bu gizemli güçten yararlanır. İmin gücü, düşün gücüdür.....

(2)

Kendini kuran bireyliğin devinimi ..... gerçek dünyanın oluşumudur.

I

1.

Gece yavaş yavaş geliyor. İniyor. Çukur yerlere dolmağa başladı bile. Oraları doldurup ovaya yayılmağa başlar başlamaz, her yer boza dönüşecek. Işıklar yanmayacak bir süre. Ne çukurda ne düzde. Tepelerin aydınlığı, bir süre, yeter gibi görünecek herkese. Sonra tepeler de karanlıkta kalacak.

Dil bu karanlığın içinde yaşayabilirmiş gibi görünen tek şey olacak. Hiçbir ağırlığın, hiçbir gerçekliğin kalmadığı bu yerde. Karanlığın gerçekliğe benzer tek yanı, konuşulabilmesi olacak. İki kişi arasında. İki duvar arasında.

Sonra soyunmağa başlayacak insanlar. Gecenin açtığı yaralar biraz daha acısın diye.

Genç kasların gerginliği geceye girecek.

Pörsük kaslar bir pelteye dönüşecek gecenin içinde.

Bir tek diller bilecek, tepelerde, toprakaltı saraylarında yanan ışıkları; yalnız dil söyleyecek bu ışıkta yıkanan tek hücreli hayvanları.

Gece oluyor yavaş yavaş. Bağırsaklarımızın içinden yüreğimize gözlerimize doğru yükseliyor.

2.

Gecenin işçileri, gerçekte, ikindinin ilk saatlerinde görünmeğe başlamıştır sokaklarda. Tek tük de olsa.

Onların işi, geceyi hazırlamak: Yer yer çukurlar açmak, örneğin; gecenin kolaylıkla birikip doldurabileceği çukurlar...

Onların işi, geceye hazırlamak: Genç kasları, gece gelince daha kolay soyunsunlar diye, soyunmağa alıştırmak örneğin. Çıplak etlerinin içine doğru ince, soğuk demirler iteleyerek, kızgın saçmalar gömerek bu etlere, onları gecelerin en uzununa alıştırmak.

Akşam saatlerinde gecenin işçilerini görmek çok kolaydır artık herkes için. Geceyi hazırlamakta, geceye hazırlamakta kullandıkları âletler ellerinde, sokaklarda dolaşırlar; sayıları da git-

gide artar.

Demirden yapılmıştır bu âletler; güzel sepilenmiş derilerden kesilmiş, seçkin ağaç türlerinden yontulmuş, esnek reçinelerden dökülmüştür. Dövmeğe, yırtmağa, delmeğe, kıstırmağa, burmağa, koparmağa yararlar. Yakmağa, kırmağa da.

Özellikle genç gövdeler üzerinde çalışmak için düşünülüp tasarlanmış, gerçekleştirilmiştir bu âletler.

3.

Gecenin işçileri, gerçekte, ikindinin ilk saatlerinden beri görünmüştür ortalıkta. Çoğu insanın, dikkatini çekmemiş de olsalar.

Gecenin işçileri dörtköşe ekmekleri seviyorlarmış, öyle deniyor. Belki dörtköşe ekmekleri sevenler yalnız onlar değildir bu koca şehirde. Ama fırıncılar, tütüncüler, bakkallar, kendilerinden dörtköşe ekmek isteyenlerin hepsinin gecenin işçileri olduğunu düşünürler nedense.

Ekmek satılan yerlerde yuvarlak, uzun, dikdörtgen biçimli ekmekler de bulunur elbet. İkindi üstü, önce okul çocukları evlerine dönmeğe başlarken ekmek satılan yerlerde alışveriş hızlanır. Yuvarlak, dikdörtgen, uzun, söbe, dörtköşe ekmekler gitgide

artan sayıda satılır. Küçük, iri, kemikli, yumuşak, kirli, temiz, nasırlı, sıvışkan eller, ekmekler taşır.

Gecenin işçileri sokak aralarında gezer. Yuvarlak ekmeklerin, dikdörtgen ya da söbe ekmeklerin, uzun ekmeklerin hangi evlere girdiğini gözlerler. Bu işi yaparken, öyle, çok önemli bir iş görüyormuş gibi davranmazlarsa da, onlara dikkat edenler şunu da görürler arada bir: Bir tanesi gider, bir kapının herhangi bir yerine, pek de belli olmayacak biçimde bir im çizer. Gözlemi iş edinenleri şaşırtacak bir şeydir bu. Kapısı imlenen evlerin hiçbirinde dörtköşe ekmek yenmemektedir; yoksa şu ya da bu biçim ekmek yendiğini belirten bir im değildir bu. Üstelik, kapılar biraz da rasgele imlenir gibidir. Hiç değilse görünüşte.

4.

Tepelerden birinde —en yükseği, en gösterişlisi değil, onun yanındakinde— Düzeltmen yalnızlığını yaşar. Sessizliğin içinde.

Düzeltmenin yalnızlığı küçümsenir gibi değil; hele gece indikten sonra. Gecenin yere doğru aktığını görmüştür penceresinden: Önce çukurlara, özellikle, gecenin işçilerince kazılmış çukurlara; sonra ovaya dolduğunu görmüştür. İzlemiştir saniye saniye. Işığın azar azar söndüğünü görmüştür yeryüzünde; evlerin pencerelerinde daha yanmadığını görmüştür.

Gecenin gündüzü kemirmesini önlemenin olanaksızlığına inanmak istememiştir. Gecenin işçilerine nasıl engel olunabileceğini, ışığın yeryüzünde sönmesinin nasıl önlenebileceğini çok düşünmüştür.

Bir olanaksızlığa inanmak istemeyebilir kişi, ama onu kabul etmek gerekince de içi parçalanmadan yaşamını sürdürebilir. Oysa Düzeltmenin yalnızlığı, yeryüzünde sönen her yüzeyle acılaşıyor, daha, daha daha acılaşıyorsa, çok düşünüp çözümünü bulamadığı bir sorun karşısında eli kolu bağlı kalmasından.

Karanlığın içinde, şimdilik, yaşamım sürdürebilirmiş gibi görünen tek şey, daha önce söyledik, dil... Dil, Düzeltmenin şu yalnızlığını biliyor, söylüyor.

Daha doğrusu, söyleyebiliyor; şimdilik. Gece gelip dilin üzerini de örttü mü, artık baykuşlardan başka bir şey uçuşmayacak gecenin içinde, ya da, yarasalardan başka... Bunların sesinden başka bir şey, bunların hışıltısından başka bir ses işitilmez olacak. O zaman da Düzeltmenin yalnızlığı, bir kuyunun çeperleri gibi saracak onu.

Baykuşlar, yarasalar, yarasılar, kuş baylar.

5.

Diller yaşamağa başlıyor. Her şeyden önce, çözülmeğe...

Hızla çözülen diller, uzun süre söylemeden durdukları şeyleri, sıra sayı gözetmeden, ölçü biçi bilmeden söylemeğe başlarlar.

Çeşitli katlarda işler diller.

En alt katta söyledikleri arasında, şöyle şeyler vardır örneğin:

Gecenin işçileri niçin böyle başlıklar giyer ki?

Oysa o dillerin üzerinde dünyaya bakmasını unutmamış bir çift göz varsa, söylenenler de biraz değişik oluyor.

Bu başlıklar, başından beri var; ama ağır ağır, neredeyse biribirinden ayırt edilemeyecek değişiklikler geçirmişlerdir bu-

güne gelesiye. Önce arkaları, yavaş yavaş saçların tümünü, sonra da ensenin yarısını örtecek ölçüde genişlemiş. (Yakaları da yavaş yavaş yükseldiği için, artık enseleri yok işçilerin.) Başlıkların yanları da, ancak kulak memelerini açıkta bırakacak denli uzamış. Daha sonra da önü, inmiş, inmiş, gözleri, karşıdan bakanların artık hiç göremeyeceği biçimde gizlenmiş. Bıyıklarını da uzatmışlar bu arada işçiler, sakal da koyvermişler.

Öyle ki artık yüzlerinin bile yarısını yiyen başlıklarıyla, sakalları bıyıklarıyla, gecenin işçileri biribirinden ayırt edilmez hale gelmişler. Başlıksız, sakalsız, bıyıksız görülseler tanınmayacaklar şimdiki arkadaşlarınca. Bu halleriyle ise, onları anaları babaları bile tanıyamaz. İstenen, tanınmamaları; görevlerinin ürkütücülüğünden başka bir şey düşündürmemeleri.

6.

Gecenin işçileri, daha ikindi üzeri ortalıkta görünmekle yaratacaklarını bildikleri —oysa başlangıçta, ancak, umdukları— ürküntüyü sürdürmek, uzatmak, bu sürdürülen, uzatılan ürküntüyü daha da yeğinleştirmek üzere dalgalandırmak, yani gönüllerinin dilediğince azaltıp artırmak için çeşitli yollar denerler... Sokaklardaki, evlerdeki insanların bu ürküntüyü pek değişik biçimlerde yaşamaları karşısında kendileri de, ürken insanlara bakarak duydukları hazları nasıl çeşitlendirebileceklerini araştırırlar; yeni yeni ürküntü yaratma yöntemleri hazırlanması için kendilerinden beklendiği üzere gözlem yaparlar... Birkaç saat içerisinde daha ne incelikler bulup yaratacaklarını o gün, ortaya çıktıkları o ikindi saatlerinde, belki kendileri bile henüz bilmezler.

Şehrin ana caddesine açılan en geniş yan sokaklardan birinde yakaladıkları delikanlı olayında, bunun böyle olduğunu pek çok insan açıkça anladı. İşçilerin uyguladıkları işlem, ossaat gönüllerine doğuvermiş bir doğaçlamanın bütün tazeliğini, usta işi acemiliğini taşıyordu çünkü.

Ama gene o gün, daha da ince bir üzgüyü karanlık bastıktan hemen sonra akıl edeceklerdi. Daha önce böyle bir şey düşünemediklerine biraz şaşarak, biraz da yerinerek.

Bu incenin incesi buluş, oldukça sudan bir şeydi üstelik. Bütün yaptıkları, susmak, kıpırdamamak oldu. O kadar. Görünmemek, susmak, yokmuş gibi davranmak. Birkaç saat boyunca.

Gizlendikleri karanlık köşelerden seyrettiler aydınlık pencerelerden kaygılı bakışların sağa sola kaçamak kaçamak bakarak perdelerinin ardında yitmesini, yüpürgen ellerin kapı önlerindeki çocukları kapıp içeri alıvermesini, karanlığa kalanların önlerine bakarak koşar adım evlere dalmasını... Kapıların sessizce sürgülendiğini işitti çakal kulakları. Işıkların teker teker söndüğünü gördüler. Karşı konmazı beklemenin, beklenenin gelmeyişiyle artan kaygının gitgide yeğinleştirdiği korkunun, karın boşluklarındaki kemiriciliğini duyar gibi oldular; dile gelmez hazlar duydular etlerinin her noktasında.

7.

1. Dipnot

Kestirip atmak güç ya, kimi yazarın dilinde söyleyişin en incesini sözcüklerin birer ok gibi art arda fırlatılması sağlar; kimininkinde ise bir karasu gibi akış. Benim dilim çiçek dermek üzere eğilip kalkan bir gövdenin yumuşaklığına, dalgalanışına ulaşmalı.

8.

Balıkçılar sokağındaki olay herkesi üzdü, ama kimseyi şaşırtmadı.

Şehrin ana caddesine açılan en geniş yan sokaklardan birinde, Bakkallar sokağı köşesinden üç adım beride, Balıkçılar sokağının en civcivli saatinde, gecenin işçileri o gence niçin saldırdılar, bilinmiyor.

Söylentilere bakılırsa, elinde götürmekte olduğu ekmek dörtköşe değilmiş; saçının rengi kara değilmiş; ya da aksayarak yürüyormuş... Söylenti elbet, bütün bunlar. Doğrusunu kimse bilmiyor. Ayrıca, bilinecek bir doğru var mı? O bile bilinmiyor. Bilinebilen, görülebilen ise, işçilerin, ansızın duvarlardan, köşelerden, kapı ağızlarından sıyrılarak o genci kalabalığın içinden

çekip ortalarına aldıkları, bir daha dağılıp gözden yittiklerindeyse ortada kanlı, tanınmaz bir et yığını kalmış olduğu. Genci, gecenin işçilerinin ortasında yitmeden önce görebilenlerin söylediğine göre, bu et parçası, o alımlı delikanlının yarısı kadar bile olamazdı. Bu kanlı etin üzerine talaş serpildi, kuru yapraklar örtüldü.

Ertesi sabah oradan geçenler, bir türlü aydınlanamayan günün donuk ışığında, asfaltın üzerinde esmerce bir lekeden başka bir şey göremediler gencin parçalanmış olduğu yerde.

İnsanlar artık yalanan ağızlar, pençeler arıyor insanların yüzlerine, ellerine bakarken. Oysa işçiler, gecenin işçileri oldukları için, güpegündüz görünmezler sokaklarda. Gecenin işçileri herkes gibi miydi bir zamanlar? Böyle olduğuna inanmak isteyenler var.

Daha mı az ürkecekler böyle olsa?

9.

Duruma bakıp kendilerini daha az ürküten ne varsa, ona inanmak istiyor insanlar. Belki "Yaratmanın yalnızlığı" adını verdiğim de, inanmak istediğim bir şey. İstediğim için inandığım bir şey.

Kim bilir? Belki Yaratman —yani Düzeltmen— hiç de yalnız değildir, gecenin ağır ağır düzlüğe yayıldığı şu saatlerde. Işıkların sönmesini önlemek ister görünüyor ise de, böyle bir şey dilememekte, bunu başarmak için herhangi bir çabaya girişmemektedir belki de. Onun herhangi bir şey yapmaması, gecenin işçilerini yüreklendiriyor olabilir. Daha daha, geceyi hazırlamakta işçiler Yazardan —düpedüz Yazardan, Yaratman, Düzeltmen falan değil...— yardım görüyor olabilirler.

Yazarın gönlünde yatan gizli bir onaşımla girişmişlerdir belki de işlerine.

Kim bilebilir bunu? Yazarın dışında, kendisini çok yakından bilen birkaç kişi dışında, kim bilebilir?

Ama böyle bir şey akla da mı gelmez? İşte bu noktada, demin dediğimizin önemi ortaya çıkar: Aklına böyle bir şey gelse bile, insan bu düşüncenin saçma olduğunu söyleyecek, böyle bir şey olamayacağına inanmak isteyecektir.

İnsanlar, gitgide, istediklerine, dilediklerine inanmakla yetindiklerini, düşünüp tartmayı, ölçünmeyi, olanı biteni görmeğe çalışmayı yavaş yavaş bir yana ittiklerini daha fark etmiyorlardır belki de. Bunun farkına varmağa başladıklarında ise ortalık iyice kararmış olacak. Sabahları güneş yeniden doğar gibi olsa da, ortalık yeniden aydınlanır gibi olsa da, gecenin karanlığı bütün bütün dağılmayacak hiç.

10.

2. Dipnot

Uzatıyor, dolaştırıp karıştırıyor muyum lâfı? Şimdiye değin doğru dürüst olmuş bitmiş bir şey yok. Geçişin sertliği, çarpıcılığı, istediğim bir şey mi? Oysa tasarladığım çeşitli izleklerden ancak birini sezdirebildim şimdilik. Dağınıklığı toparlamak gereği var, her şeyin ardındaki yazar ben miyim, benim bir yaratığım mı, kararlaştırmak gereği var...

11.

Çantamı elimden bıraktığımı, başkalarının yanında açık tuttuğumu anımsayamadım; uzun uzun düşündüğüm halde. Oysa işte, içinden —umduğum, beklediğim, gerekli gördüğüm üzere— bilmediğim birtakım kâğıtlar çıktı. Katlı. Aklıkları ile yabancı... Çantadan çıkarmadan açtım katlı kâğıtları. Biraz da çekinerek kaydırdım bir tanesini. "nemaya, tiyatroya gitmeyin. 24 saat içerisinde Sevinç gelebilir." Anlamı belli gibi. Mi?

Beni Yargılamalar Bakanlığının o küçücük, daracık sicil odasına götüren kadının adı Sevinç miydi acaba? Böyle bir rastlantı niye düşünülmesin?

Dar, tozlu sicil odaları dünyanın her yerinde biribirine benzemekte olsa gerek. Kitaplar, filimler bu konuda bizi gereğince,

yeterince aydınlatmadı mı? Bu aydınlanmaya eriştiğimiz için olacak, koyun otarır gibi masa başlarına oturtulan adamların sayısı artırılır, kımıldamamaları için masaların arası daraltılır, giderleri kısmak için her masada karşılıklı ikişer kişi çalıştırılırken, sicil odaları da kendiliğinden küçülüp havasızlaştıkça, verimi artırmanın bu biricik yolu bizde de uygulanıyor diye seviniyoruz.

Bizi ürkütmesi gereken ne varsa, iyi bir şeyin belirtisiymiş gibi davranıyoruz; sevinmeğe bakıyoruz böyle bir iyilik karşısında. Böyle bir sevinç olanağı bulmuşken korku içinde yaşamak, yeğlenecek şey değil.

Adı belki de Sevinç olan o kadın, bu sabah beni gelip evimden aldı, kendisiyle bir yere gitmem gerektiğini söyledi. Korkmamağa çalıştım, "gitmem" demeği düşünmedim bile. "Siz kimsiniz" diye sormak, ancak kapının önünde beklettiği araba yola çıkıp iyice hızlandıktan sonra usuma gelebildi. "Kim olduğum önemli değil," dedi, "bir ulağım ben."

12.

Gecenin işçileri gündüz saatlerinden tedirgin olurlar. Günün gerisinde duran karanlık onların gözünde saltık bir mutluluktur. Mut ülkesi, onlar için, masalsı bir geçmiştedir; kendilerini sarıp sarmalamış, kuşatıp beslemiştir bir zamanlar bu güneş sızmaz bahçe. Ortalık ağarır gibi olduğu an ellerinden —bir daha ulaşamamacasına— kaçırmış oldukları bir dingin karanlığın anısıdır, usanmak bilmeden taşıdıkları. Koşturulmuş atların, boyun eğdirilmiş düşmanların, ancak kanla yıkanıp silinebilmiş öfkelerin, evreni kucaklamış sınırsız benliklerin düşü alabildiğine yaşar bu dinginlik, bu alacakaranlık içinde. Başka hiçbir şeyi yaşatmamacasına.

Gecenin bir yerinde, bir düşün loş sularına dalıp yüzmeğe

başladıklarında kendilerini taşıyan ellerin üzerinde, bir çocukluk evine dönenler gibidir, gecenin işçileri... O evin penceresinden bakınca, bildikleri, anımsadıkları şehrin yerinde uçsuz bucaksız uzanan bir ettopraklıkla karşılaşanlar gibidirler... Bildikleri, anımsadıkları oyun alanlarının, kışlaların, bahçelerle parkların, mahallelerle sokakların yerinde, başka insanların

(bu "başka insan" deyimi, kaypak bir anlam taşır onlar için; özlerinden başkası da demektir, kendileriyle bir tuttukları ya da kendilerinin bir yansısı saydıklarından başkası da demektir)

başka insanların varlığının, gelmiş geçmişliğinin tek izi olarak —örneğin— bir taş parmaklığın seçilebildiği bir ettopraklık görürler; anlamsız, işlevsiz kalmış bu taş parmaklık ettopraklığı boydan boya kesmektedir. Düş görenin gözü bunu yavaş yavaş seçer. Bu parmaklığın

(bu parmaklığın ortalarında bir yerde, bir zamanlar, kocaman bir taş kümbet üzerinde yükselen daha da kocaman bir atlı yontusu, şimdi ne kadar bakılırsa bakılsın, seçilmez olmuş olacaktır)

boydan boya keser gibi göründüğü boşluk inanılmaz enginliktedir. Sürülmüş, ekilmiş, ilk yağmurları yeyip iyice culuklaşmış bir toprak gibidir bu görünen; oysa tek ağaç, tek hayvan, tek insan seçilememektedir. Toprak, turuncuyla kırmızı arası; taş parmaklık kirli ak. Göğün rengi bile akşam ya da sabah saatlerinin kızılma dönüşmüştür bu engin boşluğu yansıtmaktan. Günün can çekiştiği, ya da, utkusunun daha pek uzakta olduğu bir saatin ışığıdır bu. Bu usa sığmaz toprak uzamının ötesinde —ancak bir düşte böyle bir "öte" bulunabilir— yeşilliği düşündürebilecek küme küme lekeler vardır belki, öbek öbek damsı biçimler sezilebilir. Ama burada sokak yok, insan yoktur. Burası bir şehirdir

ama bakandan başka hiçbir insanın bulunmadığı bir şehir. Tarımın bile unutulduğu, ölü, yeryüzünden kazınmış bir şehrin gölgesidir bu.

(Bu topraklarda atların koşması için insanın anısının yerden de, gökten de biraz daha silinmesi gerekir).

Gecenin işçileri için mutluluk, gün battığında kendini bu toprağın ortasında at koşturur görmektir, koşan atlara bakmakta olmaktır. Penceresinden, penceresinin karanlığından ayrılmadan. Tükenmez bir karanlık südü, kurumaz bir memeden emmektir. Düşünden çıkmaksızın, yitirmediğine inanmak istediği bir uçmaktan ayrı düşmeksizin, yüzerek, koşarak, uçarak yaşayıp gidebileceğine inanmaktır.

13.

Çantam hep koltuğumun altındaydı. Sonu gelmeyen geçeneklere daldık o küçük, dar arka kapıdan girdikten sonra. Yol bir saat sürmüş olacaktı. Arabanın penceresinden gördüğüm sokaklar, evler, hem bildiğim yerlerdi, hem de ilk kez görüyor gibiydim onları. Yıllardır gitmemiştim o yana. Şehir ne kadar büyümüş, değişmiş!

Yanımdaki kadın, geçeneklerde yürümekten sıkılıvermiş gibi, ansızın, hiç beklemediğim bir anda (önünden geçip gidecekmişçesine bir adım atmışken) bir kapıyı açtı, beni de içeri çekti. Bir masanın başına oturttu.

Çantam hep koltuğumun altındaydı. Sakalsız, bıyıksız, dazlak bir adam, gözlüksüz, kaşsız, kirpiksiz bir adam, karşıma

geçti, böyle bir yerde —dosyaların yumuşak duvarlar gibi bizi içine alıp sıkıştırmağa hazırlandığı bir sicil odasında— sorulması (yadırgatıcı olmak şöyle dursun) beklenen birtakım sorular sormağa başladı. Yaşınız, doğum yeri, doğum yılı, ananın adı, babanın adı, işin; sizi niye buraya getirdik, biliyor musun? Aklınıza bir şey gelmiyor mu? Sen geçenlerde şehir dışına çıktın mı?... (Şehir dışına çıkmayalı yıllar oluyor neredeyse...)

Yanıtlarım hoşlarına gitti mi, gitmedi mi, bilmiyorum. Soruları bitince yüzüme uzun uzun baktılar. Sonra bakıştılar. Sonra da saçsız, kaşsız, kirpiksiz adam, sanki içeriden bir şey alıp gelecekmiş, sıkışmış da çişini etmeğe gidecekmiş gibi kalktı, kapıdan çıktı, bir daha gelmedi. Yanımdaki kadın saat tutar gibi baktı bileğine iki üç kez. "Buyurun, gidelim," dedi sonra. Bu kez sokağa daha çabuk vardık sanki. Kapının önünde, "güle güle," dedi. Eve döndüm. Çantamı açtım. "... 24 saat içerisinde Sevinç..."

14.

Gecenin işçileri içinde, zincir, sopa, kamçı, ip taşımayan bir küme vardır. Bunların tek savutu, koltuklarının altındaki, neredeyse şiş kadar uzun, şiş kadar ince kamaları; bu kamaları da sanki taşımazlar, etlerinin bir parçası haline getirirler. Kollarını kavuşturmuş, elleriyle koltuk altlarını hafif hafif okşamalarına bakan, ister istemez öyle düşünür.

Pek seyrek kullanırlar bu kamayı. Asıl işleri başkadır; bu işlerini görürlerken de tedirgin edilecek olurlarsa, kendilerini tedirgin edenleri ortadan kaldırmak için başka yollar, doğal yollar kullanmağı yeğlerler.

Gecenin işçilerinin bu bölüğü, duvarlara, kapılara, direklere, yollara, taşa tahtaya yazı yazmakla görevlidir. Herkesin uyu-

duğu, ya da ışığını söndürüp karanlıkta kaygıyla beklediği saatlerde bunlar "Gece Gelecek" diye yazarlar şehrin her yanına. Küçük gecelerin küçük sabahlarında yola düşen herkes, büyük gecenin (küçük de olsa "sabah" denecek bir sabahı hiç gelmeyecek bir gecenin) habercisi olan bu yazıları okur. Bu yazılar, kısaltılmış biçimlere de girer, teker harfe indiği bile olur. Bilinir ki, ertesi küçük gece, birtakım eller bu harfleri garip çiçeklere, bu yazıları çılgın sözcüklere dönüştürecek, tanınmaz kılacaktır. Daha ertesi gece, ertesi küçük gece, ellerinde boyaları, fırçaları, gecenin işçileri duvarlarda, kapılarda, taşlarda, yollarda boş yer arayacaklardır. İş, gecenin işçileriyle birtakım ellerin karşı karşıya gelmemesi. O zaman, birtakım eller duvarlarda, yollarda kanlı çiçeklere dönüşür. Yağmur, sabunlu su, kanları yok eder zamanla; ama boyaların karşısında güçsüzdür.

15.

Bildiğim bir mahallenin bildiğim bir sokağında bulunan, bildiğim bir eve gitmek üzere yola çıkmıştım. Yerde kar vardı, çiğnenmekten buzlaştı buzlaşacak. Üşüyordum. Arkadaşımın evine gitmek için yokuş yukarı epey yürüdükten sonra kısa, dar bir yan sokaktan yokuşa koşut başka bir dar sokağa sapmam gerekiyordu. Oysa bu yokuşun üst yanında eski bir eve girip arka kapısından bahçeye çıkabilir, oradan da o sokağa geçebilirdim. Bu soğukta yoldan yola sapmağa üşendim, aldatıcı da olsa kestirme gibi görünen bu geçitten gitmeğe karar verdim; herhangi bir yerde bir işim yoksa o yere girmekten sıkıldığım halde, sıkıntıyı bir yana bıraktım, evin kapısından içeri daldım. Soğuktan kaçan çocuklar merdiven aralığına dolmuş, bütün evi inleten bir

gürültüyle, oynuyorlardı. Arka kapıya giden yola duvar örülmüştü. "Arka kapı..." diyecek oldum. Çocuklar gerisini dinlemeden bağrışmağa başladı. Anladığım kadarıyla yukarı çıkıp arka merdivenden inmeliydim. "Evi böldüler," dedi çocuklardan bir iricesi. Yukarı çıkmağa başladım. Merdiven gitgide daralır gibiydi. Yataklar, yorganlar yığılmıştı sahanlıklara. Dar evlerde bahar temizliğine girişen kadınların her zaman yaptığı bir şeydi bu. Ama bu karın kışın ortasında bahar temizliği ne oluyordu? Bahara daha aylar vardı. Çocuklar arkamdan yukarı çıkmış, bağırıyorlardı. Önce anlayamadım dediklerini. Beni itip kakmağa, eteklerime, paçalarıma asılmağa başladılar. Güçbelâ inebiliyordum sokak kapısına doğru. Vazgeçmiştim kestirmeden. Yan sokaktan dolaşacaktım. Üst kat kapılarından şimdi analarının da sesi geliyordu. Kovalanır gibiydim. Ansızın, ne dediklerini kavrayabildim. Bir ağızdan bağırıyorlardı şimdi, bir çeşit tekerleme tutturmuş gibi. "Gündüzcü," diyorlardı, "gün-düz-cü-cü-cü..."

16.

Gecenin işçilerinin kimin —ya da kimlerin— buyruğu altında oldukları üzerine çeşitli söylentiler var; öteden beri ağızdan kulağa fısıldanagelmiş... Önceleri, başlarındaki adamın kim olduğu yolunda her kafadan başka ses çıktı. Sonra bu adama değişik üç dört ad yakıştırıldı. Bir ara herkes belli bir ad üzerinde anlaştı. Daha sonra, onun da ardında başka biri ya da birileri olduğu ileri sürüldü. Ne zamandır sürüp gider bu sözler. Gecenin işçilerinin nasıl çalıştığına bakılırsa bir tek kişiye bağlı olduklarını da hemen belli oluyor, diyenler var. Yalnız, hep ağızdan kulağa fısıldanagelmiş olan bu söylentiler, son günlerde, herkesin açıkça konuşup tartıştığı bir şey haline geldi. Kim olduğu kesinlikle bilinmediğine göre, baştaki adam diye düşünülen kimse

(kimseler) üzerine, bilir bilmez söylenen çok şey var. Bildiğine güvenen, anlattıklarının doğru olduğunu bilen çıkmıyor ama.

Gene de, sanki herkesin bildiği bir şey var; her ağzın aynı biçimde yinelediği bir şey: Bu adam, her kim ise, işçilerin işlediği en ufağından en büyüğüne dek her kabahate, her suça tek bir ceza verdiği için hem çok bağlanılan, hem çok korkulan, çekinilen bir kişi.

Tek ceza, ölüm cezası.

Bu adam, işçilerden her birinin insanı öldürmeğe alışması gerektiğine inandığı için de, öldürülecek bir suçlu çıkınca onu öldürmek üzere, işçileri, ad listelerine göre, sıraya uyarak görevlendiriyormuş. Öyle anlatılıyor. Öldürenlerin günün birinde öldürülebileceklerini düşünmelerini sağlamak, gecenin işçileri arasında en ufak bir kıpırtıya bile set çekilmesi açısından, övülecek bir buluş, diyenler de var. Öyle diyenler, son zamanlarda görülmeğe başlandı. Ama böyle şeylere inanmak istemeyenler, inanmağa gönlü yatmayanlar, çoğunlukta. Dolayısıyla bu adamı, her kim ise kınayan pek çıkmıyor.

17.

En kötü bir karabasanda duyulacak kaygı, korku, sıkıntı karışımı bir daralma içinde kendimi güçbelâ sokağa attım. Çocuklar, büyükler, durmadan bağırıyorlardı ardımdan. "Gün-düzcü-cü-cüüüü. Gündüzcü-cü-cüüüü..." Yeni çıkan sözlerden olsa gerekti bu. Ama gecenin işçilerinin duvarlarda, taşlarda bıraktıkları sözel, dilsel izler arasında böyle bir aşağılama sözüne rastladığımı ansıyamıyordum. Hâlâ da ansıyamıyorum ya... Bu sabah gene baktım yollara, direklere. Öyle bir şey yok. Oysa o gün, çocukların seslenişinde aşağılayıcı bir saldırganlık vardı. Gündüzcü, gececinin karşıtı diye kullanılabilirdi; ama "gececi", olsa olsa, benim kafamda bir anlam taşır. Yoksa, herkesçe bilinen bir şeyi ben buldum, ilk ben düşündüm mü sanıyorum?

O gün yan sokağa saptım ama arkadaşımın evine gitmedim. Bir daha bu mahalleye girmek bile istemem, diyebilirdim o anda. Bekleyeceğim, dedim. Bir gün bu korkum geçerse...

O arkadaşıma telefon da etmedim. Kim bilir, benim ardımdan öyle bağıranlar, onu o mahallede barınamaz duruma getirmiş de olabilirler. Oysa ikimiz de kimseye sataşmaz, kimsenin gocunabileceği işler yapmaz kişiler diye bilirdik kendimizi.

Olsa olsa, benim dost değeri bilmez, dostluk nedir bilmez bir kişi olduğum söylenebilir. Öyle ya, o gün arkadaşıma gitmedim; ondan sonra da aramadım, sormadım.

Pek öyle değil ama. Doğru söylemiyorum. Bugün yan sokağa sapıp arkadaşımın oturduğu sokağın köşesine gelesiye doğru olabilirdi bunlar. Ne var ki, o köşeye varınca...

18.

Büyük, kuşatıcı bir gecenin habercileri arasında, insanın insanı kolaylıkla, yüreği cız etmeden, eli titremeden, yarın vurulma sırasının, öldürülme sırasının kendisine gelebileceğini bilerek —belki de bildiği için— neredeyse hınçlı bir soğukkanlılıkla ortadan kaldırması varsa

kesen çarpan çürüten çökerten kanatan yırtan kıran yıkan her türlü nesnenin, yırtan delen parçalayan her türlü âletin peynir ekmek gibi satılıp alınması, kullanılması da var.

Bunları kullananların hepsi, gecenin işçileri değil. Öyle anlaşılıyor.

Şehrin dışında (bulunabilecek en güzel yerlerden biriymiş) bir yeşillik kümesinin ortasındaki kayranda, neredeyse eskiçağ

tiyatrolarını andıran bir yerde

Öyle anlatılıyordu. Oysa orayı gördüm ben; tiyatroya benzer yeri yoktu. Olsa olsa, eskiçağın at meydanlarına, kanlı oyunların oynandığı yerlere benzeyen bir yerde, daha doğrusu, benim, şimdi, öyle anlatmak istediğim bir yerde

Ulu, yeşil ağaçlarla yemyeşil bitkilerin, yeşil kayaların çevrelediği söbe bir alanın iki ucunda, yapraklardan, dallardan süzülürken yeşile boyanan ışığın yemyeşil gösterdiği giysileri, şapkaları, çizmeleri, kürkleri içinde birtakım adamların, törensel devimlerle, silahlarını kaldırıp doğrulttuğunu, karşılarındakilere çevirip ateşlediğini gördüm. Bir sabah saatinde, güneşin bütün gücüyle parladığı, gökyüzünün (yeşillik kümesinin üzerinde) masmavi, dupduru göründüğü bir sabah saatinde...

Biri vurulup yere düşünce iki yandan da alkış yükseliyor, ortalık inliyordu. Söylendiğine göre bu atışlar, sağ, sağlam, ayakta duran tek bir kişi kalasıya sürüp gidiyormuş.

19.

Anlaşılması oldukça güç bir şey bu. Bir törene katılır gibiydiler. Satranç oynamağa, top koşturmağa hazırlanır gibiydiler. Hem önemli bir şey yapacak gibi, kısık seslerle konuşarak, söbe alanın birer ucundaki yerlerine geçiyor, hem de şakalaşır gibi, herkes vuracağı adamı seçer gibi, ya da, oyunu başkalarından iyi oynadığına güvenir gibi, yerlerini bulup karşılarındakilerle esenleşiyorlardı.

Şehrin sınırındaki son arsadan bu yana, bayır yukarı koştuğum için göğsüm daralmıştı; güçlükle solunuyordum. Kalın bir ağacın gövdesi ardına saklandım. Alanı biraz yukarıdan görebiliyordum.

Herkesin anlatıp durduğu ama pek az kimsenin gördüğü bu yeri görebilenlere ben de katılıyordum işte.

Adamların yerlerini bulmaları, almaları uzun sürmedi. Şimdi kıpırtısız bekliyorlardı. Bir uçtan "Gündüz" diye bir ses çıktı bütün ağızlardan. Karşı uçtan, hep bir ağızdan "Gece" diye karşılık verildi. Bu sözler kafamı bir daha karıştırdı.

Sonra silâhlar teker teker kalkmağa başladı.

Önümdeki ağaç gövdesi koyu kahverengiydi. Sırtımdaki giysi kurşun rengi. Yapraklar hışıldıyordu. Gökyüzü ile yeryüzü arasında hava cam duruluğundaydı. Sessiz, dumansız silâhlardı bunların kullandığı. Ağır ağır, teker teker, adamlar yere düşüyordu. İki uçta da. İki yanın ölüleri, arkadaki küçücük bir yapının damı üzerinde ışıklı, kocaman sayılarla belli ediliyordu.

Herkesin düşmesini beklemeden kaçtım oradan.

20.

"Gecenin işçileri" epeyden beridir artık herkesin ağzında dolaşan bir deyim. Buna karşılık olacak bir deyim, örneğin "gündüzün işçileri" deyimi, kullanılmıyor. Hiç değilse, kullanıldığını daha işitmediğimi söyleyebilirim.

Gene de, birtakım kimseler, besbelli, "Gündüz" adına birleşip gece adına birleşmiş olanları vuruyor; ya da çocuklar, mahalle içlerinde "gündüzcü" diye bağırarak insanı kovalama oyununu oynuyorlar.

Şehrin dışındaki kayranda, o yemyeşil meydanda, biribirilerini vuranların kendilerini alıştırdıkları, ellerini, gözlerini çalıştırdıkları söylenemez. Her gün yapılıyorsa bu iş, her gün ononbeş insan, orada, ölüyor demektir. Olsa olsa, o meydana çıkıp

silâh çekmek için başka yerlerde çalışıp alıştırmalar yaptıkları düşünülebilir o oyuncuların. "Oyuncu" demek ne kadar saçma olursa olsun, bunlara yakıştırılacak başka bir ad bulmak da güç. Her günün sağ kalan son oyuncusu ertesi günkü oyuna çıktığı için onun da vurulacağı, er geç vurulacağı, kesin. Olsa olsa, o günün gecesi, ona bir utku şenliğinin baş kişisi olma hakkı tanınabilir.

Ancak, bu işten de daha güç anlaşılacak bir şey varsa, bu oyuncuların büründüğü gizliliktir... Çevrede, oyuna katılmayan, ya da katılmayacak biri görülürse hemen vurulurmuş, öyle anlatılıyor. Kendini belli etmeden onları seyredenler, benim gibiler —demek öylesi de olabiliyor; ama iyi düşünülürse, olabilmesi de pek garip— gördüklerini ancak güvendikleri dostlarına anlatıyorlar. Bunlar arasından vurularak cezalandırılmış kimse var mı, bilmiyorum.

21.

Arkadaşımın oturduğu sokağın köşesine varınca, sapıp kapısına doğru yürümem gerekmedi. Üç adım ötemde duruyordu. Beni tanımıyormuş gibi bakıyor, birini, üstelik geciken birini beklermişçesine, saatine göz atarak, dudaklarını büzerek, başını sağa sola çevirerek dikiliyordu orada.

Soluk soluğa köşeye ulaşıp —evine yaklaştıkça, kendisini bunca zamandır aramamış bulunmamın utancından olduğu kadar, çocukların beni görüp bağıra bağıra kovalayacakları korkusundan herhalde, gitgide hızlanmış, enikonu koşmağa başlamıştım— başımı kaldırınca kendisiyle ansızın göz göze gelmiş olmasaydım, o beni görmeden önce ben onu görmüş olsaydım... İşler neye varırdı, merak etmiyor değilim doğrusu.

Bakışının donukluğu, kendisine doğru attığım adımı, kendisiyle konuşmak üzere açılan ağzımı, kendisine uzanmak üzere kalkan kolumu dondurdu. Kendimi, nasılsa, tutabildim, tuttum. Hiç bilmediği bir sokağa yanlışlıkla sapmış insanların şaşkınlığını takınarak bir aşağıya, bir de yukarıya doğru ikişer adım attım, geri gelip köşede durdum, arkadaşımın yokuşu gösterir gibi kıpırdayan kaşına baktım, yavaş yavaş o yana yönelip yürümeğe başladım. Sokağın üst ucuna varmadan —ardımdan hızlı adımlarla gelenin arkadaşım olacağını kestirdiğimden bütün dikkatimi toplayarak söyleyeceğini iyi anlamağa hazırlamıştım kendimi— yanımdan geçti, biraz ötede de köşeyi dönüp gözden yitti. Söylediği, bir telefon numarasıydı; herhalde öyleydi. En az bir saat geçmesini bekleyecek, ondan sonra arayacaktım. Bu telefonun bulunduğu yere gidiyorsa, ancak varır ya da ben, ancak bir saat içinde, telefon edecek bir yer bulurum, diye düşündüm.

22.

3. Dipnot

Başımı almış gidiyorum...

Önemli olan, birtakım yolların olayı da, okuyanı da bir yerlere ulaştıramayacağını, buna karşılık ancak bir iki yolun sonuna dek gidileceğini okuyana sezdirmemek... Buna çok dikkat etmeliyim.

Kişileri de hem var kılmalıyım, hem de belirsizlik içinde bırakmalıyım. Öyle düşünüyorum ya, gerçekte ne demek bu?

Öznenin ara ara belirsizleşmesi...

23.

Kimi bunu tuhaf buluyor; kimi ise bunda şaşılacak bir şey görmüyor: Gecenin işçileri, başlangıçta, ancak anlatılan, işitilen, konuşmalara konu olan birtakım kişilerdi; zaman geçtikçe tek tük görülür, duyulur hale geldiler; iyice ortaya çıkıp herkesi yıldırmaları, vurmaları, kırmaları, öldürmeleri ancak çok sonra, şu pek yakın günlerde bir gerçeklik oluverdi herkes için. Oysa ta başından beri herkes kanının içinde korkunun kıprandığını duymuş, herkes

ölümcül bir hastalığın kaçınılmaz sonucunu bekler gibi, her sabah uyanıp kendini yoklayan, "bugün de belki öyle geçecek; çok acı çekmeyeceğim belki, belki bugünü de çıkaracağım," diyen, gece uykuya dalmadan önce sabahı bir daha görebileceği

umudunu gönlünden atamayan hastalar gibi

belirsiz bir geleceğin belirsiz bir yerinde yitilip gidileceği kaygısı içinde, değil yalnız kendini, ya da eşini dostunu, evindeki hayvanını bile onulmaz bir derde tutulmuş gibi görmeğe alışmıştı. Onumsuz hastalıklarda da hekime gidilir, çare aranır, çırpınılır; umut —ya da, bir çeşit umutsu duygu— yitirilmez, ya da, yitirilmemişmiş gibi davranılır; gene de, bilinir ki...

Kimine tuhaf gelen, kimininse hiç şaşmadığı bir şey bu. İnsanların böyle bir korkuya, böyle bir kaygıya kapılabilmesi için, insanlardan umudu kesmiş olmaları gerekir; her şeye karşın umudunu yitirmemiş gibi görünse de, bir şeyler yapmağa uğraşır görünse de... Bunu tuhaf bulanlar, gecenin işçilerinin de herkes gibi, sıradan insanlar olduklarının unutulmamasını istiyor, herkesi uyarıyorlar. Ama kolaycacık, oyun oynar gibi can alıverenler, en azından, öyle yapar görünebilenler, sıradan insan sayılır mı artık?

24.

Bir insanın bir insanı vurması, öldürmesi, genellikle, öfke, korku ya da baskıyla açıklanan, açıklanmak istenen bir iştir. Öfke, korku, baskı, kolaylıkla biribirine dönüşür, biribirinin kılığına girer; dışarıdan geleni içten, içten geleni dışarıdan gelirmiş gibi gözükür. Benin, benliğin altta kaldığı duygusunun, birer görünümüdür üçü de. Gecenin işçileri, hep altta kaldığı duygusuyla bunalmış insanlardan mı derlendi? Çocukluğundaki umacılardan kurtulamayan, sevdiklerini gönüllerince saramayan, etlerini istedikleri etle birleştiremeyen insanlar mıdır hep, bu işçiler?

Bunları, bunlara yakın sözleri söyleyenler, tartışanlar var, gecenin yaklaşan dalgasının içyapısını çözümleyenler var. Dalganın yaklaşması karşısında ölüme boyun eğmeğe hazırlananla-

rı tuhaf bulanlar, bunlar.

Ama buna şaşmayanlar da var. Bunlar da, korkuya yenilmenin yanlışlığını söylüyor; bunlar da, olanın bitenin kötülüğünü belirtirken yazgıya boyun eğer gibi bir davranış benimsemenin aykırılığını dile getirmiş oluyorlar. Ama şaşmayışlarında insana güvenlerini yitirmenin payı var mı? Öyle ise, bunların durumu insanlara güvenini yitirmemiş olanlarınkinden de acı. Ya da, kim bilir, tam tersine, insanın yılgınlığını da, direncini de iyice bilen kişilerdir bunlar. Çölde yağmur yağışına şaşmayan, ama bu yağmurun ne kadar az, ne kadar süreksiz sonuçları olacağını bilen kişiler gibi...

Arkadaşım bunlardan biriydi. Verdiği telefon numarası — o an, telefon numarasından başka bir şey olamayacağını düşündüğüm için öyle diyorum o sayıya, şimdi bile— ezberimde, arsalara doğru (ne arsası bu böyle? kırlara demem gerekir) kırlara doğru yürüyordum.

25.

O sokak, ancak birkaç Akdeniz şehrinde görülebilecek bir şey yapıyor, şehri birden ardında bırakarak birtakım kırlara, çayırlara açılıyordu. Yoluk, cılız, sararmış çalıların, yeşili kararmış çimenlerin, çakıl benzeri taş kırıklarının yürümeyi güçleştirdiği, esen yelin sürekli olarak tozuttuğu bir kırdı bu. Bakındım, birkaç adım ileriden yürümüş olan arkadaşımı göremedim. İçine dalmış olabileceği bir bahçe, girebileceği bir kapı yoktu buralarda. Geride, aralıklı duran, ancak pencereleri bu kıra bakan birkaç ev görebiliyordum yalnız.

Arkadaşımın gözden yittiği noktada durdum, "olsa olsa buradan gitmiştir," diye düşünerek baktığım yana sırtımı çevirdim, yürümeğe başladım. Öteden dolanacak, mahalle içlerine daha

ileriden girecektim, yeniden. Önce, birkaç evin pencereleri önünden geçtim. Pek çoğunun perdeleri kapalıydı. Yolak herhangi bir yana sapmıyordu ama evler, biraz sonra, epey aşağıda kaldı. Durmadan büyüyen şehrin, bu noktada, niye on-onbeş yıl önceki sınırda kaldığını anlayamadım. Az ötede beni yeniden mahalle içlerine götürecek yol, belli belirsiz bir çığır, seçilmeğe başlıyordu. Ama gene o noktada, daha belirgin, daha çok çiğneniyor gibi görünen bir yol başlıyordu; mahallelere doğru değil, tam tersine, bir tepeciğe doğru giden bir yol. Merak ettim. Oradan gitmem gerekiyormuş gibi bir duyguya kapıldım, yürüdüm.

Sicil odasında şehir dışına çıkıp çıkmadığımı sordulardı. Çıkmamı bekliyorlardı besbelli. Bugün oluyor o dedikleri. Sevinç ise, hâlâ gelmedi. Sinemaya, tiyatroya gitmeyip hep onu bekleseydim gülünç duruma düşerdim. Kâğıtta "işe gitmeyin, evde oturun" denmediğine mi sevinmeli?

Tepeciğin ardında yeni mahallelere ulaşacağımı mı sanmıştım, nedir? Issızlığın içinde buldum kendimi. Epey aşağıda sık bir ağaçlık vardı. Ortasında bir kayran sezer gibi oldum. Art arda yırtılan kâğıtların binlerce kez yükseltilmiş sesi gibi bir gürültü geliyordu oralardan. Düzensiz, eşit olmayan aralıklarla...

26.

Bir sabah, işe giden kalabalık, şehrin en büyük alanında yaya kaldırımının bir noktasında ikiye ayrılıyor, yere bakarak, ama hızını hiç eksiltmeyerek yürüyor, biraz ileride yeniden bir araya geliyordu.

O noktada biri vardı; yerde yatan, ölü mü, yaralı mı, içkili mi olduğu, kazaya uğrayıp mı buraya atıldığı anlaşılamayan biri... Yüzükoyun yatıyordu. Bir küçücük çocuğun öfkelenerek yere attığı bir bez bebeği andıran bu adamın kollarıyla bacakları bir tuhaf duruyordu. Eklemleri, köşeleri çoğalmış gibi. Uzun süre kimse yanaşmadı bu adama.

Neden sonra yaşlı bir kadın, elindeki torbayı yere bıraktı, dizlerini tutarak eğildi, daha sonra bir elini yere dayadı, güçlük-

le diz çöktü, adamın başını yavaşça tutup kaldırmağa çalıştı. Adamın iniltisini işitenler yavaşladı iki yanda. Yaşlı kadın adamın başını yavaşça yere bıraktı, gözlerini kaldırıp gelen geçenlere bakmağa başladı. Genç bir erkek durdu, adamın başına geldi; yaşlı kadınla birlikte, yatanı sırt üstü çevirmeğe çalıştılar. Adamın iniltisi boğuk bir böğürtü gibi geliyordu şimdi. Bir delikanlı yardımlarına geldi, adamın bacaklarını yavaşça çevirmeğe çalıştı.

Şimdi sırt üstü yatan, iniltisi hafifleyen adamın kollarıyla bacakları birkaç yerinden kırıktı. Yüzü darmadağındı, kanlar içinde. Yüzünden karnına, bacaklarına inen kan lekeleri, karnının altında, apışlarına dek yayılan koca bir değirmi oluşturuyordu. Saçlarının arasında, ceketinin orasında burasında, çoraplarında, kurumuş sap kırıntıları, tohumlar, dikenler seçilebiliyordu, ama yalnız yaşlı kadın görmüş gibiydi bunları. Eli bir iki tanesine gitti; çektiğini attı yana doğru. Sonra bu yaptığından utanmış gibi, bu yaptığının anlamsızlığını fark etmiş gibi, bu el, torbaya uzandı, torbanın ağzına bağlanmış ipin üzerinde kasıldı.

27.

Yeşillikler içindeki söbe alandan, biribirilerini vuran oyuncuların kaçarken, şehirden daha da uzaklaştım. Havanın güzelliği, ışığın duruluğu, inanılmayacak gibiydi. Gide gide, geniş bir asfalt yola çıktım. Şehri çevreleyen ana karayollarından biri olmalıydı bu. Nerede olduğumu bilmiyordum. Şehre dönmek için hangi doğrultuda yürümem gerektiğini bile doğru dürüst kestiremiyordum.

Yolun kıyısından gittim bir süre. Bir dönemecin ardında ulu bir yapı çıktı karşıma. Yaklaşınca, yıllardır, yapılmakta olduğunu hep işittiğimiz Ulusal Kitaplık —ya da, öbür adıyla, Bilgiler Sarayı— olduğunu anladım. Daha önce görmüşlüğüm yoktu bu yapıyı, ama gazetelerde, dergilerde resimleri çıkmıştı.

Şehirden birkaç kilometre uzakta olması birçok tartışmaya yol açmıştı.

Her şeyi unutmuş gibiydim. Bilgiler Sarayı'na doğru yürüdüm. Yapının bitirilip bitirilmediği kestirilemiyordu dışarıdan bakılınca. Bitmiş görünen bölümleri vardı, yer yer ise sıvası bile vurulmamıştı. Kapıdan içeri girip loşça geçeneklere hiç sapmadan ilerideki büyük aydınlığa doğru yürüdüm. Yapının orta yeri olmalıydı bu uçsuz bucaksız, güneşli alan... Dışarısı daha aydınlık olmasa gerekti. Durduğum yerden yukarıya doğru dört kat sayabiliyordum kamaşmış gözlerimle. Kat sahanlıklarının yüksek parmaklıkları pırıl pırıl bir ışık şeridi halinde çevreliyordu boşluğu. Yanlarda, aşağıya inen merdivenler seçebildim, gözlerimi yumarak biraz dinlendirdikten sonra. Merdivenlerden birinin başına vardım, inmeğe başladım. Bir kat kadar indikten sonra merdiven bitti. Ortalık iyice aydınlıktı hâlâ. Havada asılı durur gibiydim bu son basamak üzerinde... Önümdeki boşluk aşağılarda kararıyordu.

28.

İşte o anda, düş görmekte olup olmadığımı düşünmeğe başladım. Düşünmem de, bana, yadırganacak bir işmiş gibi geliyordu. Nerede uyuyordum acaba? Bildiğim oyunları teker teker denedim. Elimi hızla öne attım, kendimi çimdikledim, gözlerimi yumup açtım, kolumu uzatıp sağdan sola, soldan sağa yarımşar daire çizdim havada. Düş görüyora benzemiyordum.

Merdivenin son basamağı üzerinde, havada asılı kalmış gibi durduğum yerden bir iki adım kadar ötede başka bir merdivenin son basamağı vardı. Oraya geçtim bir sıçrayışta. Hemen hemen sırtıma değecek kadar yakın bir üst-merdivenin basamaklarına başımı çarpmamak için neredeyse emekleyerek çıkmağa çalıştım yukarıya doğru. Üstteki merdiven gitgide yaklaşır gibiydi.

Gibi değil, yaklaşıyordu düpedüz; iki üç basamak daha çıksam sıkışıp kalacaktım. İki merdivenin kesiştiğini anladım az sonra. Kesişme noktasında basamakların arası daha geniş olduğu için üste çıkabildim, güçlükle de olsa. İlk vardığım sahanlıkta da kapıya götüren yolu kestirmeğe çalışıp atıldım o yana. Kapıyı bulabildiğime şaştım doğrusu. Hâlâ uyanmadığıma göre düş içinde olduğumu pek düşünemezdim.

Usum almıyordu bu kesişen, bitmemiş merdivenleri. Bunca yıldır, başka başka kişiler, başka başka tasarlarla yürütmüşlerdi herhalde yapı işini. Her gelen bir merdiven ekleyip işi bırakmış olacaktı bu son yıllarda.

29.

Bir süredir, karanlık arttıkça, gece yaklaştıkça, gecenin işçileri sokaklara dağılmağa başlamıyor da, sanki tam tersi oluyor; hava daha güneşliyken kollar halinde sokaklara çıkan gecenin işçileri, ellerindeki tuhaf —kısa ama belik gibi örülmüş, enli— zincirleri salladıkça, hava, vaktinden de önce kararmağa başlıyor. Bir duyu yanılsaması diyoruz buna, öyle olduğuna inanmak istiyoruz. Günler kısalmağa başlamış olsa gerek... Güneşin de onlara uyduğunu düşünmeğe mi kalkalım? Olacak şey mi bu?

Şehrin en büyük alanında sabahları akıp giden kalabalık, geceleri dövülüp, vurulup öldürülen, yol ortasında bırakılanları, gene yol ortasında bırakılmış, belli yerleri kanlar içinde, genellikle kolları, bacakları kırılmış adamlardan ayırt etmeği öğrendi yavaş yavaş.

Kemikleri kırılanlar, pusuya düşürülüp vurulanlardan ayrı; bunlar kalabalığın içinden rasgele seçilip —söylentilere bakılırsa büyük alanı çevreleyen kulelerden birinde— "bilimsel" adını pekâlâ taşıyabilecek yöntemlerle yürütülen birtakım araştırmalarda kullanılıyor. Öyle diyorlar. İnsanların dayanıklılığı ölçülüyormuş. Gecenin işçileri içerisinde oluşturulan yeni bir öbek uzman, insanlara, bildikleri ama söylemek istemedikleri bir şeyi söyletmek için öteden beri kullanılmış her türlü yöntemi inceltterek, çeşitlendirerek, yeni yöntemler bularak, insanların, bilmedikleri —dolayısıyla söylemek istemek ya da istememek durumunda bulunamayacakları— şeyleri ("söyletici"lerin, içlerinden geçirmekle yetindikleri şeyleri) nasıl, ne zaman, hangi koşullar altında söyleyebileceklerini araştırıyormuş. Her araştırma gibi bu da, başlangıçta, epey başarısızlıklarla karşılaşıyormuş ama yöntemlerini geliştirdikçe başarıya ulaşacaklarından şüpheleri yokmuş bu uzmanların.

30.

Dipnot

Her şeyin içyüzünü biliyormuş da söylemiyormuş gibi gösterilen, yazılan kişi ile, bilen, söylemeyen ama söylemediğini belli etmekten de geri durmayan yazar arasındaki ince ayrımı nasıl tutabilirim denetim altında? Hem ne yapmak istediğimi kendi kendime sormağa başlayalı epey olduğu halde bu konuda açık seçik bir yanıta ulaşamamam bir şey demek değil midir? Düzeltmen, Yaratman, Yazar, kitabın en başında kaldı. Bu gidişle onu bir daha anmayacağa benziyorum. Oysa ilk günler onu kendi "avâtara"larımdan biri diye düşünmüştüm.

31.

Günün birinde ortalıktan yitiveren insanları, üç dört gün süreyle, sabahları, büyük alanda aramağa alıştı yakınları. Üç dört sabah, gidip bulamazlarsa, ya başka yerde başkalarınca bulunmasını bekliyorlar ya da dönmesini... Gerçi umutsuz bir bekleyiş oluyor bu. Ama arada bir, inanılmaz şeyler de oluyor; olmasa, umut diye bir şey kalır mıydı zaten?

Bilinmeyeni söyletme uzmanlarının gözleri nasıldır ki? Gündüzün baktığınızda gece kuşlarında gördüğünüz ürkütücü bakışlardaki boşluk da, yırtıcı kuşların bakışlarındaki diklik de bulunsa gerek bu gözlerde...

(Ne tuhaf! Gündüzün bakıldığını düşünerek gece kuşlarından söz etmek... Gece kuşlarının gözünü karanlıkta kim görmüştür avlarından başka?)

Söyleticilerin gözünü görebilenler, bu gözleri anlatabilecek durumda bulunmuyorlar büyük alanın kaldırımları üzerinde yatarken.

Ama hem boş hem dik dik baktığını düşündüğümüz bu gözler yumuşamış, kırılmış, yırtılmış, koparılmış, kana belenmiş, küsüp kendini koyvermiş o et-kemik kütlesine nasıl bakar, merak edilmez mi?

Nasıl görür onu o gözler?

32.

Dipnot

Zamanı yok etmeğe çalışırken söyleyişimizin yapısını da bozmak gerekmez mi?

33.

Ulusal Kitaplık, ya da Bilgiler Sarayı'nın yapımı, ilk yılların heyecanından sonra tavsayınca, uzunca süre alay konusu oldu, ondan sonra da unutuldu gitti. Arada bir gazetelerde, radyolarla televizyonlarda bu yapım üzerine —sanki hiç ara verilmemiş gibi— haberlere rastlanır, bu yapım için şu kadar para ayrılmış bulunduğu belirtilir. Kimi zaman okul çocuklarına, anlatabilecekleri bir anı olsun diye, gezdirildiği bile haber verilir. Bu haberlerin doğruluğunu gerçeklemeği bırakalım bir yana, yapının hâlâ yerinde durup durmadığını merak edenler bulunabileceğini olsun düşünmek güç. Herkes için bu Saray, bir söylence niteliği taşımaktan öteye geçmiyor; ayrı ayrı kişiler için ayrı ayrı şeylerin simgesi de olsa...

Benim az önce gördüğüm kadarını gören kaç kişi vardır acaba?

Şehre yönelecek yerde güneye doğru yürüyüp gidiyordum. Bir saat sonra telefon ederim diye düşündüğümden bu yana bir saatten çok vakit geçmişti herhalde. O sırada saatime bakmış mıydım? Bilemiyordum. Saat dördü geçiyordu şimdi. Yol gitgide düzeliyordu. Birkaç adım sonra oldukça bakımlı sayılabilecek bir asfalta geçtim; anlamı pek yoktu bu asfaltın. Az ileride, iki yandaki yamaçlar bıçakla kesilmişti sanki. Geniş bir asfalt yol, geldiğim yola dikey olarak, sağa sola uzayıp gidiyordu. Şehir solda kalıyordu herhalde.

34.

Sağa giden yolun biraz ilerisinde, hiç görmediğim, sözü edildiğini işittiğimi anımsayamadığım kocaman bir yapı vardı. Önünde duran renk renk arabalar, değişik biçimleri ama ortak biçim özellikleriyle —şehirde ancak arada bir görünüp herkesin dikkatini çeken, en yeni, modanın en uç gereklerine uyan arabaların sanki hepsi buradaydı, sanki hepsi, renkleri değişik olmakla birlikte, onar onbeşer eşini de yanına çekmişti— buranın otel, spor kulübü, kumarevi olabileceğini düşündürüyordu. Ama alışılagelmiş mimarlık biçimlerinin çok ötesinde, usa sığmaz bir süs, gösteriş, çalım düşkünlüğünü, zenginliğini alabildiğine ortaya serme merakını elle tutulur hale getiren, eskiçağ saraylarının bile, yanında sönük kalacağı bir yapıydı bu; avlusuyla, ardındaki

korusu, yanlarındaki bahçeleriyle...

İçerisi adam almıyordu. Çay, kahve, çeşitli içkiler içiliyor, yaldızları parlayan tabaklarda pastalar, tatlılar, renk renk yiyecekler yeniyordu. Gürültü katılaşmış gibiydi havada. Gene de, konuşanlar biribirileriyle kolaylıkla anlaşıyor gibiydi; kimsenin bağırır bir hali yoktu. Çeşitli yerlerden, pek tanınmış bir şarkıcının sesi geliyordu; kadının en sevilen şarkılarından biriydi bu... Masaların arasında gidip gelenler, ayakta durup çene çalanlar, oturanlar kadar çoktu. Avluda, arabaların arasından geçerken, dönüp bakanlar olmuştu, yabancılığımı belli ediyordum herhalde. Ayrıca, üstüm başım toz içindeydi, karşıdan bakanın dikkatini hemen çekecek kadar. Ancak arabayla gelinen bu yere, toz içinde, yayan gelmem de şaşırtıyordu belki bana bakanları. İçerideyse kimsenin kimseye bakacak durumu yoktu. Kendime güçlükle yol açarak bir set üzerinde durduğunu görebildiğim telefona doğru yürüdüm. Konuşanların karşılarındakiyle rahatça anlaşmasını sağlamak üzere, firuze rengi saydam plastikten yapılmış bir davlumbaz vardı telefon yerinde. Bunca kalabalık bir yerde telefon etmek üzere kimsenin sıra beklemekte olmamasına şaştım önce. Sonra, her masada, üzerlerine ufacık davlumbazlar yerleştirilmiş telefonlar durduğunu gördüm.

Buranın ölçüleri de, ölçütleri de çok başkaydı.

Güçlükle ilerliyordum. Taban yer yer yükseliyor, yer yer alçalıyordu; iki üç basamak iniyor, az sonra iki üç basamak çıkıyordum. Telefonun yanına vardığımda kaşlarımın terini silmem gerekti. Davlumbazın altına girdim. Ezberlediğim numarayı çevirdim. Meşgul çıktı. Setin üstünde oturup beklerken biraz ötedeki kalabalık bir masada oturanlardan biriyle göz göze geldik. İkimiz de, gözümüzü başka yere çevirmeği kendimize yedireme-

miş olacağız. Aradığım numara bir daha meşgul çıktı. Setin üstüne bir daha oturduğumda, yanıbaşımdaydı. Gülümsüyordu.

Elindeki iki fincandan birini uzattı. "Kahve içersiniz, diye düşündüm..." Teşekkür ettim. Numarayı bir daha çevirdim, kahveden bir yudum aldıktan sonra. Gene meşguldü. "Zararı yok, bekleriz," dedi. Gözlerine baktıkça gözlerimin açılıp keskinleştiğini duyuyordum. "İsterseniz bizden de arayabiliriz," dedi. "Olur," dedim, "son bir kez çevireyim de şu numarayı..." Bu çevirişimde açıldı telefon. Hiç tanımadığım bir ses, bir kadın sesi, "yanlış, efendim, dördüncü açışım oluyor," dedi, "demin de söyledim ya yanlış diye! Lütfen, birkaç dakika aramayın. Yanlış numara düşüyor besbelli."

Telefon kapandı. Ağzımı açamamıştım bile. Yanımdakine anlattım. Güldü. "Bize gitmemiz on dakika bile sürmez," dedi.

Yürümeğe başladık kapıya doğru. Demin oturduğu masanın yanından geçerken belli belirsiz el salladı arkadaşlarına. "Eve," dedi. Sesini değil, dudaklarının kıpırtısını algılamış olmalılardı. En güzel arabalardan birine bindik. Yola çıkarken, motorun gürültüsü içinde: "Ben, Sevinç," dedi. "Siz?"

35.

Dipnot

Bu defter bitti.

Şu anda elimde tuttuğum nedir? Olsa olsa, dünyanın *bir* görünümü. Bununla hiçbir şey bitmiyor.

II

36.

Bir anlamda, herkes düşman. Düşmanım. Düşmanımız. Ya da, günü gelince düşman olabilir. Örneğin, kendi arkadaşlarımız, yandaşlarımız... İşkil, kuşku, yaşamımızın temeline koyduğumuz harç olmalı; yediğimiz ekmek, içtiğimiz su olmalı. Gene de bilmeliyiz ki bu dünyada bizi aldatmayacak üç beş kişi vardır. Her işkilin, her kuşkunun vurulacağı denektaşı; her eylemi, her gücü üzerinde bileyeceğimiz bileği taşı; her umudu ayakta tutacak kilit taşı birkaç kişi. Vur deyince onlar, vuracağız; öl deyince öleceğiz; yaşa deyince yaşayacağız. Bu kişiler, yalnız bizi değil, bütün dünyayı ayakta tutacak. Buna inanmak, buna güvenmek zorundayız.

Onların da insan olduğunu, onların da yanılabileceğini, onların da çirkin işler yapabileceğini söyleyip duruyor karşımızda-

kiler. Oysa karşımızdakiler, bir ödevin adamını seçmesini anlayacak kişiler değiller. Onlar saygıyı, inancı, güveni unutmuş, belki de hiç duymamış, hiç öğrenmemiş kişiler. İnsan, öylelerine kişi derken, dilin yetersizliği karşısında iğrenti duyar. Kişi bile değiller ki! Olsa olsa Tanrının yanlışları, taslaklarıdır onlar.

Bize buyuranların kusurları, yanlışları, çirkinlikleri olsa bile, bunları, bu kusurları, yanlışları, çirkinlikleri örnek edinmeliyiz kendimize.

37.

Buyruklarıyla bizi var edenlerin kusurlarını, yanlışlarını, çirkinliklerini —böyle bir şey düşünülemez, düşünülmemeli ya, karşımızdakilere bizi suçladıkları ölçüde bağımlı olmadığımızı göstermek için bir an böyle şeylerin varlığını kabul ediverelim— çirkinliklerini bile örnek edinmeliyiz kendimize. Çünkü onların yaptığı, nasıl olsa, ulaşmak istediğimiz yere varabilmek için yapılması gereken şeyler... Onlar ne yaparsa biz de yapabilmeli, hiç değilse, yapmağa uğraşmalıyız. Onların, ereğimiz dışında kalacak herhangi bir şeyle uğraşmağa vakitleri yoktur. Ayrıca, vakitleri olsa bile, gönül indirip o boş işleri yapacak değillerdir. Gönül indirmek gönül yüceliğinin belirtisi gerçi; insan yüceliği ölçüsünde gönül indirmeği bilir. Ama büyüklüğün en şaşmaz öl-

çüsü, gönül indirmenin sınırını kesinlikle çizebilmesi, o kıl kadar ince yapılır-yapılmaz ayrımını herkesten çok, herkesten iyi, herkesten başka türlü bilmesi değil midir?

İnsanlar, büyüklüğü de, büyüklüğün dokunulmazlığını da unutmuş durumdalar. Bir şaşkın cüceler dünyasında yaşadığımızı benden önce söyleyenler çok... Bizden önce... Eşitlik türünden saçmalar, bizi bu hale getirdi. Kuşkuya, işkile dayanan eşitlik mi olurmuş? Bir gün kurulabilecek tek eşitlik, olsa olsa ödevde, esleklikte, büyüklüğümüzün düşünde eşitliktir. Bize buyurana duyduğumuz sevgide eşitliktir.

Babamın kusurları, tutarsızlıkları çoktu. Ama büyüklere duyduğu saygıyı unutamam. Bugün büyüklere saygı mı kaldı?

38.

Doğrusunu söylemek gerekirse, kendi düşüncelerimi değiştirmek durumunda kalabileceğimi düşünüyorum da, karşımda olanların bir gün benim düşüncelerime yaklaşabileceklerini hiç umamıyorum.

Geçmiş, diyorum, ya belli bir kesitinde değişmez birtakım öğelerden kurulu, donmuş bir durumdur; olsa olsa ona yeni bir yorum getirilebilir; açıklamak üzere onu, değişik birtakım bakışlarla inceleyebiliriz. Ya da, geçmişin içinden rasgele seçilmiş birtakım öğelerin, ama özellikle beğendiğimiz —ya da beğenmediğimiz— öğelerin yan yana getirilmesiyle kurduğumuz, gerçeklikten uzak bir yapıntıdır. Bu yapıntıyı gerçek belleyerek bugünkü düşüncemizi o yapıntıyı gerçekleştirmek yolunda kullan-

mak, düşünülmeyecek, yanlış bir iş değil... İşte, bunu anlatamıyoruz. Anlamak istemiyorlar, daha doğrusu. Tutturdukları, kendi yapıntılarını gerçekleştirmek gerektiği... Onlarınki belli değil; karışık, karma... Henüz görülmemiş şeyler var yapıntılarının öğeleri arasında; daha doğrusu, tarihlerin yazdığını bilmediğim şeyler. Tarihler neleri yazmış, neleri yazmamıştır, bunun üzerinde duracak değilim elbet. Burada hele. Ama ellerindeki kanıtlar o kadar az inandırıcı ki bu karşımızdakilerin... Bizim düşüncelerimizin üstünlüğü, tek üstünlüğü, burada. Kesin bir üstünlük bu, hem de. Biz, bir yapıntı da olsa, ileri sürdüğümüz düşüncenin her öğesinin, geçmişte şöyle şöyle davranılarak gerçekleştirilebilmiş işler olduğunu söylüyor, kanıtlayabiliyoruz.

Geçmişe bakıp, tarihin belli, değişmez kıldığı sınırlar içerisinde kalan işlere bakıp, şu şöyle olsaydı, bu öyle olmasaydı, diye başlayan birtakım çılgınca düşlere kapılmağa en hazır olanlar da bizleriz ya...

39.

Ona N. diyeceğim bundan böyle. Adının Naal, Nait, Nahi olmasının herhangi bir önemi kalmadığı için. Çocukken, aynı okulun bahçesinde oynar, aynı sınıfın aynı sırasında oturur, boş derslerde, ses çıkarmamağa pek dikkat ettiğimiz için azarlanmadan, denetlenmeden, serüven romanlarını birlikte okurken önemliydi, benim adım, onun adı. Bizi başka her şeyden ayıran başlıca ıraydı adımız, adlarımız. Bugün ben ona N. diyebiliyorum. Herhangi bir önemi olmadığını, bizim gibi düşünmese de, bizi boğabilecek ipi tutanlardan, daha daha, o ipin bir ucunu eline geçirmek isteyenlerden biri olmadığını biliyorum. Bu tutkusuz, ateşsiz haliyle bize karşı söyleyebileceklerinin, gerçekte herkesinkinden tehlikeli olabileceğini bilmiyor da değilim. Bo-

ğuk sesiyle dile getirdiği kopuk kopuk sözler, inandırıcı olabiliyor; kendisini epey dinledim, biliyorum. Heyecanlandırmaz, inandırır. Sözleri, hemen ardından, unutulsa bile, söylediklerinin bir tortusu kalabiliyor kendisini dinleyenlerin kafasında.

O da, sanırım, bana artık O. demekle yetiniyordur. Önemli olduğum, olduğumu da bildiği için. Biribirimizin ağzında birer ses, birer harf olduğumuz için, adım gibi biliyorum, o da en az benim kadar üzülüyor. O beni izleyemiyor, izleyecek durumda değil; okuyordur ancak. Bense onu okuduğum gibi, onu en olmayacak yerlerde bile izleyebiliyorum. Onu izlemekle görevli olanlar, biribirilerinden habersiz, ama hepsi doğrudan doğruya bana bağlı; getirdikleri bilgileri, yazanakları yukarıya ileten, benim. Tabii, benden yukarısı olduğu ölçüde...

40.

Onu bugün Bilgiler Sarayı'nın büyük boşlukları içerisinde, yolunu şaşırmış çocukların alıkça, handiyse ağlamaklı bakınışıyla gezinirken gördüğümü bilmiyor elbet.

Yıllardır bitirilemeyen, neredeyse varlığı bile unutulan bu yapının dışarıya açılan pencereli odalarıyla iç boşluklara açılan pencereli odaları arasındaki odalar dizisinde, mimarlık tarihine geçecek ölçüde önemli bir uygulayışla ışığını yukarıdan, benim bulduğum adla, "ışık bacaları"ndan yansıtıcılar yoluyla alan gizli "orta odalar" dizisinde çalıştığımı nasıl bilebilir?

Yaklaştığını kendim gördüm televizyonun camında. Buraya beklenmeden gelenlerin başına türlü kazalar getiririz. Yangın tehlikesine karşı düşünülmüş devingen merdivenler bu bakım-

dan arayıp da bulamayacağımız yardımcılar. Kendisini gördüğüm, tanıdığım için, buradan sağ çıkabildiğini hiçbir zaman öğrenmeyecek belki de. Güneş Hareketi'nin düşünce merkezine, beynine geldiğini bilse suratı neye döner, düşündükçe gülesim geliyor.

Gelişinden belliydi. Buraya varmak üzere yola çıkmamıştı. Yolunu buraya dek uzatacağı gezintilere çıkmadığını da iyi biliyorum. Yazanağa göre, son görüldüğü yer, arkadaşının eskiden oturduğu sokak. Bugün orada gördüğünün, plastik maskeyle arkadaşına benzetilmiş bir adamımız olduğunu nereden bilsin? Arkadaşının bize artık yardım etmek istemediği için haftalarca önce atış alanına gönderilmiş başka bir adamımız olduğunu nereden bilsin? Buradan çıkıp nereye gittiğini de biliyorum. Büyük bir olasılıkla atış alanının yanından geçmiştir. Bu yollardan geçmesini sağlamakta gösterdiğimiz başarıya, kendi isteğinin de karışmış olabileceğini hiç sanmıyorum.

41.

Savaş yıllarının getirdiği sıkıntılar ikimizin de evinde aynı ölçüde artıyordu. Söylediklerinden kolayca anlayabiliyordum bunu. Daha mı az uyanıktı, yoksa ben yoksullaşmayı daha mı keskince duyardım? Evinde anası babası ne konuşurlar, kendisine ne öğretirlerdi, bilmem.

Yıllar sonra okulumuzun anma gününde karşılaştığımızda konuştuklarımızla, çocukken düşündüklerimi düzeltmiş, düşünemediklerimi ise artık açıklayabilecek duruma gelmiştim.

Her yazının, her yaşamın, ölü dönemleri, ölü alanları, ölü yerleri vardır. N. ise, sürekli bir hiçolum içinde göründü bana. Düşüncelerinden, yazılarından, davranışlarından kimseye zarar gelmezdi; ama hepsinin altında yatan, bu hiçolum dediğim şey,

belki de suskunluğu, çekingenliği, gizliliğiyle, her şeyden daha tehlikeliydi. Her şey karşısında, yaşam karşısında, yabancıydı; bir yabancının ürkekliği, kopmuşluğu, boynu büküklüğü, —bir de, bir de, çelişkiye düşmeden söyleyebilirim sanırım, edepsizliğe benzeyen ataklığı— içinde... Gerçi sonraları, bu "yazgıya boyun eğmişliğin" boynu büküklükten ayrı olduğunu da anladım. Yoksulluğu, yoksullaşmayı, yıllar boyu, yaşamış olduğu, şimdi de yaşadığı halde, bir şeyler beklememesi, bir şeyler istememesi, ona her şeyi kabul ettiriyordu. Soyut düşünceler onu heyecanlandırabiliyor hâlâ. Kırk yılda bir de olsa.

Bizim yaptıklarımız, onu kudurtuyormuş kimi gün; yazanaklar öyle gösteriyor. Ama herhangi bir şey yapmağa da kalkmıyor, kimseyle oturup bu yapıp eylediklerimizi konuşmuyormuş enine boyuna. Kendimi, bütün okumuşların gölgesi haline getirdim getireli, ardına taktıklarım daha dişe dokunur bir şey bildiremedi.

42.

Bütün okumuşlara gölgelik etmek de yetmemiş olsa gerek ki, değil aynada, düşlerinde bile görmek istemeyecekleri art benlikleri olmağa kalkıştım. Art benlik demek yanlış, düzeltiyorum, art benleri demeliyim. Hoş, art olmasına art da, ben mi bırakıyoruz ortalıkta?

Yenilmeği, eğilmeği, ezilmeği kabul eden insan, insan değildir gözümde. Bir alt yaratıktır. Bu yoldaki inancımın içtenliğine, gücüne, sürükleyiciliğine güvenmeseydim, Güneş Hareketi'nin ileri gelenlerini de bu içtenliğe, bu güce inandırmasam, onları sürüklemeseydim burada mı olurdum bugün?

Mızıkçı derlerdi bana çocukken. Varsın desinler derdim. Dövülürüm, öldürülürüm ama yenildiğimi kabul etmem. Benden

güçlü olanın bu gücünü elinden alacak gücü, ne yapar eder, bulurum. N. için yenilmek, yenmek kadar olağan. Ondan kolay bile. Oyun oynamağa meraklı değildi küçükken. Sonraları, bir konuşmamızda, "haydi, bir tavla atalım, ama haberin olsun, ben seni yenerim," dediğimde, "madem oyun oynuyoruz yeneriz de yeniliriz de, tasa mı?" dediğini unutmam. Oynamaktan vazgeçmemek için kendimi güç tuttum; geçmiş yıllar adına. Ama ona bir alt-yaratık diye bakamıyorum çünkü hem babama benzetiyorum onu, hem de biliyorum ki onun yaptığı yenilgiyi kabul etmek değil, onu umursamamaktır. Yani, gerçekte, oyunu oynamamaktır. Oyun lâf olsun diye oynanmaz. Oyunu gerçekten oynamak zorunda kalmasını istiyorum; babamda göremediğimi onda görmek istiyorum. O zaman da umursamazsa ona bir daha ilişmem; ilişmemekle kalmam, ölümüne dek, düşünü bile görmediği bir genlik sağlamak boynumun borcu olsun ona. Nasıl olsa, yolu biz tutacağız daha iki kuşak boyu. Ama yenilgiyi kabul ederse...

43.

Dipnot

Yazar mı kararsız, kişi mi? Bu defterin başından bu yana "ben" diyerek konuşan, bir kişi mi, en azından iki kişi mi? Kişi sayısının belirsizliği, ya da, alışılagelmiş bir söyleyişle, kişinin tutarsızlığı, benim işime ne ölçüde yarar? Okuyanın şaşırması gerek; okuyanın şaşması, ürkmesi gerek. Dünyayı bütünüyle elimde tutabileceğim duygusu artıyor. En değişik kişilerin ben'liğini elimde tutabileceğim duygusu...

44.

Yenilgiyi kabul ederse, gözümde kendi kendini yıkan babamı gönlümde de o yıkacağı için, kendimi öldüreceğim. Ama öldürmeden önce, ezilesilerin topundan da çok yükleneceğim ona. Canı çıktığında, çukura atılacak pek bir parçası kalmayasıya, bildiğim, düşünebildiğim, uzmanlarımın bilip düşünebildiği her türlü —yanlış söyledim, türlü değil— her çeşit marifeti uygulayacağım. Hem de, sonuna dek, kendimi göstermeden. Yalnız en sonunda, ölmesinden az önce, gözlerini —alışılmış acıyı artık aşamayacaklarını anladıklarında çoğunun yaptığı gibi— bu dünyadan kopardığını —hiç değilse bu noktada çoğunluğa uyacağına, benzeyeceğine güveniyorum nedense— gördüğümde, karşısına çıkacak, o kopmuş gözlerin yeniden, bir anlığına da olsa, di-

rilip dirilmediğine bakacağım.

Kendimi bir ona göstereceğim. Ondan sonra öleceğime göre önemi kalmaz. Bir ona göstereceğim, çünkü, bir yerinden yırtılmamış bir gizliliğin de tadı yoktur.

Başkent Araştırma Merkezi'ni benim yönettiğimi herkes biliyor. Kimsenin bilmediği, bu Merkez'in, gerçekte, iki ayrı kuruluş halinde çalıştığıdır. Buyruklarımı yerine getirenler bilmezler ki, herkesin saygı duyduğu Başkent Araştırma Merkezi'nin kendilerinden haberi yoktur.

Yeşil alandakiler atış ustalığının, atış gizeminin gerektirdiği esirgemezlikle ölüme hazırlanırlarken içlerinden çoğunun, hemen hemen hepsinin ölüme zaten yargılı olduğunu bilmiyorlar. Yalnız tek tek her biri, karşıdakilerden belli birini öldürmesi yollu buyruğu yerine getirmek zorunda olduğunu bilir.

45.

Elbette, sürekli olarak biribirini öldüren iki takımın, daha doğrusu, görünüşte —ama *görünüşte* olduğunu bilmemeleri gerekir— biribirini öldüren iki takımın bunca giderini göze almak, gider bir yana, atış ustalığına erişmiş, bu erimin ötesine bile geçmiş eşi bulunmaz birtakım insanları biribirine kırdırmağa razı gelmek, Yönetim Kurulu'nu temelinden sarsan bir iş oldu. Kolay değildi elbet bu tasarıyı onaylatmak. Ama Araştırma Merkezi tasarısını gerçekleştirmek üzere çalışmağa başlamadan önce, başımızdakinin —ne de olsa bir parça daha az gizlilik gerektiren— bir düşüncemi ne ölçüde savunabileceğini merak ediyor, ne kadar üstelerlerse üstelesinler tasarının benim kafamdan çıktığını söylememesi yolunda vardığımız anlaşmaya ne ölçüde saygı

göstereceğini görmek, onu sınamak istiyordum. Ders çalışmadığı, bilmesi gerekeni bilmediği için değil, sınıfın en iyi öğrencisinden de iyi olmak, kısacası, iyi öğrenciliği başkasına bırakmamak için, en iyi öğrencinin, en iyi öğrenci olduğunu bildiği kişinin yanında oturan, gerekirse ondan kopya çeken, daha gerekirse onu yanıltan çocuk, şimdi Hareket'in beyni olacaksa tam olmalı, bu yolda başımızdakini bile kullanmalıydı.

Atış oyununu, atış âyinini kabul ettirmek güç oldu. Kimse bunun neden gerekli görüldüğünü anlayamadı. Gizli bir hareketin, eski çağların gizli tarikatlarının başarısını sağlayan o yaygın çekingenliği bugün de yaratabileceğine, dolayısıyla açıkta gibi görünen Güneş Hareketi'ne en büyük yardımda bulunabileceğine, kısacası, söylentinin gücüne, sonunda inandırabildik onları. Bön şeylermiş, doğrusu; hepsi, hepsi...

46.

Dipnot

Araştırma Merkezi'nin içinde, herhangi bir sızıntıya olanak bırakmadan, ikinci bir kuruluşu barındırmak, güç iş.

Güneş Hareketi denen şeyin "açıkta gibi" görünmesi, anlaşılabilir.

Resmî bir bina olan Bilgiler Sarayı'nın bambaşka birtakım işler için de kullanılmakta olması, işi büsbütün içinden çıkılmaz hale getiriyor.

Ama bütün bunların artık ne önemi olabilir? Bir yazarı durdurabilecek "inandırıcılık" eşiklerini aşmağa başlayalı epey oldu.

47.

Biraz gizemli, biraz şiirli bir şey göster insanlara; unuttukları, gömdükleri duyguları, duyarlıkları, içlilikleri biraz kışkırt; ne zamandır geride bıraktıklarına inandıkları birtakım çocukluk korkularını, kaygılarını, çekingenliklerini karıştırıp bulandır; ondan sonra da istediğini yaptır onlara. Açıkça görülecek tutarsızlıklar görülmez, ortaya çıkması istenmeyecek birtakım dolaplar, düzenler, hani biri görüverecek, söyleyecek olsa bile, iftira, karalama, çamur diye yadsınır. Böyle iftiralar eden kara çalıcılar yerden yere vurulur. Öldürülür belki de. Oysa bu adamcağızlar, bir şeylerin ardında bir şeyler görmüş, en azından sezebilmişlerdir. O kadar.

Ama beynin ödevi, her işi herkese kendi gözümüzle (elbette, Hareket'in yönetici takımının benimsenmesine karar verdiği

bu gözle bizim gerçek gözlerimizin hiçbir ilişkisi yoktur, ama bunun da bilinmemesi gerekir) göstermek olduğu kadar, bu gözü benimsemek istemeyenleri bulup ortadan kaldırmak, ya da, ortadan kaldırmadan önce, başkalarını kendi gözlerini kullanmaktan vazgeçirmekte araç olarak kullanmak...

Gizlilik, herhangi bir gizliliğe katılma, insanı hâlâ bağlayabilen en eski, en ilkel bağlardandır. Çağdaş dünyada erki, yalnız, gücü elinde tutmak diye değil de, insanların kafasını da, gönlünü de elde tutmak diye gören bizler, biliriz ki gizlilikler —ama iç içe, sayısız katlar, çerçeveler, kutular halinde gizlilikler— bize bu istediğimizi sağlamak olanağını verir. Herkesten gizlenen bir şey olmalı. Ama her gizleneni bilen birileri de olmalı. O da, şu anda, benim. Ya benden bir şey gizlenecek olursa, haber alacağım kesin mi?... Haberim olmayacağını düşünemem...

48.

"İçeri gireceğini düşünemedim. Girdi. Orası bize yasak olduğu için kapının önündeki arabaların arasına sinip bekledim. Çıkmadı. Nöbeti arkadaşa bıraktım. İçeride arkadaşları olsa gerek. Bu geceyi orada geçireceğe benziyor."

Bu çeşit saçmaları yazabilenler, işime yaramaz. Bu da atış alanında bulurdu kendini, daha önemli biri olsaydı. Bu durumuyla, olsa olsa, ancak N.'nin gölgesi olabilir. Daha tehlikeli birini buna nasıl gözetletebilirim ki?

"İçeride arkadaşları olması", gülünç. Ama bu salak gölge bunu nereden bilsin? Oraya gidenlerle düşüp kalktığı görülmedi daha, N.'nin. Oradakilerin en yaşlısı, ondan yirmi yaş küçüktür. Girmesiyle çıkması bir olmuştur; bizim alık da farkına varma-

mıştır. Gitsin evinin önünde dikilsin gene.

Telefon da etmemiş verdiğimiz numaraya. Telefon numarasına benzeyen numaraya. Belki tuhaf, belki değil. Oysa o numaranın anlamını, biraz düşünse, çıkarabilirdi. İkimizden başkası için anlam taşımayacak bir numaraydı bu... Telefon etmediğine göre, numaranın telefonla ilişkisiz olduğunu anlamış mıdır? Anladıysa, o numaranın anlamını da çözmüş demektir. Ama o zaman da, gerekeni yapmamış olmasından ben nasıl bir anlam çıkarmalıyım?

Oraya giden gençlerin aileleri bize ne denli bağlıysa, oradakiler de bizden o denli bağımsız. Aileler, paralarıyla dünyayı ellerinde tuttuklarına inanır, bizleri de etli kemiklerle beslenecek it sayar. Oysa günü gelince, ite döneceklerini bilmezler. Ama çocuklar için bizler, farkına bile varılmayan, öteden beri bildikleri yerde duran bir tiyatro dekoruyuz. Sahneyi genişletmek istedikleri zaman bir dokunuşta yana alacakları.... Öyle olmadığımızı kendilerine anlatmak için biraz daha bekleyeceğiz. Hareket, babaları değil, biziz.

Tuhaf, insanlar babalarına, ailelerine, yakınlarına, dostlarına nasıl da güvenebiliyor, nasıl da onlarla ancak *küçük* çatışmalara girilebileceğini sanıyorlar?

49.

"Böcekler beşken yüz, bin, on bin oldu. Önce dolapların arkasında, üstünde, raflara serilmiş kâğıtların altında, çekmece köşelerinde, boru yataklarında yuvalanırken gazetelerin, eski kâğıtların, kitapların aralarına girdiler. Ekmek kutularının, tencerelerin, buzdolaplarının, giysi ceplerinin içinden fırlar oldular. Yastıkların altından, çarşafların arasından da hamamböcekleri çıktığını görenler, sanki bunu beklemiş gibi, böcek öldürücü ilâç yapımcılarını bir günde zengin ettiler. Bakkal dükkânlarında, çarşılarda, toptancılarda, fabrika depolarında ilâç kalmadı. Her kapıdan, her kutudan, kentin her evinden, her dükkânından, sürüler halinde çıkıp dağılan, kaçışan, kendilerini sulara, yiyecek tabaklarına atan böcekler, kentin sokaklarında bile duyulmağa başla-

yıp insanları öksürten, ağlatan, soluksuz bırakan, cinsel güçlerini yok eden ilâç bulutları yoğunlaştıkça artlarında bıraktıkları sayısız kurbana aldırmaksızın bir yerden bir yere koşuyor, karşılarında güçsüzlük içinde tepinen insanlardan habersiz gibi, fırsat buldukları yere yumurtalarını bırakıyorlardı. Dünyanın bütün ilâçları da sıkılsa iş işten geçmişti. İnsanlar zehirlenebilirdi bu kokulardan, bileşiklerden. Böceklerin sayısı, artık her tehlikenin ötesine atıvermişti onları. İlâç sıkmağa üşenen birileri belki hâlâ vardı bir yerlerde. Ama onlar da uyansa, bir şey yapamazlardı bundan böyle."

İmzasına yaraştırmadığı için takma adla yayımlatmış bu yazıyı. Oysa, bunu kimin yazdığı, gün gibi belli...

50.

İnsanlar, nedense, taşıdıkları değer konusunda pek tuhaf düşünceler besliyorlar. Alçakgönüllülük taslarlar, ardından, kendilerine söylenmiş bir sözü, bırakın onu, kendi ellerinden çıkmış bir işi, beğenmezler, kendi değerleri konusundaki düşüncelerine yaraşır görmezler, sözü söyleyene kızar, yazılarına başka bir adla imza atarlar. Kendini beğenmek içtenliğini, bunu belli etmek tutarlığını gösteremeyenler, aşağılanası yaratıklardır. N. için de öyledir diyeceğim. Diyeceğim ya... O hamamböcekleri öyküsü çıktığı sırada kimse gocunmaz, kendisine kimse ilişmezdi o yazdıklarından ötürü. Başka imza kullanması, çekindiğinden değil; imzasının kurduğu çerçeveye girecek bir yazı diye görmediğinden o yazıyı... İkiyüzlülük, bir anlamda. İnsanların başına gele-

cekleri, sayısı gitgide artan birtakım böceklerden, hayvanlardan söz etmek yoluyla anlatmak, öteden beri kullanılmış bir yöntem. Böyle, "çiğnenmiş sakız" dediği şeylere burun kıvırır beyimiz. Hem o yazıdan bizim alınmamız gerekir mi ki? Bu soruyu soruyorum kendime, ne zamandır. Her soruşumda da, evet, gerekir, diye karara varmaktan başka bir şey yapamıyorum. Ondaki o "hiçolum" dediğim, sessiz güç, —kendinden başlayarak her şeyin yokumsanabileceği düşüncesine dayanmakta olması gereken— herhangi bir durumu kabul etme gücü, bize karşı açıkça bağırıp çağırandan bile tehlikeli kılıyor onu. Adamı gözümde büyütüyor muyum? Öfkesizliği, öfkelerinin —çok çok— parlayıp sönen, unutulan çeşitten saman alevleri olması, düşündürücü... İnsanın öfkelenip saldırabilmesi gerek. Öfkelenebilmesi için de sarsılmaz, değişmez birtakım örneklere dayanması gerek. Ardında örnek bulmamak, yaratmamak, gene de yaşayabilmek... Olacak şey mi?

51.

"Örnek, şu ya da bu düşünceyle (art düşünce de olabilir), geçmiş dediğimiz tükenmez denizin orasından burasından derlenmiş damlalarla yarattığımız, gerçekliğine kendimizi inandırdıktan sonra başkalarını da inandırmağa çalıştığımız bir yapıntı..."

Bunu hangimiz yazdı? Hiçbirimiz. Oysa ikimiz de yazabilirdik. Elbette, arkasını başka başka biçimlerde getirerek... Bu tanımı yazan adamı üç gün önce dövdürdüm. Evinin önlerinde. Örneğe uyma dediğimiz işe ne denli önem verdiğimizi öğrenmiştir artık. Bundan böyle, yazı yazacağını, yazsa da, herhangi bir dergi ya da gazetenin —yakılma tehlikesini göze alarak— böyle bir yazı yayımlayacağını, sanmıyorum.

Kullandığımız yöntemlerin bir büyük sakıncası var. Kabul etmek gerek. Yalancı da olsa, pehlivan, kahraman yaratıyoruz. Kendi pehlivanlarımız, kahramanlarımızla bakışım içinde. Bir aynada görünüyormuş gibi, ama bizimkilerin tersi... Örnekten çok, ters imgeler yaratıyoruz karşımızda. Hangi ayna kendimizi gösterecektir bize? Sürekli bir yürüyüş içinde gibiyiz, bir lunaparkın eciş bücüş görüntü veren aynaları arasında.

Bir örnek yaratıp bunun gerçekliğine inandıktan, kendimizden sonra da başkalarını inandırdıktan kelli, yaşayışımızı kendi ölçülerimizi kendimiz bulup uygulayarak gütmediğimizi nasıl ileri sürerler? Geçmişe, babalarımıza özendiğimizden değil, ama yapılması gereken birçok şeyi ancak bu yoldan giderek insanlara kabul ettireceğimizi, ettirebileceğimizi görmezden gelirler. Niye? Geçmişte, değer verdiğimiz insanların bir işi yapmış olması, özendirmeden önce, yüreklendirir. Örneksiz eylem ne kadar ürkek olur!

52.

Her akşam, yatmadan önce, küçücük bir yazıyla bir sayfasını doldurduğum bu defter, biraz dert olmuyor da değil. Rasgele biri eline geçirdi diyelim. Okuyabilirse alnını karışlarım. Evde, arabada, burada düşürdüm, bir masanın üzerinde unuttum diyelim. Okuyanın başına neler gelebileceği bilindiği için, korkum yok. Kapağında adım yazılı nasıl olsa. Kaldı ki kim bulur, kim getirirse, öğreneceğimi bildiğine, bilmesi gerektiğine göre, alana gönderilmeği de göze almış demektir. Gene de, kimsenin haberi olmadan, birinin, bunu okumağa çalışabileceği duygusundan kurtulamıyorum. Beni bir gözetleyen olmadığına kalıbımı basabilir miyim? Gözetletense, ölünceye dek belki de sezemeyeceğim biridir. İnsan düşünebildiklerine karşı önlem tasarlar. Düşü-

nemedikleri? Sınırlarım olabileceğini, olduğunu, bilmez miyim? Ama iş, bu sınırları durmadan genişletebilmek. Kişinin en zayıf olduğu yer, evi. İki gecede bir, işim var diyerek, burada yatıyorum. Düğmelerimin, bilgisayarımın, sayısız elimin ayağımın başında. Benim de kendime yarattığım örnekler var elbet.

N., üç gündür, izini buldurmuyor. İlginç. Yoksa beni de mi yanıltabildi? Birinin yatağında kurdunu döküyor olabilir. Kimin? Nasıl haberim olmaz? Sevim, kendisini Yargılamalar Bakanlığına götürdüğü günden sonra orada düzenlediği sorgu oyununun tutanaklarını bulamadığını söylüyor. Akıllı kızdır. Oyunu kendi tasarlamış, bana da beğendirmişti. Bakanlıkta bir bozukluk mu var? Birbirine düşman iki insan, iki kişi gibi çalıştırabileceğim tek adamım, Sevim. Bu işi başarır, ne denli güç de olsa. Bakanlıktan başlamalı. Yarından tezi yok. Ne yapıp edip N.'yi de buldurmalı.

53.

Aramızda tartışılacak, tartışılabilecek tek konunun, "yalanın bir düzen haline getirilmesi" olduğuna öteden beri karar vermiş gibiyiz; yoksa, gibiydik mi demeli?... Aramızda bir şeyler olup bittiğinden bu yana geçen yıllar, o olup bitenleri çocukluğumuzda bıraktı. Yaşını başını almış insanlarız şimdi. Oysa, yaşayışında sürdürüp gittiği davranışlara bakılırsa, ya büyümediğine karar vermek gerekiyor, ya da, bir bakıma, bana meydan okuduğuna. Gizli kalması, en azından utanç duyması gereken ilişkilerini, açıkça sürdürmekten şu kadarcık çekinmiyor. Söylenmemesi gerekenle söylenebilecek olanı hiç ayırt etmeğe çalışmadan, düpedüz söylüyor duyduğunu, düşündüğünü. Bunu düşünce özgürlüğü kılığına büründürmeğe de kalkmıyor. Ayrıca, kı-

nanmaktan, ayıplanıp eleştirilmekten en az benim kadar hoşlanmadığına kalıbımı basacak durumdayım. İlişkilerini sürdürmekte gösterdiği açıklıkla bana gözdağı vermek istediğini de düşünebilirim. Ama, nedense, onun bana zarar vermek istemediğine inanıyorum; hiç değilse, kendince gerekmedikçe, (benim bunca güçlükle kurduğum gizlilik düzenimin mutlaka bozulması, yıkılması, beni de vurmanın vakti geldiğine karar vermedikçe) bana zarar verecek bir şey yapmayacağını sanıyorum. Ben her şeyin (ardında değişik, başka) bir şey gizlediği bir dünya yaratmağa çalıştıkça, herkese dünyanın öyle olması gerektiğini anlatmağa, herkesi buna inandırmağa çalıştıkça o, insanların da, eylemlerin de, ancak gerçek yüzleriyle görünmesi gerektiğini savunuyor. Ne var ki, insanlar, ancak gizliden, gerçek yüzü bilinmeyenden korkar daha çok. İnsanlar, korkmalı üstelik.

54.

İnsanlar, elden geldiğince daraltılmış bir ahlâklılık alanının sınırlarını aşmamalı, gönüllerinin istediğini yapamamanın erdemine inanmalı. Ancak böyle sıkışmakla düşmanlarını, içlerindeki kurtları görüp tanırlar, onlara karşı gerçekten savaşırlar.

Bir temizlik gerek. Hareket'in ilk amacı bu. Bu temizlik yapılmadan başka işler, nasıl olsa, gerçekleştirilemez. Bu temizlik, herkesi şuna inandırabilmeli: İçimizdeki kötüler, bozuklar, düşmanlar, ne ölçüde, ne çapta temizlik yapılsa gene de kolay kolay tükenmez; gene de pusuya yatıp uyuştuğumuz, aldırışsızlık ettiğimiz bir anı beklerler. Ondan ötürüdür ki sürekli bir uyanıklık içinde bunların en küçük kımıltısını bile gözden kaçırmadan beklemeliyiz.

R.'nin, şehrin dışında, oraya girip çıkanlardan başka kimsenin bilmediği bir yer olması, oraya girip çıkanları aldatmamalıydı. Ayrıcalıklı yaratıklar sanıyorlar kendilerini. N. için yeni bir dünya bulmak gibi bir şey olmuştur oraya girmek. Ama onların da sırası gelmek üzere. Bilmiyorlar ya, bir şey değişmez. Belki onun oraya girmesi, kendi için de, onlar için de, sonun yaklaşması sonucunu doğuracak. Üç dört olasılık düşünebiliyorum. Ama hepsi, onların, oraların bastırılmasıyla sonuçlanacak. Çıkacak patırtı da, Hareket'in her şeye el koymasına doğru atılmış en kesin adımla yatıştırılacak. Tarihi, onların sandığı gibi değil, bizim karar verdiğimiz, önceden yazdığımız biçimde gerçekleştireceğiz. Ama temizlik bitmeyecek.

Günün birinde bu temizliğin ucu bize dayanırsa, kendilerine hazırladığım temizlik karşısında belki ancak şaşkınlık gösterecek kadar vakit bulabilirler o temizlikçiler. Ancak o kadar vakit bulabilirler!

III

55.

Küçücük bir kızken kendisiyle alay etmeğe kalkışmış olmasaydım bugün burada bulunmaz, bu işlerin içinde olmazdım, diye düşünmek ara ara kendimi alamadığım bir şey; yanlışlığını bildiğim halde. Aranızda kural dışı bir ilişki var mıydı, yok muydu? Bugün bile bilmiyorum. Ama o zamanki kafamla bunun, böyle bir ilişkinin, ne olabileceğini de bilemezdim; arkadaşlar arasında konuşur dururduk bildiğimiz bilmediğimiz bir sürü konuyu; bu da onlardan biriydi. Hoşuma giden bir adam olduğu için, kendi kendini pek beğendiği açıkça belli bu adamı iğnelemek istediğim için, o sözleri etmiştim o gün. Umduğumdan, beklediğimden de sert oldu tepkisi. Nikâhlı karısı oluverdim çok geçmeden. Nikâhlı kocam olduğu halde ırzıma geçti diyebilirim.

Birkaç yıl sonra ayrıldık ama gerçekte yalnız yataklarımız ayrıldı. Birlikte çalıştık. Şimdi de yardımcısıyım. Her gün görüşüyoruz. Kimi gün, saatlerce birlikte oluyoruz. Karısı, yani benden sonraki, bu durumumuz karşısında kıskançlık duymamağı ancak yıllar sonra öğrenebildi. Bugün, orta yaşlı bir kadın kafasıyla düşünüyorum da gerçek karısı benim diye karara varmağı pek aykırı bulmuyorum. Yıllarca önce ettiğim, onu öylesine kızdıran sözler, onun kadar sizinle de ilişkiliydi. Haberiniz oldu mu olmadı mı, bilmiyorum. Ama benim yaşamıma hiç girmediniz, benim farkıma bile varmadınız; onun yaşamından da —o yaşamda bir yeriniz var idiyse bile— ben araya girmeden çekilmiştiniz. Oysa gölgeniz —öyle diyeceğim, başka söz bulamıyorum— üzerimizden eksilmedi.

56.

Bu kez, görevim epeyce güç. Nicedir, işleri de duyguları da abartmaktan çekinir oldum. Yanıbaşımda, ya da hiç bilmediğim bir yerde bir başka insanın, çektiğim acıların, karşılaştığım güçlüklerin, duyduğum sevinçlerin kat kat büyüğünü çekebileceğini, duyabileceğini, kat kat büyüğüyle karşılaşabileceğini anladığım, daha önemlisi, düşündüğüm zamandan beri, yani onyedi, onsekiz yıl kadar oluyor, kendisinden ayrıldıktan kısa bir süre sonrasına rastlıyor bu dediğim, işte, o zamandan beri en büyük acıları bile biraz küçültürüm gözümde, gönlümde. Bütün bu sözler, bir bakıma boş sözler; olsa olsa kendimi size biraz, bir parçacık tanıtmağa yarar; onun için de, alakoymuyorum kendimi yazmaktan. Evet, görevim oldukça güç diyordum. Gerçekte, sa-

nırım hemen hemen herkesin çok güç bulacağı bir görev bu. Üstelik, başarsam da başarmasam da, gereğini yerine getirsem de getirmemeğe karar versem de, bana verilebilecek, verilecek son görev olacak. Ya ölmem, ya kaçmam, ya da bambaşka biri olmam gerekecek; öylesine bambaşka biri ki, bunun güçlüğü karşısında kaçmak daha kolay görünüyor, hele ölmek, hepsinden kolay; kendimi öldürmek durumunda da kalsam...

Yazı yazmasını bir parça öğrendimse, ikinizi okuyarak öğrendim. Doğrusu bu ya, sizlere yaraşır bir öğrenci değilim; besbelli. Gene de yazıyorum. *Yazı* değil bu, nasıl olsa. Beni çok kınamayın. Bu kâğıtları size ulaştırmak benim için çok kolay. Ne var ki, bunları okumanızın sizin için en yararlı olacağı vakti şu anda kestiremiyorum. Birkaç gün sonra, ister şu ister bu biçimde, ben ben olmayacağım artık. O güne dek vakit buldukça bunları yazacağım size. Ulaştırması... Ayrıca düşünmeliyim onu.

57.

Bir bakıma, en gizli, şu anda düşünülebilecek en gizli — ama *kimin* için, *kim* açısından "en gizli"?... Doğrusu ya, sorsanız söyleyemeyeceğim. Görünüşte bir memurum ben. Bana buyruk veren de memur görünüyor. Ama gördüğü işler, yaptıkları, bana yaptırdıkları bu memurluğun *bütünüyle* dışında. "Gizli"... Evet, *bizim* açımızdan; ama *biz*, gerçekte, kimiz ki?...— evet, en gizli bir işi size açmağa niyetlenmekle kendimi kötü bir duruma düşürüyorum. Gene de, diyorum ki, iki kişinin kurup yürütmeğe karar verdiği bir tasarının gizli tutulması, birinin kafasındaki düzenin bir gerçeklik olabilmesinin koşuluysa, bu gerçekleşme iki kişinin susmasına bağlıysa, kendini dev aynasında gören birkaç kişi var demektir. Biz kendimizi bir şeyler sanıverdik işte. Kız-

makta ne kadar haklılar; siz, böcekleri —onların sizin elinizden çıktığını siz ne belirttiniz ne de gizlediniz ya...— yazmakta ne kadar haklıymışsınız. Biz kendimizi bir şeyler sanıverdik çıktık; gerçekte herhangi bir gücün bizim elimize geçmesi için bile daha çok, pek çok uğraşmamız gerekecek. Uğraşıyoruz da. Ama bu çabanın gitgide kirlenmesi beni kaygılandırıyor.

Uzun süredir, tasarladıklarımız gelip gelip üç noktaya dayanıyor. Bize karşı olanların sayısı pek büyük. Bizi küçümseyenlerin sayısı da azımsanacak gibi değil. Bizi kullananlar, kullanmağa elverişli bulanlar bile, bizden sayıca çok, neredeyse... Kullanılmağı kabul ettikse, nasıl olsa bir gün her şeyin elimize geçeceğine inandığımız içindir. Bu inancım azalmadı. Biz kendimize göre haklıyız; güzel, büyük bir şey istiyoruz, gerçekleştireceğiz de. Ama demin sözünü ettiğim kirlenme, nesnel olgulara girer. İnsanların vurulup öldürülmesini, haklı bir iş diye savunmak gücünü bulabiliriz kendimizde. Ama eski çağlarda ancak sarayların küçük düzenbazlarının tasarladığı, başvurduğu ya da yaptığı, işlediği küçüklükleri toplum ölçüsünde büyüterek tasarlamak, işlemek, o kadar övünülecek bir şey sayılır mı?

58.

Büyük işlerin küçük ahlâk ölçülerine kapanarak görülmeyeceğini bizden önce söyleyenler çok. Bizse, bir yandan —o da yerine göre— o küçük ölçüleri daha da daraltmak üzere bağırıp çağırırken, yapılması gereken temizliği her türlü ölçünün dışına taşırmak gereğini bir inanç haline getirmek için uğraşırken, herkese boyun eğdirmek isteyenin engel bilmez, engel tanımaz davranışını (kendi aramızda bile) üstü kapalı bir biçimde benimsemek istiyoruz. Gizliliği, yani bilinmeyeni, korkuyu, gözdağını, yıldırmayı başkalarına karşı kullanırken, içimizde de bunları en yeğin biçimleriyle kurduğumuzun, neden sonra, farkına vardık. Bugün hiçbirimiz geri dönemez, hiçbirimiz vazgeçemeyiz. Oysa hiç değilse birkaçımız, biliyoruz ki birtakım dönülmez sanılan

yerlerden her zaman dönülebilir; yeter ki durduğumuz yerden ileriye değil, ileriden, durduğumuz yere bakabilelim. Güçtür bu iş, ama olmayacak, yapılmayacak bir şey de değildir. Evet, hiç değilse birkaçımız bunu hâlâ biliyoruz, daha unutmadık. Ama unutacağımız günler yakın gözüküyor.

Anlatmak istediğim, epey karışık; bilmem becerebilecek miyim? Bir oyun düşünün: Kara taşların kazanması gerekiyor. Karaların yanında kırmızılar, sarılar var. Karşılarında yeşiller, morlar, aklar. Bir taşa bir taş almak oyunu çok uzatır, kazanmanızı önleyebilir. Nasıl oynamalı ki bir taşa karşı iki, üç taş alınsın karşıdan? Dahası, sizin yanınızda oynayanlardan da bir, iki, üç taş alabilesiniz?

Bu soruya, niye gizleyeyim, onun da yardımıyla, gerçekten doyurucu yanıtlardan birini ben buldum. Ama, görüyorsunuz, övünemiyorum.

59.

Bir parça olsun övüneceğim, övünmek isteyeceğim bir başka buluşum var. Sizin de, yazılarınızdan birinde, sanırım bizim tasarladıklarımızdan habersiz, sözünü ettiğiniz bir şey... Onun için yazıyorum.

Doğrusunu isterseniz, "Geceyi Örenler" adlı yazınızda, oyun oynayan çocukların kendi aralarında işlev bölümü yapar, birine "sen haydut ol", ötekine "sen polis ol", berikine "sen casus ol" derken içlerinden en esmer olanına, handiyse zenci sayılabilecek olanına "sen de gece ol" diye görev vermeleri ne denli gerçek bir çocukça düşünce gibi geldiyse bana, "büyükler arasında geceyi örenler sabırlı ellerinde uzun şişleri, önce korkunun yününü, ilmek ilmek, sıra sıra ördüler; kendilerini de yakacak ateş yü-

nünün yumakları, torbalarında, sırasını bekliyordu," deyişinizi o denli özentili, size yakışmaz bulmuş ama derin bir kuşkuya da kapılmıştım. Bize, bir şeyler bildiğinizi mi anlatmak istiyordunuz? Neden sonra kararımı verdim; olsa olsa bir sezgiydi bu.

Oysa korku, bizim gerçekten, isterseniz bilimsel diyebileceğiniz bir yolda, kullanmağı kararlaştırdığımız bir duyguydu. Çeşitli biçimlerde kullandık onu, siz de biliyorsunuz, hem de iyi biliyorsunuz. Ama demin "buluşum" diyerek övündüğümü söylediğim bir biçimi vardı ki bu kullanışımızın... Ana düşüncemiz şuydu: Bütün varlıklarıyla Hareket'e bağlanmış gençleri —özellikle gençleri— bir büyük çelişki içine düşürmek... Bir yandan, en aşırı davranışlarında bile, korkacakları bir şey olmadığını, kimsenin onlara gerçekten bir şey yapamayacağını duyurmak; bir yandan da...

60.

Gelip sizi Yargılamalar Bakanlığına götürdüğüm sabah beni tanıyamadınız, biliyorum. Neredeyse otuz yıl önceki bir okul arkadaşlığının anısına dönmeniz, sizden beklenemezdi elbette... Bu sözüm pek iddialı, farkındayım. Ama, üzerinde çok durduğumuz adamlardan birisiniz; sizi biraz tanımağa çalıştım. İşittiklerimden, öğrendiklerimden şunu çıkardım: Geçmiş, olup bitmiş şeyler, sizin gözünüzde, ancak pek garip süzgeçlerden geçirildikten sonra anısı saklanacak —ya da saklanmayacak— şeyler... Pek iyi anlatamıyorum ama, beni tanımadığınız gibi en ufak bir "gözü ısırma" tedirginliği de göstermemenizden, bu çıkardığımın, vardığım bu sonucun doğru olduğunu anlıyorum. Kimi söz, kimi yüz, ancak sizi ilgilendirdiği, duygusal bakımdan sizi tedir-

gin ettiği ölçüde, şu ya da bu biçimde, unutulmaktan kurtulabilmiş. Bir düş içindeymiş gibi yaşıyor, kendi sözlerinizi de, başkalarının sözleri kadar, kolayca unutuyorsunuz.

Beni tanımanızı beklemiyordum. Onun için sizi gelip alma işini üstlenmiştim. Ayrıca, göreceksiniz, bu iş ancak benim işim olabilirdi. Ama bir parça da tedirgindim. Olur a, benim anımsayamadığım ufacık bir şeyden ötürü beni unutmadıklarınız arasına koymuş da olabilirdiniz. En azından "ben bunu bir yerlerde görmüş gibiyim" yollu yandan, kaçamak bir bakışla bakardınız bana, ardı da gelebilirdi. Öyle bir şey olmadı. Ne yalan söyleyeyim, onunla dostluğunuzun bozulmasında payımdan böylesine habersiz oluşunuza hem şaştım, hem de, biraz, bozuldum. Bir yandan da anladım ki tasarladığımız oyunun baş kişisi olacağınız halde bizi aklınıza bile getirmeyecektiniz.

61.

Bir yandan da, diyordum Hareket'e bağlı gençlerle ilişkili olarak, bir yandan da kendilerine düşmanla kuşatılmış olduklarını düşündürmek... Saçma gibi gelebilir, ama korkunun işleyişini iyi bilenler, bunun hiç de saçma olmadığını görebileceklerdir. Aşırılıklarında kendisine dokunulmayacağını bilmek, kişiyi, eylemlerinin büsbütün azgınca olmasına götürür. Bu da bir yandan, gerçeklikte, düşmanların sayısını artırır; bir yandan da, düşlemde, gitgide kabaran bir düşmanlık dalgası karşısında kendini savunmakta olma, haklı olma duygusunu doğurur. O zaman en gündelik, en haklı işinizi bile yaparken, diyelim, yasal suç bulunamayacak bir yazıyı, bir dergiyi yayımlayıp satarken bile düşmanlığın gerçekliği —isterse, ancak kafanızda bulunabilecek

gerçekliği olsun bu...— karşısında dolambaçlı yollara, düzenlere başvurursunuz. İçinizdeki korku da büyür, kin de. Pek kötü bir buluş değil, kabul edersiniz sanırım.

Ama farkındayım, size yazmak, anlatmak istediğim şeyi, hep daha sonraya bırakıyorum. Oyalanıp duruyorum. Bunca yıllık katı bir duygu —ya da duygusuzluk— eğitiminden sonra niye bu duruma düştüğümü, doğrusu, anlayamıyorum. Size bunları yazmak yetmezmiş gibi...

Üç gün sonra yurt dışına gönderileceksiniz. Şu anda nerede olduğunuzu bilemediğimiz için bu haberi vaktinde veremedik. Diyeceklerinizi de biliyoruz, bu haberi alınca. "Ben, öyle, hazırlıksız..." Sizi kandıracağız gene de. Kandırılmayacak insan yoktur ki! Hele siz, "şerrine lânet" diyerek, istemediği birçok şeyi —istenmesinden usanarak— yapmış bir insansınız, biliyoruz. Onu da, *biliyoruz*!...

62.

Dipnot

Ağrılar, acılar karşısında, herkes, herkesin, kendi gibi tepki göstermesini bekler; daha doğrusu kendi tepkisinden başka türlü bir tepki olabileceğini, gösterilebileceğini değil usuna sığdırmak, o usun kıyıcığından bile geçirmez. Bunun içindir ki acılar, ağrılar, fiziksel öznelliklerinin ötesinde de paylaşılamaz. Kıskançlığımızı, benzemezliğimizi, indirgenmezliğimizi en çok bu alanda gösterir, savunur; insanları, belki de, en çok bu alanda küçükseriz. Karşımızdakinin tıpatıp aynı acıyı, aynı ağrıyı çektiği bir aygıtla saptanıp gösterilse, bu davranışımız, bu tutumumuz değişir mi? Sanmam.

O aygıta inanmamağı yeğleriz herhalde.

Dipnota düşülecek dipnot

Dipnotlar şimdi bir daha nitelik değiştirmiş oluyor. Oysa...

63.

Yüzyıllardır, tırnağın, yumruğun, kemiğin, kasın (ya da uzantılarının) gücünü unutmadığımız, her fırsatta kullandığımız, örtük deyimlerle yücelttiğimiz, ara ara da açıkça övdüğümüz halde, inanılmaz bir ikiyüzlülükle bu gücü sanki aşılmalı, bastırılmalı, öldürülmeliymiş gibi göstermiş; usu, anlığı, kullanılacak tek yol, erişilecek en yüksek kat diye belletmişizdir. Şimdi olan bitense, tırnağımızın, yumruğumuz, kemiğimiz, kasımızın, bu duruma başkaldırması; başka bir şey değil. Onların öcünü alıyoruz şimdi; alabilecek kadar açık sözlü olabildiğimiz, bu ikiyüzlülüğü ikiyüzlülerin suratına çarpabildiğimiz için. Tırnağın, kemiğin, demirin, yılgının gücü yeniden saygı görecektir. Bu gücün egemen kılındığı yerde, kısa sürede her şey yerine oturur.

Herkes sınırını bilir, yapabileceğini bilir. Bir noktada toplanan güce herkes uymasını öğrenir.

Oysa size ne kadar aykırı bir şey bu; değil mi?

Neyse, sözü daha çok uzatmamalıyım artık. Bugün bütün bu kâğıtların durduğu zarfı kapayacağım, size ulaştırılması için hazır edeceğim. Yola çıkmadan önce yapacağım üç şeyden biri de zarfı size yollamak olacak. Bugün, nerede olduğunuzu saptadık. Size verilecek yönergenin ardından, gecikmeksizin yola çıkmanız istenecek. Yol belgelerinizi, katılacağınız toplantıda nasıl bir tutum takınacağınızı belirten yazıları size iletecek olan görevli, benim yolladığım adam. Bu zarfı da size o verecek. Umarım, görevliler —adamımın yanında bir yardımcısı da olacak çünkü— gittikten sonra arkadaşınızla konuşarak vakit harcayacak yerde, size verilen kâğıtları okursunuz. Şaşırıp şaşırmayacağınızı kestiremem ama, dilerim, arkadaşınıza çok şey birden belli etmezsiniz.

Baştan beri anlatmak istediğim şuydu:

Bize karşı olduğunuz herkesçe biliniyor. Ülkeyi temsil etmek üzere toplantıya katılacak üç kişiden biri siz olunca, gerek orada, gerek burada çok şey değişir. Gitmek istemezseniz, beş dostunuz —sizinle duygusal ilişkiler kurmuş olmaktan başka hiçbir suçu bulunamayacağı iyi bilinen beş dostunuz— resmî bir bahaneyle, hiç de resmî olmayacak bir biçimde bizim adamlarımızca sıkıştırılacak, sizi "ele vermek" zorunda bırakılacaklar; bu iş, daha sonra, gene resmîleştirilecek, basının bunu —çok değişik bir biçimde de olsa— haber alması sağlanacak; böylelikle, *resmen*, gereken işlemi görmek durumunda bırakılacaksınız. Dostlarınız bir yana, ailelerine de, "tutumunuzu, tutumlarını" paylaşanlara da yazık olacak. Giderseniz, toplantının son günü

akşamına dek "kaçmağı" kendinize yediremeyeceğinizi, bizim için değilse de sizin gibi aydınlar adına konuşabilmek için sabredeceğinizi biliyorum.

Yanılmakta olabilirim elbet, bunu söylerken. Ama "kaçmanız", yani toplantıya dönmek istememeniz halinde bizim de boş durmayacağımızı bilmeniz gerekir.

Ama toplantının bittiği akşam, öbür temsilcilerimizle birlikte dönmemek, hiç değilse bir süre oralarda kalmak düşüncesi aklınızı çelebilir. Öbür iki temsilci, dönüş hazırlıklarını görmek üzere odalarına çekilecek, sizi rahat bırakacaklar. Siz de, istediğinizi yapmakta özgür sayıldığınız düşüncesine kapılabilirsiniz. Şaşılacak bir şey olmaz bu!

Hava kararduktan sonra gezmekten çok hoşlandığınızı biliyoruz. Herhalde sokağa çıkacak, o yabancı başkentin bildiğiniz birtakım semtlerine, kahvelerine, dükkânlarına doğru gideceksiniz. Ancak, sizi izlemekte olacak bir adamımız, çok geçmeden sizi vuracak. Ölecek kadar değil; ama, ağır yaralanacaksınız, çok ağır... Hiç değilse, pek usta atıcımızdan, keskin nişancımızdan isteyeceğimiz, bu. Siz hastanede yatarken, bu adamın, bizim görüşlerimizi savunan bir kişi, bize karşı olmadığını adım başında belirten bir başka kişi ile birlikte toplantıya katılmağı kabul ettiğiniz için size kızmış bir "düşmanımız" olduğu ortaya çıkacak. Ben, onu başka biriyle değiş tokuş etme hazırlığını yapmış durumdayım. Ama bilirsiniz, böyle takaslar sessizce yapılır. Siz hastaneden çıktıktan sonra ne isterseniz yaparsınız artık. Ölmemeniz, içten dileğimiz.

Buna karşılık, böylesine bir cinayet işleyebilen "düşmanımız"m ardından koparılacak gürültü bizim çok işimize yarayacak. Baskı yaparak, elde etmek istediğimiz birkaç şey, avucumu-

za konuverecek. Kolaylıkla kestirebilirsiniz böyle şeyleri... İşin ilginç yanı şu olacak elbet: Kimse, resmî gibi görünen bu işlerin ardında kendi çalışmalarımızı yürüttüğümüzü sezemeyecek.

Tabiî, bütün bunlar, bu kâğıtların, bu yazdıklarımın, size ulaştığı anda okunmasıyla değişebilir; sanırım değişir de... Adamımın zarfı açması olasılığı pek yok. Öyle sanıyorum. Ama onu da hesaba katmak yerinde bir iş olur. Hoş, açsa da, açmasa da, ben bu davranışımla kendimi her türlü düzenin dışına çıkarmış oluyorum. Bunları size niçin bildirdiğimi de merak etmeyin. Bunun nedenini, niçinini belki anlatabildim de... Ama ne denli başarı gösterdiğimi, bu noktada kestiremiyorum. Görevli bu kâğıtları okursa, sizin hiçbir şeyden haberiniz olmayacaktır. Ben, kaçtığım yerden, başınıza gelenleri belki işitirim. Kim bilir ne yeni çoraplar örülecektir sizin başınıza, başkalarının başına... Zarfın üzerine yazacağım ".../.../... günü .....'da açılmak üzere" yazısına aldanmayıp açsanız, olacağı biteceği daha buradayken öğrenseniz, ne iyi olurdu! Başka ne dileyebilirim? Ayıp olur.

IV

64.

Rastlantılar her zaman gariptir. Rastlantı olduğuna, *gerçekten* rastlantı olduğuna karar verebilirseniz hele... Ne ki, sizin gibi yazarlar, bir yandan, aydınların hepsinde —ya da, hemen hemen hepsinde— rastlanan "olgulara bel bağlama, ussal olmayan işleri neredeyse yok sayma" eğilimini baştan beri, eğitimlerinin bir parçası olarak taşıdıkları halde, bir yandan da ussal olmayana, olguya dayandırılamayana, anlatılmaz bir yakınlık (özgür olduğu düşüne kapılanların kendilerine yasak edilen şeye duydukları karşı konması olanaksız yönelimin verdiği hazza benzer bir haz içinde, herkese meydan okurcasına ortaya, göz önüne serdikleri bir yakınlık) duyarlar. Bu yüzden de, çocuktan bile kanağan olurlar, kimseyi —yani kendilerinden başka kimseyi— kan-

diramayacak olaylar karşısında. Örneğin, bu karşılaşmamız gibi bir rastlantı karşısında.

İşin tuhafı (üstelik, işin doğrusu) ben sizden çok hoşlandım. Size her zaman saygı duydum. Kitaplarınızı okurken kimseye açamadığım şeyleri açıkça söyleyişiniz karşısında, benim de adıma konuştuğunuzu gördüğüm için, beni bilmediğiniz halde benim de yaşama hakkımı savunduğunuz için, saygı duydum size. Bir gün yanınıza gelip "bize gidebiliriz" diyeceğimi, diyebileceğimi, ne yalan söyleyeyim, düşümde bile göremezdim. Sizi beğenmeğe hazırdım. Ama adını hiç işitmediğim bir insan da olsaydınız, sizi görünce, sizi görür görmez, hoşlanırdım. Size "bize gidelim" derdim. Tuhaf olan, bu durumda, bu görevin bana verilmesi.

Bana, ilk on dakikadan sonra "sen" demeğe başladınız. Kolay kolay "sen" diye seslenmediğinizi de biliyorum. Dosyanızda bunu belirten bir not bulunması, dikkatimi çekmişti. Oysa bizim kuşak, herkesle senli benli konuşmağa alışkın olduğu, "siz" demeğe ancak pek sıkıcı bir ast-üst ilişkisi içinde razı olduğu halde, ötesi düşünülemeyecek bir yakınlık içerisindeyken bile ben size "siz" diyeceğim. İkimiz de, biribirimize verdiğimiz özel yeri, alışkılarımızın dışına çıkarak anlatmış oluyoruz bir bakıma.

Ne yazık ki, karşılaşmamız bir rastlantı değil. Genç de olsam, böylesi us dışı sözler etmemem gerektiğini bilecek ölçüde büyüdüğüme inanmak isterim; sonra da tutar, o usdışı şeyleri söyleyi söyleyiveririm.

Sizinle görüşmeği her zaman istemiş bir kişi, düşünde bile görmediği bir ölçüde size yaklaştıktan sonra, bunun rastlantıya değil, hesaba dayanması karşısında yeriniyor.

Olacak iş mi bu?

65.

Dipnot

Şimdiki durumda dörde bölünmüş olmam, ulaşmak istediğim simgesel kavrayıcılığı gerçekleştirmekte beni ne ölçüde başarılı kılabilir? Daha doğrusu...

Hayır, ne diyeceğimi bilemez duruma gelmenin de herhangi bir anlamı olamaz...

66.

Oysa, olmayacak işler bununla kalmıyor. Bir süre önce, bambaşka bir görevle, sizi tuzağa düşürüp düşünmediğiniz şeyleri söyletme göreviyle yanınıza gönderilecektim az kalsın! Yanınıza gelince her şeyi açık açık anlatıp kendimi —belki önce sizi, sonra kendimi— vurmağa karar vermiştim. Ya da, öyle karar verdiğime kendimi inandırmıştım. O görevi vermekten vazgeçtiler sonra. Şimdiki görevim ise, yalnız, şu mektubu size vermek. Zarfın üzerindeki yazıya bakılırsa, bunu yedi gün sonra okumanız gerekiyor. Şu büyük zarftakini ise hemen açıp okuyacakmışsınız. Ne olur, ikisini de şimdi açıp okuyun.

Bu sabah telefonda uzun uzun konuştuktan sonra çıktığımda size "bakkala gideceğim" demiştim. Doğru değildi elbet. İki kapı öteden zarfları almağa gittim.

67.

Gecelerle gündüzler biribirine karışmadan önceydi. Sizin karşınıza çıkıp iki mektup vermem buyurulmuştu. Issız bir yolda yürüyordunuz. Arkanızdan biraz hızlıca yürüsem yetişirdim. O sırada gecelerimle gündüzlerim biribirine karışmamıştı daha. Bir kır ortasında size yanaşacak bir ulak olmak istemedim. Her şeyi göze alarak arabamı, Bilgiler Sarayı'nın arka yolundan R.'ye, kulübe doğru sürdüm. Gelmeyebilirdiniz. Sizi daha sonra da bulurdum. O telefon numarasını söyleyerek yanınızdan geçen, sonra da gözden yiten, bendim. O noktada, yüzümün arkadaşınızın yüzüne benzemesi gerekiyordu. Arabada maskeyi çıkarmıştım, belli belirsiz bir utanç duyarak. Kulüpten telefonla durumu bildirdiğimde mektupları hemen yakmam buyurulmuş-

tu. Yaktım. Herkesin önünde. Aşk mektupları bunlar, diyerek. Utancımı biraz bastırmıştım böyle demekle. Görevim yoktu artık. Siz girdiniz. Telefona gittiniz. O telefondan niye öyle cevap verildiğini hâlâ anlayamadım. Yanınıza geldim. O saatte gecem gündüzüm sizinle bir olmamıştı daha.

68.

Getirdiğim zarflardan ne çıktığını söylemediniz. Okurken yüzünüzü benden saklamadığınız için biliyorum, çok şaşırtıcı şeyler vardı herhalde o yazılarda. Bir şey sormak da istemiyorum, öğrenmek de. Ne olur yanlış anlamayın beni. Ama onları size ulaştırdığım şu anda ulaklığım, görevim gene bitmiş durumda. Şimdi, elimden gelecek bir şey varsa, önleyebileceğim bir kötülük varsa, yalvarırım, söyleyin. Sizi bilmem ama ben, bu kapıdan çıkınca, vurulabilirim. Kim bilir, belki burada, birlikte geçirdiğimiz günler de, birilerinin hesaplarına, tasarılarına uygun. Bilemiyorum artık. Geceler gündüzler biribirine karışınca, bir insanla bir olunca, inanılmazlar inanılır, inanılırlar inanılmaz oluyor.

"En azından, daha vurulmayacağa benziyoruz Sevinç; birlikte olacağa benzeriz daha bir süre..."

69.

Dipnot

Her şey yoldan çıkmağa başlıyor. İyi. Belki de kötü. Ama ben kendime ne diye bakıyorum ki? Karar verdim mi?

70.

Duygularımı dile getirişim, ya da dile getirdiğim duygular, ya da, kim bilir, hem biri hem öbürü, sizi şaşırtıyor gibi. Oysa, karşılaştığımız anda hiç de şaşkınlık duyuyora benzemiyordunuz. Ben görevimi, dersini içinden yineleyen bir çocuk gibi, usumun bir köşesine atmıştım yorulup; heyecanımı bastırmağa çalışıyordum. Siz, neredeyse, beni bekliyor gibiydiniz. Sevinç adını duyuncaya dek, daha önce söylenmiş bir şeyle de birleştiremezdiniz benim karşınıza çıkışımı.

Gözlerinizde bir parıltı vardı bana bakarken. Teşekkür etmeliyim size.

Bakın, sizinle bir araya gelişimi başkalarının hesaplarına borçlu olduğum için yeriniyor, sizinse beni beklediğinize, beni

tanımadan beklediğinize inandırmak istiyorum kendimi. Bu ölçüsüzlüğü kınayacağınızı da düşünebiliyorum. Kınamanızı bekliyor, size yakıştıramayacağım bir davranışı göstermediğiniz için de sizi kışkırtmağa çabalıyorum. İpe sapa gelmez sözler söyleyerek, içinde bocaladığım bu karanlık sularda yüzmeği becerebildiğime inanmak istiyorum.

Biliyorum, burada daha çok kalamayacağız. Çıkmamız gerekecek. Çıkmanız gerekecek. Kararınızı veresiye daha birkaç saat, birkaç gün geçse bile, çıkacaksınız, çıkacağız... Gecelerle gündüzler gene biribirinden ayrılacak, seçik sınırlarla art arda sıralanacaklar. Gece inerken ilk kararan yerler, çukurlardır; en son aydınlanan yerler de oralar. Oysa ışığı severim ben; severdim. Önceleri. Şimdi gece sarsın istiyorum beni. Çukur olmalı, çukurda kalmalıyım. Belki de çukurum kazılmakta şimdi. Ama bir çukura atılmak demek, ışığı hiç görmemek demek. Ona yanarım. Susacağım artık. Ne derseniz onu yapacak, kararınız ne olursa ona uyacağım. Güç gelen, sizi belki de bir daha hiç, ama hiç göremeyeceğim düşüncesi... Artık ağzımı açmayacağım.

"Bu akşam çıkacağım Sevinç. Çıkacağız. Beni yolcu edeceksin. Ama bir daha görüşeceğimizi sanıyorum. Çekinmesem, 'görüşeceğiz, eminim' diyeceğim..."

71.

Gazete okurken, birileriyle konuşurken, anlatılan, iletilen acılar, kötülükler, cinayetler karşısında, ölümler, kıyımlar, kırımlar karşısında içi oynaması gerektiğini duyduğu halde gönlünden herhangi bir kıpırtı, herhangi bir ürperti geçmeyenler vardır: Bundan ötürü kaygı duyarlar. Kimi ise, herhangi bir şey duyması gerektiğini de düşünmez, herhangi bir şey de duymaz; bundan ötürü kaygılanmaz; kaygılanmayı anlayamaz... Taş yürekli falan değildir bu insanlar; imgeleme güçleri, kendi dertlerinden, acılarından, gözle görüp elle dokunabildiklerinden ötesine erişmemektedir, o kadar. Aynı kişiler, ağlayan bir çocuğun resmi karşısında, sıradan bir filim, bir öykü, bir oyun karşısında içlenir, üzülür, ağlar. İmgeleme güçleri, ancak, bir tür somutluk karşısın-

da canlanır, kıpırdar.

Yeni tanıdığı biriyle güzel, doyurucu sayılabilecek bir sevişmeden sonra "bir daha ne zaman buluşalım?" sorusuna yanıt bulamayanlar vardır. Gözlerini kaçıranlar, bahane arayanlar... Karşılarındakinden hoşlanmışlardır; onunla "yıldızlarının barışabileceğini" düşünürler de belki, düşünme çabası gösterecek olsalar. Ama o anda sıkıldıklarını, içlerinden utanca benzer bir yel esip geçtiğini duymakla yetinirler. Gerçek sıkıntıları, eksiklikleri ise belki de, gene, imgeleme yetilerinin yoksulluğu, düş güçlerinin kavruk kalmışlığıdır. Çiğnemeden yuttuğu bir yemekten sonra bir daha acıkabileceğini usundan geçiremeyen torlar gibidirler bunlar. Yaptıklarının tadına gereğince varacak, hakkını verecek durumda da değillerdir; istediklerini bilecek, birkaç saat ya da birkaç gün sonrasını öngörecek görgüleri de oluşmamıştır sanki.

Bir yaşam bilisizliğidir bu. "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" dedirten, kişinin kendine yakın bulmadıklarının acısı karşısında —gizli de kalsa— bir "oh olsun! Dikkat edeydi ya," duygusu bile uyandırabilen bir bilisizlik. Bir kafa yoksulluğudur bu. Okumasını öğrenmiş ama yaşamadığının farkına varamamışların, bir insanın birçok yaşamı yan yana sürdürebileceğini usu almayacakların yoksulluğudur bu; sokağa düşmenin, kötülüklerle burun buruna gelmenin kimi zaman biraz olsun azaltabildiği bir yoksulluk...

72.

Dipnot (!) (S.)

Beni susturmak istemiş gibi bir halin var. Daha doğrusu, kitabının dışına atmak istemiş gibi. Ne ki, kişilerin gerçek örnekleri ortaya çıkınca yazarların yapabileceği pek bir şey kalmıyor. Ne rahat, değil mi? İstediğine istediğini yaptırmak, söyletmek... Yapıntı yazarının özgürlüğüne bir diyeceğim yok, yok da, gerçek kişileri yazılarınızın kişisi haline getirirken, örneklerinizin, bu biçimde kullanılmağa karşı koyabileceklerini hiç mi düşünmezsiniz? Bilirim; bizim yazdığımız kalır, gerçek örneklerimizse ölür gider, hiçbirinin —önemli kişiler bile olsalar— bizim kişi-

lerimiz ölçüsünde "gerçekliği" yoktur, dersiniz. Gerçekten öyle mi ama?

Her neyse... Bu kitabı bitirip bitiremeyeceğini bilmem. Bu durumda kaldıkça, sen de bilemezsin. İstesen de bitiremezsin belki. Belki bitirirsin gene de... Ne olacağına daha kimse karar vermemiş durumda. Ama bir gün sonra, ama altı ay sonra, karar verilecektir. Bu karar, herhalde, seni salıvermek olmayacaktır. Gerisini bilemem.

Gerçi, bu defterler, kararın hemen bu gece verilmesine yol açabilir; görülür, okunursa; yani birtakım gözler bu defterleri görür, okursa... Hiç değilse bana öyle geliyor. Ama bu defterlerden kimsenin haberi olmayacak, söz veriyorum. Gülme, şu anda verilen söz, yazdıklarında verilen sözlere benzemiyor. Sen de, defterlerini başka hiç kimseye göstermeyeceğine söz vermek zorundasın ama. Kendini koruman gerek.

Her gün, burada kaldığımız sürece her gün, bana, yazdıklarını göstereceksin. Konuşacağız, tartışacağız. Tut ki merak ediyorum nasıl bağlayacağını. Tut ki bildiğim kişileri çeşit çeşit kılıklara sokman hoşuma gidiyor. Bu defteri, başkalarından habersiz, doldurup bana göstermen, senin de işine gelecek bir şey. Öteki defterleri okudum zaten. Bu yazdıklarını, bitirdiğin zaman, bana bırakırsan, ben, yüzde yüz gerekmedikçe yok etmem onları. Bakarsın bir gün... Hiç değilse adın temize çıkabilir... Birazdan uyanıp senin defterine benim bunları yazdığımı görünce ne yapacaksın, merak ediyorum.

73.

Dipnot

Artık aynalar içinde geziyor gibiyim. Kim ne hale geldi, kapı (çıkış kapısı) nerede, ben de bilemez oldum. Dipnotlarımın anlamı eridi gitti. Bir başka el katıldı yazıya. Kitabın, artık "kitabım" dediğim bir yazının her yanı delik deşik sanki. Herkes her yerinden içine sızabiliyor. Bunun sonucu ne olur, çok geçmeden anlarız. "Defter dolduran" kim, şaşırıverdim. Ya da, öyleymiş gibi göstermek için uğraşıyorum. Neden? Galiba onu da bilmiyorum.

74.

Gece nerede, hangi anda başlar? Buna hangimiz karar verebildi? Gecenin geleceği, geldiği, indiği, sardığı, gömdüğü, hep birer benzetim olarak, söylenebilir; gecenin üzerimize kapanmakta olduğunu, bizi ezeceğini hepimiz gördük. Hangimiz, kaçınılmaz olduğu bilinen şeyler karşısında bile, kendini biraz daha aldatmaktan, bu kaçınılmazdan kaçılabileceği, belki de bu korkulanın başa hiç gelmeyeceği umuduna —bütün boşluğunu bilerek— kapılmak çocukluğunu göstermekten utanç duydu? Hiçbirimiz, dense yeridir sanırım. Gecenin çoktan bastırdığını bildiğim halde daha yeni yeni akşam oluyormuş gibi yazı yazmaklığım, kolaylıkla, yapıntının özel özgürlüğünden dem vurarak açıklanabilir; öykücü, öyküsüne istediği yerden başlayabilir

demek, güç olmasa gerek. Ama bu başlangıcı seçerken kendimi hâlâ birtakım umutlara, boş avuntulara salmış olmuyor muyum?

Gece, yazdığım gibi, ağır ağır yayıldı ovaya, sonra tepeleri de boğdu. Yeraltı saraylarından söz ederken, birtakım büyük yapıların bodrum katlarında, beden eğitimi yapıldığı, çeşitli oyunlar oynandığı anlatılan salonları düşünüyordum. Bir masal havası içerisinde anlattıklarım karşısında kendime de, okurlarıma da —kimlerse bunlar... Bu yazdıklarımı birileri okuyacakmış gibi davranıyor muyum gerçekten? Yoksa...— anlatılana inanmamak hakkını tanımış, bu hakkı tanımak için uğraşmış olmuyor muydum?

En azından, okurlarım olabileceğine inanmak istiyordum. Oysa şu anda biliyorum ki, benim dışımda bu yazdıklarımı okuyacak, okuyabilecek tek kişi var. Bu kişi defterimi yok etmeyebilir de. Karar vermek bana düşüyor. Şu birkaç defterimi şimdi yırtıp yakmak, külünü yemek mi, bitirip her şeyi ona da okuttuktan sonra yok etmek mi, yoksa, ona bırakmak mı gerekir?

75.

Yazmış olmak için yazmak; eli durmamak için yazmak; söyleyeceğini kararlaştırmamış olsan da yazmak... Yazmak gerek. Bu kitabın bitmesi gerek.

Birtakım insanlar, cezalandırılmak için

yakalandığı gibi

cezalandırılmak istenen bir dükkânın camlığından içeri hızla fırlatılıyorsa,

kırılan camların yağmur gibi dökülen parçaları içinde kanlı, onarılamayacak ölçüde hırpalanmış bir taş bebek kımıltısızlığı içinde

inleyen adamlar görmek gelip geçenlerin tüylerini ürpertmekle kalıyorsa,

kendisinden hoşlanılmayan insanlar otuz otuzbeş metre yüksekteki pencerelerden sokağa fırlatılıyorsa,

bu kitabı bitirmeli.

Kimin okuyacağını düşünmeden. Ya da, düşünerek: Başlanmış olan "kitabı" sürdürmeği düşünerek. Son birkaç sayfayı yırtmaksızın, daha önceki sayfalara bağlanabilecek biçimde yazıyı sürdürmenin yolunu bularak. Örneğin, şöyle bir şey yazarak:

"Dördümüzü birden bir yatakta düşünmeğe çalışacağım. Dördümüzü birden bir yatakta, biribirimizi hırpalamadan, parçalamağa kalkışmaksızın, içimizde birikmiş bütün hınçları, öfkeleri, güdük bencillikleri sevgiye dönüştürerek sevişir durumda, gözümün önüne getirmeğe çalışacağım. Gülünçlüğümüzün büsbütün ortaya çıkması için. Durmadan, kendimize de, yakınlarımıza da —en yakınlarımıza, başta kendi kendimize— yalan söylemek zorunda kaldığımıza, her şeyin düzmece bir durum, bir duygu oluverdiği bir dünya kurduğumuza göre bu yalanları sonuna dek götürmek, patlayacak kerteye vardırmak gerek. Öyle ki yalan söyleyemez olalım artık. Ya da ölelim."

76.

İkinci zarfı açıp içindekileri okumakla, fala bakıp bir uğursuzluk görerek sokağa çıkmaktan vazgeçmek türünden bir karara varacağımı sanmak belki çocukça bir düşünceydi, belki değildi; ama beni kışkırtmak, yapmamağa kolaylıkla karar verebileceğim bir şeyi yaptırmak üzere tasarlanmış inceden ince bir oyun karşısında da olabilirdim. *Oyun idiyse, oyuna geldim.*

Ama böyle bir oyun oynamağa kalkışan, biraz olsun, kazanacağına güvenmek zorundadır. Oysa o yazı beni kışkırtmadı. Bir kurtuluş yolu bulunup bulunamayacağını merak ediyordum; kim bilir, belki de her şeyi, ama her şeyi, böylesine bir tanrılıktaslama hali içinde inceden inceye tasarlayıp düzenlerlerken bir yerde, bir noktada açık verebilirler diye bir umuda kapılıyor-

dum; rezil olabileceklerini, en azından, gülünç duruma düşebileceklerini düşünmek istiyordum.

Ben belki gülünç duruma düşmedim ama kapandayım şimdi. Üstelik kapana bile bile düşmüş, açıkçası, alıkça düşmüş sayılabilirim. Onların gözünde gülünç duruma düşmek bundan başka bir şey mi olurmuş?

Oysa uçak o yabancı başkentin havaalanına indiği zaman duyduğum umut, beni karşılayanların yüzünde gördüğüm şaşkınlık karşısında, hele, çok geçmeden, o şaşkınlığın altında bir kuşkunun yattığını anladığımda, bir kirlilik duygusuna dönüştü. Hemen yıkanmak istedim. Otel odasında, (en azından Sevinç diye birinin yatmayacağını kesinlikle biliyorum bu yatakta... diye düşünerek baktığım, şakacıktan, kimi yatıracaklar acaba burada, diye merak ettiğim) ikinci bir yatak vardı.

Yıkanıp banyodan çıktığımda, o yatakta Sevinç yatıyordu.

77.

Yanınızdaki (önünüzdeki, karşınızdaki) adamın, iriliği (boyu, posu, eni) oranında bir gömüt gerektireceğini,
bu kıyımı ölçüsünde toprakaltı canlılarını besleyeceğini,
anasının babasının
doğumundan başlayarak gösterdikleri sevgi, ilgi, çaba ile
bu gövdeyi besleyip büyütmesinin,
daha sonra, bu gövdeyi taşıyanın
yaşamayı beslenme, yeyip içme diye tasarladığı ölçüde, boğuşa, uğraşa, didine karnını doyurmasının
kim bilir, buna "gönlünü doyurmasının" demek belki çok daha doğru olur

gerçekte, ölümünü özene bezene hazırlamak olduğunu düşünmüş müsünüzdür? Kendi hakkından başka belki bir belki iki kişinin rızkını yiyerek, başına büsbütün üşüşülecek, iştah kabartacak

solucanları, kurtları, böcekleri düşünüyorum

elbette şu anda

bir ölü, kendisini gömütlüğe taşıyacak olanları büsbütün terletecek, yoracak, görkemli bir ölü, ağırlıklı bir ölü haline gelmek için uğraştığını düşünmüş müsünüzdür? Bilmiyorum.

Ama ben, bu dediklerimi, gördüğüm her besili insan karşısında, her gün düşünürüm. "Biraz toplamışsın," diyen herkesin beni tiksintiyle karışık bir kaygıya salması bundan belki de... Ölümü kurmaksızın yaşamı kurmanın olanaksızlığını duymak, özellikle duymak, hastalık belirtisi sayılsın varsın; nasıl olsa, ne yaparsak yapalım, ölüme hazırlandığımıza göre, bir yaşam dengesi tasarlayabilmek pek çılgınca bir şey olmasa gerek.

Düşünüyorum da, başta Sevinç olmak üzere, gerek ben gerek karşımdakiler —kendilerinden o kadar da habersiz değilim— demin anlattığım ölülerden olmayacağız.

78.

Küçük masanın üstündeki lambayı söndürdüm, pencerenin önünde durdum. Dışarısı aydınlık sayılmazdı.

Sevinç'in yanıma gelmesini bekledim. Otelin kapısından içeri girdiğimizden beri konuşmamıştık. Toplantılar sırasında, başkalarının karşısında biribirimizle konuşacaktık elbet; ama yalnız kalınca, belki —hiç değilse bir kez daha— sarılırdık, kucaklaşırdık ya, konuşmazdık. Bundan böyle ağzımızı açmak, "bir bardak su ver" demek bile, yalan söylemek olurdu.

Gelmesini bekledim. Doğrulduğunu, halının üzerinde yalınayak yaklaştığını işittim; iki adım gerimdeki masanın üstünden parmaklarının tıkırtısı geldi; duraksıyordu, besbelli; düşünceli olduğu zamanlar hep yaptığı bir şeydir bu: Masanın, kitabın, ka-

pının, dolabın üstünde parmaklarını tıkırdatır. Örtüsüz yerlerde bu tıkırtı başka olurdu. Bu masanın örtüsü vardı; hem de kadife gibi bir kumaştan, daha doğrusu, halı dokusunda bir şeyden. Tıkırdama çok değişikti bu kez. Eli omuzuma uzandı. Tül perdenin önünden çekilmedim. Dışarıdan vuran hafif aydınlıkta görmek istiyordum bir kez daha —belki son kez— çıplaklığını. Çıplak olduğunu, kokusundan, sıcaklığından biliyordum.

Eli ensemde gezindi. Ona doğru döndüm. Belini buldum, yanıma çektim. Buraya gelmeden önce, bir daha görüşmemek üzere ayrıldığımızı düşünebilirdim; örneğin, havaalanında çayımızı bitirip kalktığımızda, ya da, daha önce, beni havaalanına götürecek otobüse bindiğimde... Oysa bir daha, bir daha bir araya geldik. Günahına girmemeli. Belki kendi de bilmiyordu öyle olacağını. Her adımda yeni bir şey buyuruluyor, o da bu buyruklara uyuyordu belki de. Şimdi yeniden bir aradaydık ama bu birlikteliğimiz ya sondu, ya da sona pek az kalmıştı. Başka türlü olamazdı. Ayakta, pencerenin önünde duralım istiyordum. O da istiyordu herhalde. Sonra, kollarımdan taşan güç biraz kımıldattı bizi yerimizden. Gövdesi gövdemi itiyordu. Gerideki masaya dayandı uyluklarım. Bacağıma, sırtıma hızla saplanan iki acıyı hiç mi hiç beklememiştim.

79.

Hastanede Sevinç hep yanımda kaldı. Ne dedi, ne anlattı, anımsamıyorum. Beni uzun süre konuşturmadılar. Yaram ağırmış. Yaralarım... Gözkapaklarımla karşılık vermemi isteyerek sordular beni bıçaklayanı görüp görmediğimi. (Beni vurduranı —vuranı da, belki— biliyordum ama bana bıçağı saplayan *eli* görmemiştim). Odamın kapısı kilitli değilmiş beni bulduklarında; banyodan çıkarken vurulmuş olsam gerekti. Arkadaşım iniltimi işiterek uyanmış. Bunları üçüncü gün mü, dördüncü gün mü neydi, o zaman anlattılar. Bıçak değildi bana haber verilmiş olan; tabanca kullanılacağı yazılmıştı. Ya tasarlananın dışına çıkılmıştı, ya da bana yanlış bilgi verilmişti. Benim, toplantının ikinci gününde hiç konuşmamamı sağlamak üzere yapılacak şe-

yin de bu olması gerekirdi zaten. O zaman da, anlaşılması gereken şuydu: Baştan beri her şey bir oyun gibi tasarlanmıştı. Birilerine, ya da, kimilerinin söylediğine inanmakla çocukluk etmiştim. Sevinç yanımdaydı. İyileşmemi bekleyecek, benimle birlikte mi dönecekti? Daha doğrusu, beni kolumdan tutup mu geri götürecekti? O halde bütün bu saçmalıkların ne gereği vardı?

Bir şeyi anlayabildiğimiz sürece ona yenilmenin sözkonusu olamayacağını çok düşünmüşümdür. Bu düşünceye kendimi çok alıştırmışım. Şimdi yenilmeğe başlıyorum. Artık anlamadığım için. Anlamadığımı başka kılığa sokup anlatmağa kalkamam ki... Gece ortalığı kaplayalı hanidir... Karanlıkta, el yordamıyla olsun ilerleyemeyeceğim bir yerlere, hiç bilmediğim, tanımadığım bir yerlere geldim. Beni hâlâ konuşturmuyorlar, kıpırdanmama izin vermiyorlar. Buradan çıkabilecek miyim?...

80.

(Yazdığımı, sonradan da yazsam, o gün yaşıyor, yazıyormuşum gibi yazmalıyım...)

Bugün doğrulmama izin verdiler. Konuşuyoruz. Özür diliyorlar. Beni sekiz yerimden bıçaklayanın yakalanıp yargılandığını anlatıyorlar. Sevinç yok. Üç gün önce "başkentinize dönmek üzere" —öyle diyorlar— ayrılmış buradan. Beni uyutmuş, uykuda tutmuş olsalar gerek. Kendimden geçmiş olamam sanıyorum. "Biliyorum" diyebileceğim hiçbir şey yok. Bir şey anladığım da yok. Ortalık sürekli, çekilmez bir ışık içinde.

Yaralarımı merak etmiyorum. O konuda pek bir şey söylemiyorlar. Toplantıların yazanakları, tutanakları, kitapçıkları, ki-

tapları yanıbaşımda duruyor. Okuyabilirsiniz ama kendinizi yormamanız gerekir, diyorlar.

Umurumda değil. Koyveriyorum kendimi. Geceden çıkmak, gündüz denenin gerçek bir aydınlık olduğu bir yere gelmek, bu sonucu mu yaratmalıydı?

Kalkabilirsiniz, diyorlar sonra. Göğsümde garip bir kasılma duyuyorum. Bir bacağımı sürüyorum.

Sonra sokakta buluyorum kendimi. Rasgele yürür gibiyim. Ortalık ışık içinde. Biri koluma giriyor. Şöyle oturun diyor, beni bir kahve masasının yanına götürerek. Kahve geliyor. Ben sizi korumakla görevliyim, diyor adam. Az kalsın düşecektiniz. Gerçekte çok ağır yaraladılar sizi. Yaşamanız hepimizi sevindirdi. Şimdi ne yapmağı düşünüyorsunuz?

Bir şey düşündüğüm yok. Birileriyle görüşmek ister miydiniz? Kimlerle, diyorum. Hem bu adam kim? Kimseyle görüşmek istediğim de yok. Işık çok. Gölgeye girelim, diyorum. Zaten gölgedeyiz, diyor adam. Gidip yatmak istediğimi söylüyorum. Hay hay, diyor. Gittiğimiz otel odası, çok iyi bildiğim oda. İkinci yatak boş. Adam, ben aşağıda bekleyeceğim, diyor. Banyoya girip çıkıyorum. Öbür yatakta Sevinç yatıyor. Uyur gibi de.

81.

Kaçmanın, kovalamanın, sevmenin, sevişmenin, yaşamanın, ölmenin

—ya da, başkalarının kaçmasıyla kovalamasının, yaşamasıyla ölmesinin—

kabak tadı verdiği olur. Herhangi bir şey yapmanın, bir şey yapmağı reddetmenin, inandırıcı, kandırıcı, güç verici bir gerekçesi her zaman bulunabilir, bir açıklaması yapılabilir. Ya da bulunabileceği, yapılabileceği sanılır; uzun süre... Sonra bir gün bu gerekçelerin temeli, temellerinin temeli sarsılır, çöker. Ölmenin bile bir anlamı kalmaz. Ağzı hanidir görünmez olmuş bir dipsiz kuyuda düşmekte, düşüp durmakta olmanın, buna oranla mutluluk sayılabileceği bir durum.

Geceyi ne kadar tiksinç bulduğunuzu, gördüğünüzü anlatmak için yırtındıktan sonra, ışığın sizi ne kadar tedirgin ettiğini anladığınız gün, gölgeyi —giderek, karanlığı— nasıl da sığınılacak bir kucak, kuytu, sıcak bir koyun diye gördüğünüzün kafanıza dank ettiği gün, bu duruma düşebilirsiniz.

Geceye dönmek, (Sevinç!), olan bitenlerin gitgide anlamsızlaşan anlamsızlığı, birilerinin elinde (neye yaradığı belli olmayan) bir oyuncak haline geldiğini bilmek, kimin elinde olduğunu kestirememek... Ya çıldırıyorum, ya da, gerçekten, benimle uğraşıyorlar; kıyasıya uğraşıyorlar; çıldırıp bir şeyler yapmam için uğraşıyorlar. O zaman da, bana niye bunca önem verdiklerini sormak gerekmez mi? Bu soruya kandırıcı bir yanıt bulmak gerekmez mi? Bu yanıtı bulmadıkça, aramadıkça —bu yoldan giderek, "bulmağa yanaşmadıkça, bulmaktan kaçındıkça" denemez mi?— ağzı hanidir görünmez olmuş dipsiz kuyuda düşmekte olmanın mutluluğu aranmaz mı? Yoksa kendi kendimizi aldatır da bunun bile farkına varmaz mı olduk?

82.

Öykücü, romancı, her yazdığının nereye varacağını bilen bir kişi sanılır; kendi de zaman zaman buna inanır, ya da inandırılır... Oysa yazdığı her tümcenin ardından ne geleceğini —o "bir sonraki" tümceyi yazmadıkça— hiçbir zaman bilemeyeceğini, kendisi, unutmamak zorundadır.

Ardımda bitmiş bir kitap, bütünlendiğine karar verdiğim, görebildiğimce, düşünebildiğimce, sonuna dek işlediğim bir kitap bırakmayacağımı, bırakamayacağımı unutup duruyorum. Buradan çıkamayacağımı sanıyorum. Şimdilik. Ama çıksam da bu defterleri andaç diye tutmak, alakoymak isteyecek biri var kapıda. Beni salıverseler bile bu defterleri, parmak sallar gibi, uzaktan sallayarak gözdağı vermekte kullanmak istemezler mi?

Bütün bu düşünceleri bir yana bıraksam da, unutmamam gereken şey, ardımda bir taslak bırakacağımdır. *Ancak* bir taslak. Hem böyle olması, bana da, üzerinde oynayabileceğim bir ip payı bırakmaz mı?

Yapıntının dışına çıkıp, yazar olarak, birtakım düşüncelerimi bu yapıntıya eklemek ne ölçüde akıllıca sayılabilir? Okur (*okuyan* demeli; yazar nasıl da alışıverir karşısında hep "okur"lar görmeğe... Oysa bu kez, "okurlar", "okur", olmayacak; bir tek okuyan olacak belki bu defterlerin karşısında) okuyan, böyle bir ayırımı niye yapsın? Ya da, yapıntıda çeşitli katlar arayıp tasarlayacağına, ne demeğe yazarın özel düşüncelerini, seçebildiği ölçüde, öbür bölümlerden ayrı tutsun? Yapıntıda yazarın izlerini aradıkları için az mı güldüm birtakım adamlara?

Taslak; bitmemişlik... Daha iyisini her zaman yapabileceği yolunda, insanın (haklı, haksız) kapılmağa hazır bulunduğu umut, unutulmamalı.

Ancak bir taslak... Demesi kolay. Taslağı, bitmiş, işlenmiş işten ayıran nedir? Benim öyle sanmamın ya da bilmemin ötesinde?...

83.

Okul yıllarından kalma anıları uzun süre belleğimin dışında tuttum. Tutmak istedim. Becerdim de. Başkalarının ansıtmak istediklerini, çok kez, ustaca bir direnimle, ansımadım bir türlü, ansıdığımı kabul etmedim. Son günlerde, nedense, durmadan o günler, o günlerin kişileri geliyor gözümün önüne. Özellikle N.... Adının Nemi, Neri, Nezi olması ya da olmamasının bir önemi yok. N. diye ansıyorum onu. Bir soruya benzemesi de böyle bir adı daha ilginç kılıyor sanki.

Kısacık kesilmiş paslı sarı saçlı, çilli yüzlü, yemyeşil gözlü bir çocuktu. Dört yıl boyunca yanımızda okudu. Derslik değiştirdiğimizde bile, bizlere oranla, oturduğu yeri değiştirmedi. Biz önden birinci ya da ikinci sıraların kapıya en yakın olanında

otururken o en arkada, ya bir pencere kıyısında ya da bir duvar köşesinde yer tutardı. Her yıl kendine bir tek arkadaş seçti, yalnız onunla konuştu, yürüdü. Bahçede bir duvara dayanır, oynayanlara, koşanlara bakar, kimselere sokulmazdı. O yıllık, arkadaşı diye kimi seçtiyse onu yanına yanaştırır, bir başkası —genellikle, huyunu daha öğrenmemiş biri— yanına gelecek olsa, her zaman asık duran yüzü büsbütün asılır, büsbütün kapanırdı.

Sağırdı. Söyleneni dudaktan, büyük bir beceriyle okurdu. Dersleri iyi dinlediği için öğretmenlerce pek sevilirdi. Çalışkan değildi. Ama sakatlığına güvenirdi. İşte buna kızardık. Her dersten geçirilirdi. Kızdığımız halde biz de ses çıkarmazdık. Huysuzluğunu sakatlığına verirdik. Öğretmenlerin aldanmasına kızmakla yetinirdik sonunda. Bizleri, istediği anda, yoksaması pek kolaydı. Başını çevirmesi, dudaklarımıza bakmağı reddetmesi yeterdi.

84.

Dört yıllık okul arkadaşlığımız boyunca N. ile pek az konuştuk. Okula gelmediği günlerin dersini, notunu bizden sorar, bizden isterdi. Kimi zaman karar veremezdik; dersini günü gününe çalışıyor da biz mi, çalışkan olmadığını sanmakla, öğretmenlerin aldandığını düşünmekle günahına giriyorduk? Yoksa, bir kişi dışında hiç kimseyle arkadaşlık etmediği bir sınıfta notuna güvenilir, çalışkan bilinir çocuklar olarak koltuğumuza girmekle, dolaylı yoldan da olsa, hiç değilse bizleri kendine düşman olmaktan vazgeçireceğini mi umuyordu? Bildiğimiz kadarıyla, başkalarının çekememezliği, giderek, düşmanlığı, kendisini düşündüren bir soruna benzemiyordu. Bizden bir şey istediği zaman da, istediğinin yerine getirilmeyebileceğini usunun köşe-

sinden bile geçirmez gibiydi. Bebekliğinde geçirdiği ağır bir hastalıktan sonra kulakları işitmez hale geleli —bunu da, ilk yıl seçtiği arkadaştan öğrenmiştik— beri, her istediği yapılmış olsa gerekti. Konuşurken kimi sesi biraz bozuk çıkardığı için —bu ölçüde konuşmasını bile nasıl öğrenebildiğine her zaman şaşmışımdır— anlamakta güçlük çekildiğini sezer sezmez yazı yoluyla konuşmağa başlardı. Defteri, kalemi her zaman elindeydi zaten. Yazdıkları ya buyruk kipinde olurdu ya da bildirme kipinde.

Okuldan ayrıldıktan sonraki ders yılı boyunca, o yılın arkadaşı olarak beni seçtiğini bildiren mektuplar yazdı üst üste. Başka bir ilde okuması gerekmişti babasının işinden ötürü. Mektuplarımı yeterince doyurucu bulmamış olacak ki okulu bitirdiğimiz yaz yeniden karşılaştığımızda yarım, gönülsüz bir esenlemeyle yanımdan yürüyüp gitmişti. Yıllar, yıllar sonra, gecenin baş işçilerinden biri olarak sivrileceğini usumdan nasıl geçirirdim?

85.

Dipnot (!) (S.)

Kaç gündür, ortalığı iyice içinden çıkılmaz hale getirmek için uğraşıyorsun. Beni, yani kendime benzettiğim kişiyi, bir kez daha odanda buldun, bıraktın. Araya, hiç gereği yokken, sağır bir okul arkadaşını soktun; onun sonradan çok önemli bir kişi durumuna geldiğini düşündürecek bir şeyler söylemekle yetinir göründün —bana sorarsan bunun adı "çamur atmak"tır—; üstelik hiç gereği yokken, sana başkasının vermiş göründüğü N. adını sen tutup ona verdin. İlk sıralarda ortada olup bitenlerle uğraşır, genel bir "hava"yı anlatır gibiydin; şimdi, yalnız birtakım kişilerle, sonu gelmez birtakım oyunlar, düzenlerle uğraşmağa, her

yere kendini sokmağa çabalıyorsun. Kendini —ya da öyle sanılacak bir kişiyi— herkesin başlıca ilgi merkezi, uğraşma konusu durumuna getirdin; bunda ne kadar başarısız olduğunu gene kendin, yanıtlanması gereken bir sorudan söz ederek, dile getirdin.

Bundan sonra ne yapacaksın? Ne yapmağı düşünüyorsun? Kitabını istediğin biçime elbet sokabilir, kendini istediğin ölçüde rezil edebilirsin. Hiçbirimiz sana engel olacak değiliz elbet. Benim bu yazdıklarını okumaktan vazgeçeceğimi umuyorsan yanılırsın. Odanda ne yaptığını buradan görebiliyor, izleyebiliyorum. Yazı yazarsan, yazdığını görmeği nasıl olsa isteyeceğim senden. İyisi mi...

Senin gibiler bizim gibilerin elinden kurtulamaz. Buraya getirildin getirileli sana ilişilmemiş olması seni aldatmasın. Seni hemen yıkmıyorsak, sivri kişi olmadığın içindir. Seninle niye uğraşıldığını anlatmak zorunda değiliz ki...

86.

Bir kısır döngüye girdiğimi kabul etmek zorundayım. Ama Sevinç istedi diye değil. Başlangıçta, bir başlangıç sürecini yazmağa giriştim, çalıştım. Olup bitenler, benden hızlı davrandı. Görünenler, anlattıklarımdı; ya da daha sonra, bölüm ardından bölüm geldikçe anlatmağı tasarladıklarım. Ama görünmeyenler ağır basmağa başladı. Gecenin ortalığı nasıl kapladığı değil de geceyi hazırlayanların hangi yollardan gittikleri...

Bir gün incelenir bu olgu, ya da, olgular. Çeşitli açılardan, çeşitli ölçütlere dayanarak... Ben bu incelemelerin, irdelemelerin, ilkine olsun, girişebilecek durumda değilim. Olsa olsa, kimi insanın kullanabileceği birkaç veri sağlayabilirim, o kadar. Herkesin bilmediği, görmediği, ya da, bilenler, görenler içerisinde

pek az kişinin söyleyeceği birkaç şey... Belge adı verilecek şeyler değil bunlar, olamaz. Belgelerle uğraşacak olanlar benim söylediklerime, yazdıklarıma dönüp bakmayacaklar bile. Olsa olsa bu yazdıklarımın tümü bir belge olacaktır birkaç kişi için.

Gecenin işçileri attıkları dayaklar, yaptıkları deneylerle, işledikleri cinayetler, ya da, şu yoldaki, bu yoldaki baskılarıyla korku, yılgı, usanç yaratmakla kalmadılar. Kurnazca davrandılar; ele geçirilecek kapıları, su başlarını gürültüsüzce, ya da pek az gürültü çıkararak, adım adım ele geçirdiler. Her baskıda, her yasakta, her adımda, kendilerine bağlılık, yakınlık duymadıkları halde o belirli konuda kendilerine karşı duramayacak birtakım kişiler, öbekler, kuruluşlar bulmağa, yaptıklarını yaparken bunları yanlarında bulundurmağa özen gösterdiler. Bir yasağın — hem de dolaysızca kendilerini etkileyecek bir yasağın— konması, açık duran bir kapının kendilerine kapatılması karşısında bile gecenin işçileri, ses çıkarmayanlardan yararlanmasını bildiler, başardılar.

87.

Gönüllerinin, etlerinin, sinirlerinin —belki kendilerinin bile farkına varamayacakları ölçüde— derinlerine, kuytularına gizlenmiş duyguları, tepkileri, öfkeleri, kıyaları, dışarıya, çeşitli nesneler üzerine yansıtıp düşürenler (bu sinmiş, sindirilmiş korkuları, yetersizlikleri, baskıları, kırgınlıkları, açlıkları birer nesne, birer düşman olarak canlandıranlar) tarihi kendileriyle bir tutmağa kalkarlarsa, bir dünyanın sonu geldi demektir; birileri için kıyamet kopmuş demektir.

Böyleleri az değil, böyle çağlar az değil.

Batanlar, haksızlıkların, yalanların altında kalır. (Kim bilir, belki bir gün bu yalanları, bu haksızlıkları açığa vuracak birileri gelir...)

Dönüşümüzden az sonraydı. Başımdan geçenler gazetelerde, dergilerde uzun uzun anlatılıyordu. Resmim hiçbir yerde basılmıyordu; buna seviniyordum doğrusu. Yalnız, bunların anlatılması, açığa vurulması için dönüşümün beklenmiş olması ilginçti. Gerçekte bu haberler, iki aylık bayat bir olaycığı taze olmuş gibi gösterirken, çok önceden tasarlanmış birtakım başka işlerin kapısını yapıyordu; en azından, haberlerin anlamını çözmesini bilenler için besbelliydi bu.

İlk haber çıktıktan yedi gün sonra, birden, susuldu bu konuda. Bir daha da en ufak bir şey söylenmedi. "Olayla ilişkili kişiler"den bir daha söz edilmedi. Ondan sonra da bir sabah, kapımın önünde...

O sabah evden alınıp götürüldüm. Buraya getirildim sonra. Her şeyden çok bir hastaneye, bir akıl hastalıkları hastanesine benzeyen bu yere... Kimseyle görüştürülmedim. Dışarıda ne oluyor, bilmiyorum. İnsanlar biribirini yiyormuş gibi bir duygu var içimde.

Bir zamanlar, adının Sevinç olabileceğini sandığım, sonradan Sevim diye çağrıldığını öğrendiğim o kadının ölüsü niye kapımın önünde bulundu? İçeriden dışarıya sürüklenmiş gibi gözüksün diye de uğraşmış olacaklar. Öyle bulunduğu anlatıldı bana. Oysa ölüsünün bulunduğu sabah, penceremden bakıyordum sokakta telâşla gidip gelenlere; düşündüm ki...

88.

"Daha düne dek..." diyebilirim, öylesine yakın bir geçmişten söz ediyorum çünkü; daha düne dek (bu defterleri doldurmağa başladığım sıralarda bile) yapılan edilen her şeyin, yazılan her yazının, yaşanan her günün, bir duvar gibi, bir kumaş —hem de en incesinden, en ustalıklısından bir kumaş— gibi, özenle, kusursuz, her karışı her karışına, her taşı, her atkısı, her taşına, her çözgüsüne sıkı sıkıya bağlı bir duvar örer, bir kumaş dokur gibi yapılması, yazılması, yaşanması gerektiğine inanıyordum. Ölümlü bir dünyada insan çabasının en büyük başarısı, ölüm diye bir şey hiç yokmuş gibi davranarak, ölüme meydan okuyarak kurmak, örmek, kendi payına düşeni yapıp sonrakilere bırakmaktır diyordum...

Yanılıp yanılmadığımı bilecek durumda değilim ama şimdi bu kumaşın yırtıldığını, çözgülerin kaydığını sanıyorum; duvar çatlamağa başladı. Elimi attığımda taşlar, iplikler elimde kalıyor. Bu taşları yeniden tutturmak, bu iplik uçlarını birbirine bağlamak *gücümü aşan bir şey* gibi mi görünüyor? Değil. Ama, kesinlikle, *boş bir iş* gibi görünüyor. Yapmağa değmez, uğraşılmaz bir iş...

Defterimin bu son sayfalarını doldururken artık açıklamalar, bağlantı kurmalar, süreklilikler, etkili olabilecek tümceler de boş işlerden görünüyor. Düzensiz (daha doğrusu, insan kafasınca bir düzenin dışında kalan) bir dünyaya, düzen getirmekte, bir düzen getirilmiş gibi aldatıcı bir duygu yaratmakta, yazıyı bir araç (ya da aracı) diye görmekten vazgeçmemiz gerekiyor galiba. Yazı yazmak, konuşmak, etmek eylemek, bizleri, bu (yadırgayıp durmaktan öteye geçemediğimiz) düzen yokluğuna alıştırmayacaktır.

89.

Karışık (ya da, karmaşık) olmayan bir çağ yaşanmış mıdır hiç? "Sanmıyorum" diyesim geliyor ya, bilemiyorum. Ama en karışık, en karanlık, en umutsuz çağlarda bile biri, birileri hep çıkmış, eksik, güdük, ekli, çarpık, yanlış deyişlerle de olsa, iletilmeğe değer gördüğü sözleri, işleri iletmeğe çalışmıştır. Bu iletimin önemini (bir çocuğa, bir yetişkine okumasını yazmasını olsun öğretmeğe çalışan kişinin bu çabasının önemini) nedense, gereğince kavramıyoruz. Okullar, kitaplar, yazı, söz, uygulayımın en yeni (bugünkü, şimdiki) başarısı karşısında önemini biraz daha yitiren şeyler diye görünecek neredeyse gözümüze... Yazı yazmak, kitap yazmak, bu iletimin bir parçası. Bunu unutuyoruz da, kusursuz yapıtlarla, yontulu biçili yazılarla sanıyoruz

ki sözcüklere eşi görülmemiş bir düzen kurduracak, ölüme karşı insanın utkusunu tazeleyeceğiz. Oysa, uçsuz bucaksız iki karanlığın arasına sıkışmış bir yaşamda, bu karanlıkların varlığını öğrenip üzerinde düşünesiye geçirdiğimiz süre içinde yanıltılarımız, yanılgılarımız, bizi garip bir güven duygusuna götürüyor; ya da, öyle görünüyor. Eline geçen düğümlü ipleri çözmeğe meraklı kişinin, çoğu zaman, bu düğümleri çözmenin sağladığı rahatlığın küçüklüğünü, aldatıcılığını görmediğini, görmeği usundan geçirmediğini sanıyorum; yazı yoluyla dünyanın karışıklığına, insanın karmaşıklığına düzen getirme sanısı, daha ötesini niye söylemeyeyim, sabukluğu, çoğumuza, belki de hepimize, bir utku gibi geliyor; bizleri avutuyor; bir sonraki yazımızla bu utkuyu sürdüreceğimize, büyüteceğimize güveniyoruz. Ne zaman vazgeçeceğiz, kendimizi, birbirimizi böyle aldatmaktan?

Ben, bunları yazmakla, vazgeçmiş oluyor muyum?

Sevinç söyler şimdi ne düşündüğümü.

90.

Gece, insanların içinde uyuklayan korkuları uyandırdı; onları uyanık tuttu. Onları, yani hem insanları, hem korkularını. Bunu açıkça söylemek gerek.

İnsanın yalnız aydınlık, gün yaratığı olduğu da masal. Korkularını bastırıp —ister uykuya dalarak, ister göz kırpamayarak— sabahı beklemenin, sabaha gene de ulaşacağını, kavuşacağını ummanın hazzını, öteden beri, duya duya yaşadığını kim çıkıp yadsıyabilir?

Ancak, gece, ine dönüştür; ılık sularda yüzüş, yalanlardan pek çoğunun gerisine, öncesine dönüştür. Kendisi de bir yalana dayansa bile.

Sevim denen kadın ne yapmak istedi, bilemiyorum ama öl-

dürülenlere onu da ekleyiverdiler. Ne zaman, nasıl öldürdüler, bilmiyorum. Hiçbir şey duymadım. Bu deftere günlük satırları yazıyordum, dolayısıyla kulaklarımı bütün bütün kapamıştım dışarıya. Çoğu insanın yapmakta bunca güçlük çektiği şey benim için o kadar kolay ki!... Herhalde o sırada öldürdüler. Kadının bağırıp çağırması da gerekmezdi elbet. Apansız bastırıp öldürmüş olabilirler. Başkası da olsa, bir şey duymayabilirdi belki, bu durumda. Ateşli savut da kullanılmış olsa, susturucu takılmış olabilir. Ama niye benim kapımın önünde, niye sanki içeride öldürülmüş de dışarıya sürüklenmiş gibi?

Öldürdüler de ne kazandılar? Kim bilir, kaç kişinin daha öldürülmesi gerekli görülebilir?... Sevinç bunu da söyler mi ki?

91.

Bir yapıt yaratmak, büyük bir iş başarmak, iyi, dolu, güzel bir yaşam yaşamasını bilmiş olmaktan, başarmış olmaktan daha önemli sayılabilir mi hiç?

Oysa, yazdıklarım kusursuz olmadı; öyle, olağanüstü bir iş başardım sayılmaz. Buna karşılık güzel, iyi bir yaşam da kuramadım kendime. Hep yarım işler, yarım bir yaşam; vara vara vardığım sonuçlar, bunlar...

Bakıyorum da, gecenin işçileri bayağı bayağı başarılı oldu. Önce, bizleri, hepimizi saracak bir geceye boğma gibi bir işe yönelmeleri, herkese çılgınlık, çocukluk gibi göründü. Her düşünce, içine sokulduğu kalıbın, terimlerin boyutlarını taşır. Başkalarına aşırı, ölçüsüz gelen böyle bir isteği, bir dileği, onlar kendi

deyimlerini kullanarak dile getirirken, kendi çaplarına uygun bir hale soktular. İstedikleri, herkesi bastırmaktı. Bunun en gündelik yollardan da gerçekleştirilebileceğini anlamaları, belki başlıca başarıları.

92.

Her gün bir kişinin (iki, üç, beş, sekiz kişinin) öldürüldüğü; taranan, bombalanan kalabalıklar içinde birçok insanın can verdiği, pek çok insanın yaralandığı; insan kanının asal değiş tokuş değerini yitirdiği günler geride kalmıştı. Şimdi kimse ölmüyordu. Ya da ölüyordu da kimsenin haberi olmuyordu. Kentin sokaklarında yürüyenlerin adımları belki biraz daha hızlıydı; gezer dolaşır gibi değil, belli bir yere —belki uzakça bir yere— belli bir saatte varmak ister gibi yürüyorlardı. Devimleri biraz daha katıydı belki, tepeden tırnağa kasılmış gibiydiler; sağa sola bakmıyorlardı, yanlarına bakmaları gerektiğinde gövdelerini döndürüyor, bakacakları yere yüzleriyle birlikte göğüslerini, karınlarını çeviriyorlardı; omurgaları eklemsizmiş gibi. Kimse kimseye

bakmıyordu artık. Karşıdan gelen biriyle göz göze gelmek unutulmuş bir şeydi sanki. Kimse gözünü karşıdakinden kaçırıyor da değildi gerçekte. Kimse kimseyi görmüyor gibiydi, o kadar. Bakışlar bomboştu; gözler, karşılarına çıkan insan saydammışçasına, bir "öte"ye dikiliyordu. Gerçekten bir yere mi gidiyordu bu boş gözlü, boş bakışlı insanlar? (Boş gözlü diyorum ya; biribirilerine baksalar, göz yuvalarının içinde göz olmadığını mı görürlerdi, böyle bir tanım gereğince kör denmesi gereken bu insanlar? Gözümün önüne gelmiyor da değil: Biribirine *bakan*, biribirinin gözsüz olduğunu *gören* yaratıklar...) Kentin ana hizmet dallarında herhangi bir aksamanın sözü edilmediğine, ya da bu yolda herhangi bir sızlanma işitilmediğine göre bir şeyler yapmak üzere bir yerlere gidenler de olsa gerekti, yürüyenler arasında...

Bütün bunları gözlemekle yetindim. Gözlemlemekle. Herhangi bir daireye işim düşmedi. Niye düşsün zaten? Hem benim gözlemlediğimi belki başkaları da gözlemlemiştir; bana bakarken benim de bakışlarımı, gözlerimi boş sanmıştır birileri...

O aralar sokaklarda çokça gezdiğime göre hiç değilse bir kişi geziyor, belli bir yere vaktinde yetişmek kaygısını taşımıyordu. Taşımıyor görünmesi de gerekmez mi bu durumda? Ama bana bakanların ne düşünmüş olabilecekleri üzerine kafa yormanın anlamı yok.

O aralar, insanlar boş gözlerle, katı katı yürüyedursun, sokaklar —onarım, boru döşeme, boru değiştirme gerekçeleriyle— alabildiğine kazılıyor, yükseltilip alçaltılıyor, başka sokaklarla bağlantıları kesiliyordu. Kentin ortasından, bir çıkmazlar yumağı sağılmağa başlamıştı kent çeperlerine doğru.

Kent inceliyor, yeni bir örüntü ediniyordu.

93.

Gözümüzün, kafamızın, düşünce yapımızın birtakım yanılgılar taşıyabileceğini, bizi yanlış birtakım sonuçlara vardırabileceğini kuramsal olarak kabul ederiz de, nedense, bu yanılgıları, yanlış sonuçları göremediğimiz gibi, bize bunları gösterenlerin sözlerine kanmamağı da büyük akıllılık sayarız. Temel doğrular dediğimiz şeylerin bile, burnumuzun dibinde duran, bize benzemeyen bir insan için gerek temel gerek doğru olmayabileceğini anlamayız. Ancak değişik düşünce yapılarının yol açtığı yanılgılara bakıp varabiliyoruz bu kuramsal düşüncelere.

Zengin, zenginliğini göstermez, kullanır. (Acemi zengin gösteriş merakına kapılsa da, tez ustalaşır zenginlikte.) *Biz*, zenginliği bilmeyenler, zenginlerin gösteriş meraklısı olduğunu düşünürüz.

Güzeller, güzelliklerini dimdik başlarıyla taşır, güzelliklerine herkesin bakmasından tedirgin olmazken, biz güzel olmayanlar, güzelliğin böylesine, utanmadan, sıkılmadan sergilenmesinden tedirgin olur, o güzelin şımarıklığından söz ederiz.

Dilediğimiz, kimsenin sivrilmemesi, kimsenin karışıklık yaratmamasıdır. Unuturuz ki, bu karışıklık kaygısı da ancak bizim yeşermez gönüllerimizde pusuya yatmıştır.

Her güzellik, her zenginlik, renkli bir taş olmaktan öteye geçmeksizin, öbürleriyle bir araya gelerek bir örüntü oluşturmalı benim dünyamda; hepimiz birden konuşmalıyız. Öyle ki dünyayı elimde tutabildiğime, dünyayı elimden, parmaklarımın arasından kaçırmadığıma inanabileyim, kanabileyim. Kaçarsa her şey biter çünkü. Her satırım bir başka ağızdan, bir başka kalemden çıkmış gibi oldukça ben dünyanın tümü olacağım, her şey olacağım...

Defterlerimi içinde tuttuğum zarftan çıkan birtakım kâğıtlar var. Onları da buraya alıyorum, sırayla, herhangi bir düzen tasarlamadan. Ne zaman yazılmıştı bunlar? Kim yazmıştı? Ben mi yazdım?

94.

Çıkmazlar yumağı ile birlikte yayılan bir şey daha vardı: Kent sokaklarının onarıldığı, onarılacağı, bütün kentin köstebek yuvasına çevrileceği söylentisi.

Gerçi *yapıldığı görülen* bir işin *söylentisinin yayıldığını* söylemek saçma gibi gelecektir insana. Hem sonra, kentlilerin kaygılandırıcı söylentiler yaymağa, bunlara inanmağa ne ölçüde hazır, yatkın oldukları, bilinegelen bir şey... Bu söylentilerin bir gerçekliği anlatır gibi değil de, bilinmez, ucu nereye varacağı kestirilemez bir tehlikeyi kendi kendine mırıldanır gibi kişiden kişiye aktarıldığı da bilinir. Ancak, şu ya da bu sokakta yapılmakta olduğu görülen şeyin, bilinmez bir tasarın parçası olduğu, kentin her yerinde yapılmakta bulunduğu —görülmeden de—

(kim bilir, belki de özellikle "görülmeden" demeli) söylenince, söylentiden söz etmeğe hakkımız olur herhalde.

Sokaklar kazılıyordu, altı üstüne getiriliyor, borular değiştiriliyor, sökülüyor, takılıyordu. Ama bu görülenin yanı sıra, ancak belediye işçileri —ya da belediye işçisi olduğu sanılan, öyle olması gerektiği düşünülen birtakım işçilerin— işlerini bitirmişçesine çekilip gittiklerinde farkına varılan bir şey daha vardı; sokağın bir ucu yerinde duruyordu ama öteki ucu, açıldığı (yani, eskiden açıldığı) sokağın en az iki metre ya altında ya da üstünde kalmış oluyordu. Yani, sokağa ancak bir ucundan giriliyor, çıkılacağında, dönülüp aynı yerden çıkılıyordu. Büyükçe caddeler havada kalmış gibiydi. Elbette bu caddelerden en az *bir* sokağa geçilebiliyordu (hiç değilse öyle düşünmek istiyordu kentliler) ama hangi sokağa geçilebileceğini anlamak için kimi zaman boydan boya yürümek gerekiyordu o caddede. Araba kullanmak artık kimsenin usuna bile gelemezdi. İnsanlar yavaş yavaş vazgeçeceklerdi elbet, gerekmedikçe evlerinden çıkmaktan. Kentin yeni düzenini iyi bilen biri ise, istediği kişiyi istediği yerde — eliyle koymuş gibi— bulabilirdi. Çok çok, biraz beklemesi gerekebilirdi belki.

O akşam, Rahneler caddesine çıkmak niyetiyle hızlı hızlı yürüyordum. Sokağın sonuna gelip caddeyi iki adam boyu aşağıda bulunca hızla geri döndüm. Bir sokak atladım, bir sonrakine girdim. Sokağın kararmakta oluşundan anlamalıydım. O da, caddenin üç metre altında bitiyordu. Hava kararmadan evime dönebilmeliydim oysa. Hava kararıktan sonra sokakta kalanların yitip gittiği yollu yeni bir söylenti dolaşıyordu kaç gündür.

95.

Nedensel dizilerin, nedensellik zincirlerinin, bir insanın yaşamında önemsiz, anısı bile silinivermiş bir olaydan, durumdan, davranıştan yola çıktığımızda, bizleri nasıl önemli, dirimsel sonuçlara vardırabileceğini, belli bir yaşa ulaşmış herkes biliyor olsa gerek. En azından, böyle bir şeyler seziyor olsa gerek. (Gerçi, daha çocukken bunun farkına varanlar da vardır. Biz şimdi sıradan insanın sözünü etmekteyiz.)

İncecik bir sızının, ardı gelmemiş, yılların gerisinde kalmış unutulmuş bir rahatsızlığın, evimize daha memeden kesilmemiş bir yavruyken aldığımız kedinin, bir yaz gecesi görüp beğendiğimiz, sevgilimiz olmuş, sevgilisi olduğumuz bir kişinin gün gelip dolaylı ya da dolaysız ölümümüze yol açıp açmayacağını, bi-

zi öldürüp öldürmeyeceğini bilmeyiz. Öğrendiğimizde de iş işten geçmiştir, sonucu şu ya da bu doğrultuda değiştirmek, çoğu kez olanaksız gibidir. İstesek, uğraşsak bile...

Oysa, bu zincirin bir, iki ya da birkaç yerinde, kaçınılmaz gidişi koparmak, kırmak, durdurmak ya da başka yöne saptırmak fırsatları çıkar. Bir söz, bir soru, bir gecikme —hele gereğince kullanılır, değerlendirilirse— her şeyi değiştirebilir. Oysa çoğu zaman —çok yüce ya da çok karmaşık düşüncelerle— bu fırsat kaçırılır, yazgıyı gene kendi elimizle —ama bilmeyerek— kurar, farkına varmayarak haklı çıkarırız.

Öpüp durduğum bu bacaklar, bu gövde, bu eller, bu yüz, bu geceden hemen ya da çok sonra, bu yataktan az ya da çok uzakta, katilim, ölümüm kılığına giremez mi? girebilir mi? girmeyecek mi? Sonradan bakışın sağladığı açıklıkla neleri nelere bağlayamamış, neyi söylememiş, yapmamış olduğumu anlayıvermek neye yarar? Körlüğün, alıklığın yalnız başkalarında değil, bizde de bir o kadar yeşerebileceğini anlamaktan başka?

Bunun altında bir şey daha var elbet: Ölümümün (giderek, ölümlerimizin) sevdiklerimin (sevdiklerimizin) yani kendisinden çekinmeyi hiç düşünmediğim(iz) bir yaratığın elinden olması yollu bir gizli istek. Bu da, daha başka sonuçlara vardırabilir bizi.

Önemli olan, gene de, bu değil. Temelde duyabileceğim güvensizlik, olgusal zincirleri yok edecek bir açıklama değil.

96.

N. için bir hiçolum tasarladım. Bir zamanların sağır çocuğu, bugün, kendisine yardım edenleri teker teker yok ettikten sonra öylesine yok olmalı ki bu hiçolum benim utkum olsun.

Kendisiyle konuşmağa, kendisini uyarmağa giden Sevim'i öldürmesi, bir bakıma, sağlam gerekçeli ilk cinayeti oldu. Sırada şimdi Sevinç'le ben varız. Ama sıra bana geldiğinde kendisini herhalde çok şaşırtacağım.

Hepimizle bir "karşıtlık" oyununa girişti. Hiçbirimiz farkına varamadık işin başında. Oyunun kuralı, çevresindekilerin her birine karşı gelmek, onlara da kendisine karşı gelmeleri fırsatını vermek... Karşısındakiler, kendisiyle çatışarak düşüncelerini — sırasında— kabul ettirmek, başkalıklarını, kişiliklerini ortaya

koymak olanağını buluyorlardı. Öte yanda, kendisi de, çatışılan, çatışılacak kişi olarak kendini kabul ettiriyor, karşısındakilerin tepkisiyle birlikte ilgisini de diri tutuyordu. Dediği dedik bir baş olmanın insanları ne çabuk usandırdığını iyi anlamıştı.

Bir yandan da, haz duyuyordu bu oyundan. Belki de en büyük kazancı bu sınırsız hazdı: Karşısmdakilerin tepkisini bile kendi yaratıyor, bunu biliyordu.

Ama bir şey daha vardı bu oyunda. Herkese aynı konumlarda kalarak değil, kişiye göre konum değiştirerek karşı çıkmak, bu karşıtlık oyununda durmadan değişen bir kişi olmak... Karşısındakiler, çevresindekiler (kendi aralarında ondan söz edecek ölçüde gözüpek davrandıkları zaman bile) aynı adam olduğu halde, onu, değişik kişiler olarak tanıyor, neyi, kimi tartışacaklarını şaşırıyorlardı. Olsa olsa, "yanlış" düşüncelerinden, görüşlerinden, kanılarından ötürü, biribirilerini küçümsemekle yetiniyorlardı.

97.

Dipnot (S.)

(Burada "(S)" diye işaretlenmiş "dipnot" başlığının altında bir şey yoktu. Bunları yazan, "S."nin (Sevinç?) (öyle olsa gerek) bir şeyler eklemesini öngörmüş gibi. Oysa epeydir, bir deftere yazılmış birtakım şeyler okumakta olduğum halde, bunların kâğıt parçalarına yazılmış, çiziktirilmiş, karalamadan öteye geçmeyen birtakım notların biraz gelişigüzel bir "deftere-çekilmiş" hali karşısındaymışım gibi bir duygu içindeyim. Her şey rasgele art arda getirilmiş gibi...) (Bir "okuyan"...)

Ek: 93. bölümde "bulunduğu" söylenen kâğıtlar var... Bunlar da deftere sırayla yazılacakmış... Ama karışıklık, düzensizlik

artık bölümler arasında değil, bölümceler, satırlar düzeyinde. Galiba ben de bu defterlerin havasına kapılıyorum!

98.

Hava kararıyordu. Çukurlarda yürümek güçleşiyordu. Gene bir uca geldim. Rahneler caddesi aşağılarda kalmıştı. Bir zamanlar insanların, araçların neredeyse kesintiye uğramaksızın, bir su akışı içinde geçip gittiği bu caddede tek tük yürüyenler vardı. Birer kapıdan içeri girip yitiyorlardı. Arabalar da vardı. Kapı önlerinden, yan sokakların köreltilmiş ağızları önünden çok, oraya buraya rasgele bırakılıvermiş gibi duran arabalar; artık bir yere gidemeyecek arabalar.

Rahneler caddesinin eski yapılarında, o çağın pek gözde mimarlık öğelerinden sayılıp her pencereye takılmış —değişik görünüşte, değişik biçimlerde— pancurlarla kepenkler, kendimi bildim bileli ancak birkaç evde —o da yazları, yazlığa çıkıldı-

ğında— kapalı olduğunu gördüğüm kepenklerle pancurlar, şimdi teker teker çekiliyor, kapatılıyordu. Yılların birikmiş tozu, yağsız kalmış menteşeler, incecik, neredeyse kulağa hoş gelecek bir cıyırtı dışında herhangi bir gürültü çıkarılmadan başarılıveren bu işi engellemediğine göre buraya gelmediğim beş gün içinde epey temizlik, yağlama yapılmış demekti.

Hava kararıyordu. Kaygıya kapılıyordum. Hangi sokağın caddeye çıkacağını anlamak için her kezinde sokağın öbür ucuna dönmek, oraya açılabilen bir başka sokağa dalıp gene buralara dek gelmek, olmazsa, aynı işi bir daha, bir daha denemek gerekiyordu. Dördüncü denemede, aydınlık denebilecek tek yer, sokağın iki yanındaki eski yapıların arasında kalan gökyüzü parçasıydı.

Korkuyla, kaygıyla sokağın ortalarına dek yürüdüm gerisin geri. Rahneler caddesine çıkamayacaktım. Sağda açık kalmış bir kapı gördüm. Yetmiş yıl öncesinin bezeklerini taşıyan, ağır demir çatısının ardındaki buzlu camın, tozdan, ancak donuk bir saydamlık sürdürebildiği bir kapı... Girişte yanan onbeş mumluk ampul söndü. Kendimi dar attım içeriye, bir kat merdiven çıktım. Camlı, ahşap işli, demir işli bir kapı sessizce açıldı. Girdim. Kapandı. "İyi ki geldiniz," dedi bir kadın, "birazdan sokaktakiler yitmeğe başlar... Şöyle buyurun, dinlenin..."

99.

Çelik, çınar, dağ, taş...

Özlediğimiz sağlamlık örneklerini madenler, bitkiler dünyasında, doğanın dayanıp süregelmiş biçimleriyle insanın biçimlediği doğada aradık, bulduk. İnsanın dünyada bulduklarıyla yapabildiklerinde. Ama insanın kendi hep zayıf, güçsüz, cılız bir yaratık gibi göründü gözümüze. Öyle olmasa, ne diye şu gibi, bu gibi sağlam, dayanıklı, sert olması gerektiğini söyleyelim; ne diye buna inanalım, inandıralım? İnsan kendinden çok yaptıklarına, hazır bulduklan yardımıyla yarattıklarına güvenmiş olsa gerek.

Sevinç artık yanıma gelmiyor. Acaba bütün olan bitenler bir garip düş müydü? diyorum kendi kendime. Arada bir. Çünkü çoğu zaman buraya kapatılmışlığımın gerçekliğini unutmam

güç. Bütün bu olanlar bitenler, yazdıklarım, anlattıklarım, düş falan değil. Kimi zaman, bir karabasanmış gibi anlattım bunları; kimi zaman da ayıklık ayrıntıcılığıyla çalıştım. Sevinç var mı, yok mu? Ne zamandır gelmiyor, ne zamandır bu yazdıklarımı okumuyor.

Şimdilik, sanırım hiç kimse, dünyanın her türlü sesinin dışında, ötesinde yaşadığımı sezmedi daha. Gündelik hizmetler için girip çıkanlarla konuşmuyorum zaten. Bir şey söyleyecek olurlarsa kaçırmayayım diye gözlerimi ağızlarından ayırmamam, onları bir parça olsun ürkütmeğe de yarıyor.

Bir uzmandım ben, o her şeyi yapar görünen kişinin ardındaki yaptırıcı; kararları verdiren, düşünceleri düzene sokan, işlenecek düşünceleri, kullanılacak sözleri bulup çıkaran kişi... Pek az kimse bilir bunun ne demek olduğunu. Perdenin önünü tek dünya sanır çoğu insan. Oysa perdenin ardında, ipleri ellerinde tutanların dünyasını bilenler, yalnız, ipleri ellerinde tutanlardır.

100.

Dinlenecek yer azdı. Biri yerinden kalktı, alçacık iskemlesini bana verdi. Çöktüm. Yorulmuştum, farkına varmadan.

Bir bekâr eviydi sanki burası. Ama kadınlı erkekli bir kalabalıkla dolup taşıyordu sanki. Beni aldıkları odada on kişi vardık. Öbür odalara girip çıkanlar da hesaba katılırsa buraya sığınmış —sığınmış demeyip ne demeli ki?— kırkbeş-elli kişiydik galiba...

Bekâr evi, dayalı döşeli olmamak, düzenli, temiz de olsa düzensizliğin, pasaklılığın sınırında gezmek —ya da geziyormuş duygusunu uyandırmak— demek benim kafamda. Yanılıp yanılmadığım şimdi tartışılmağa değmez.

Oturulacak her türlü eşya, duvarların dibine çekilmişti. Bir

köşede, üst üste yığılmış, dürülü, katlı döşekler vardı. Ortadaki açıklıkta bağdaş kurup oturanlar vardı. Girip çıkanlar kıyıdan yürüyordu. Açılır kapanır bahçe masaları türünden ufak bir masanın kıyısına yanaştırdılar beni daha sonra, duvarın önünde duran bir sandığa oturttular. Benim yanımda yiyecek yoktu ama buradakilerin çoğu hazırlıklı gibiydi. Biraz peynir ekmek yetti bana o anda. Gömleğini çıkarıp duvara astı birkaç kişi, pijama üstlerini giydiler. Sonra döşekler yan yana serildi, banyoya girilip çıkıldı, diş fırçaları kurulanıp çantalara —el çantaları, evrak çantaları, kitap çantalarına— sokuldu. Benim anlayamadığım, daha doğrusu, benden önce kurulduğu belli olan bir düzene uyularak başka odalara çekilenler, başka odalardan gelenler oldu. Ekmeğiyle peynirini benimle paylaşan delikanlı döşeğinin de bir yarısını verdi. İkimizin de pijamasız olmamız bir şeyler anımsattı sanki, ama üzerinde durmadım. Işık söndürüldü. Biribirimize değmekten çekinmeksizin yatıyorduk. Kulağıma "beni gerçekten tanımadınız mı?" diye fısıldadı. Bileğini sıktım ama bir şey söylemekten çekindim. O sırada, pek uzak sayılmayacak bir yerde korkunç bir fren sesi işitildi. Koşanlar oldu sokakta. Biri, beklenmeyen bir iç acının —örneğin, kırılan bir kemiğin acısının— denetlenemez çığlığıyla bağırdı, sustu. Döşeklerde bir kımıltı oldu. Sessizlik yeniden kapandı üzerimize. Ellerimizin biribirini tanıdığı kesindi. İsteğin sonu yoktur kimi kişi için. Ağır hasta olmadıkça.

101.

Bir gün gelir, sözcüklerin büyüsünden sıyrılmamız gerektiğini anlarız hepimiz. Yüce duyguların, kalıptan çıkmış düşüncelerin büyüsünü işler kılan sözcüklerin büyüsüne kapılmaktan vazgeçmemiz gerektiğini. Yürümenin, yemenin, boşaltımın kendimize özgü biçimini nasıl öğrendikse, konuşmayı, duymayı, düşünmeyi de kendi kendimize öğretmemiz gerektiğini anladığımız bir gün gelir. Hepimiz için. Ama er, ama geç. Duygularımızın, düşüncelerimizin, sözlerimizin, gerçekten bizim olmağa başladığı bir gün... İşin tuhafı, kendimizce konuşmağa başladığımızda, söylediklerimizde tutamak, dayanak bulamayanlar çok olur; bu sözleri yadırgadıklarını, anlamadıklarını söylerler. Belledikleri kalıplarla konuşulmadıkça, ırzlarına geçildiğini sanan

zavallılar da vardır. Bunların ayması için başlarına ölümcül işler gelmesi gerekir sanki...

Oysa yazar, tanımı gereği, sözcükleri hem ortaklaşa kalıplarına dayandırmak, hem kendi dilini yazmak durumundadır. Yazdığı anda kalıp yaratıcısı haline gelir. Cambazlığı, ustalığı, bu ince iki teli, üzerinde yürüyebileceği biraz daha kalın bir tel haline getirmek midir? Biliyorum, yazar demekle pek belirsiz bir şey söylemiş oluyorum. Düşündüğüm, bir çeşit yazar, bir çeşit yazarlık yalnız. Her sözcük kolayca şişirilebilir. Dümdüz, düpedüz söyleyip anlatmanın gizini daha kimse çözmedi. Oysa "gece", şişirilmeden de, etkili bir sözcük olabilirdi. İçimizdeki hayvanı ürperten...

102.

Burası, bu yer, şu an, bir düş mü, değil mi? Bilemiyorum. Pencerede mordan azma bir gökyüzü parçası ağır ağır ağarıyordu. Uyanıktım demek. Yanımdaki hafifçe dürttü beni. "Ne kadar erken çeker gidersek buradan o kadar iyi olur. Basarlarsa ağzımızın tadı iyice kaçar." İnsanların konuşması da bir tuhaftı bu son günlerde. Yoksa uzun süredir eskisi gibi konuşmadığımız için mi yadırgıyordum her işittiğimi? Belki de insan, az konuştuğu ölçüde, diline —aykırı da olsa— birçok anlam yüklüyor.

Ama yeni giyinebilmiştik ki ışıklar evin her yerinde yandı. Kapıdan girenler üçten beşten çok olsa gerekti. Hepimiz toparlandık. Adamlar bizim odaya girerken kendimi en önde buldum. Ötekiler, sağımda solumda duranlar bile, biraz geriye çekilmişti.

Girenlerin başındaki bir sandalye çekip arkalığını önüne alarak oturdu. Yanındakiler, biraz gerisinde, yan yana dizildi. Başlarındaki ile birlikte sekiz kişilerdi. Evde en az kırk-kırkbeş kişi vardık. Buradan sağ çıkmaları gerekmezdi; ama kendilerine saldırmadan önce bize saldırmalarını beklemek yakışık alırdı! Öyle bir kural vardı sanki.

Sandalyedeki hepimizi teker teker süzüyordu.

Sessizdi ortalık. Ama biri kulağıma fısıldar ya da ben, görünmeyen bir kitaptan, okur gibi, bir şeyler öğreniyordum. Örneğin, bu çeşit "gecelik sığınaklar"da gecelemek de suçtu. Son zamanlarda pek çok şeyin suç olduğu gibi. Herkes hangi yoldan evine dönmesi gerektiğini öğrenip gecikmeden evine dönmek zorundaydı akşamları. Sokakta yitivermemek için böyle bir kaçamağa başvurmakla —evet, pijamasını, çamaşırını, diş fırçasını evrak çantasında taşıyanlar artıyordu— kimse kimseyi aldatamazdı. Bu sığınaklar kendiliğinden oluşuveriyordu her mahallede. Ama farkına varılıyor, basılıyordu bunlar. İçeridekiler sokakta görülmedikleri için yitmezlerdi ama elbet onlara da çare bulunurdu. Sandalyedeki bizleri süzüyordu hâlâ. Arkamdan bir soluk gibi şu sözler geldi: "Ağabey, pabucunuzu bağlayın, aman bağlayın. Bahane arıyor." Sandalyedeki kalktı; köşeye doğru giderken, soluğun sahibine göz ucuyla baktım ben. Çocuk, neredeyse. "Pabucunuzu bağlayın," dedi bir daha. Bunu yapmak, dikkati çekmek olurdu. Adam zaten benden yana bakıyor şimdi. "Bu evde kaç kişiyiz? Bırakın evi, bu odada... Biliyor musunuz?" dedim. Bilmez olur muydu?

103.

"Büyüsünden sıyrılmamız gereken sözcüklerden biri —en önemlilerinden biri— de 'insan' sözcüğü. Bir tılsım gibi kullanıp en yüce duyguların aracı haline getiririz onu; tek tek insanı, kişiyi (dostumuz olsun düşmanımız olsun) o sözcüğün yardımı, aracılığıyla ezmekten, yıkmaktan çekinmeyiz. Düşlediğimiz, tasarladığımız, kurduğumuz, dilediğimiz bir anlamı yükleyiverdiğimiz 'insan' sözcüğü, sırasında en güçlü aracımız, saldırganlık kargımız olur.

İnsanı en yüksek yere yerleştirmekten, hayvanlardan, bitkilerden, sulardan, dağlardan çok önemli olduğuna, her şeyin insan için yaratılıp insana kulluk etmesi gerektiğine inanırmış gibi yaşamaktan vazgeçelim. Belki o zaman insanın değerini öğrenir,

hayvanla, bitkiyle, suyla, dağla, taşla birlikte bir anlamı olduğunu, olabileceğini anlar, belki o zaman insana saygı duymasını başarırız."

Ne tuhaf! Bunları, bir zamanlar, ben yazdım. Ben savundum. Oysa gece üzerimize çöktükten sonra, bu yolda sözler söylemenin gereksizliğine herkesi inandırmak için elimden geleni ardıma komadım.

Uykunun değerini benden iyi bilen yok. İlk gençliğimden bu yana —kısa birtakım dönemler (kendi yaşayışımı değil, başkalarının istediğini yaşadığım kısa birtakım dönemler) dışında— yeterince uyuyamamanın, uykusunu alamamanın, çalışırken gözlerim kapanmasın diye, ya da —gözlerim açık kalsa bile— düş görmeğe başladığımın farkına vararak, uyumayayım diye uğraşmanın sıkıntısı içindeyim. Çalışırken çevremde ses istemem; buna karşılık, kitaplıkların, müzelerin sessizliğinde baş veren dayanılmaz uykuyu, ezici yorgunluğu üzerimden atmak için dışarı fırlamak zorunda kalmışımdır çoğu kez. Gecelerimin uykusu hiçbir zaman sarıcı olamıyor. Uyumak istiyorum, uykudan ürküyorum. Oysa insanın sesle, sözle, imgeyle, düşünceyle, büyüyle uyutulması, artık kılımı kıpırdatmıyor, hayır, artık kılımı bile kıpırdatamıyor.

104.

Hepimiz birden saldırsak pek bir şey kalmazdı bunlardan. Zaten adam bana bakarken bunları arkamdakine duyurmak demek, ona, onlara da duyurmak demekti. Nitekim, "bir şey mi dedin?" diye sordu, gözleri gözlerimde. Yanıtım çoktan hazırmış gibi, duraksamadan, sesimin yüksekliğinin taşıyacağı önemi de bilerek, "Bu odada kaç kişi olduğumuzu merak ettim birdenbire. Onu sordum. Buradan sağ çıkmamanız bakımından çok önemli bir soru," dedim. İçimden bir - iki - üç diye sayıp sözümün ardını getirdim: "Bizi vurasıya harcayacağınız vakit içerisinde hepinizi ellerimizle boğarız."

Uyandım sonra. Gün ışıyordu. Ayaklarıma baktım. Güldüm. Ne düşlesek, nasıl düşler görsek, yapıntılarımızı nasıl kur-

sak ki bundan böyle? Ne yaparsak yapalım, gerçeklikte olup bitenler bizim her türlü düşümüzü, düşlememizi, yapıntımızı fersah fersah geride bırakıyor. Ne ki, biz artık ölenlerden, yitenlerden, kanlı peltelere çevrilenlerden yana değil, öldürenlerden, alıp götürüverenlerden, dövüp dağıtanlardan yana düşünüp yaşar hale geldiğimiz için, ne uydursak bu işleri gerçekten yapanların yanında yaya kalıyoruz. Öldürülen, yiten, dağıtılan olarak herhangi bir korunma, savunma, karşı koyma kaygısı içimizden geçmiyor. Böyle bir şey düşümüze girecek olsa uyanıyoruz.

Buraya dek yazdıklarımı bir daha okudum. Beğendim. Ufak tefek düzeltmeler gerekebilir. Bir saat sonra bir daha okuyup öylesi bir düzeltme gerekiyorsa yapacağım, sonra da gazeteye yollayacağım. İmza, tanınmış bir yazarın adı olacak. O imzayı yazının altına ben atacağım. Gazete, yazıyı basmak ister; adamcağızın, durup dururken, deyişini, yazışını değiştirmesine şaşar; bu yazarın imzasını taşıyan bir yazıyı basarak okurlarda yaratılacak etki, yazıda söylenenlerin uyandırdığı tepkiyle yazının basılmasının uyandıracağı şaşkınlığın bir araya gelmesi, herkesi düşündürecek bir güç oluşturur; gerekli yerleri kesip çıkarırlar, yazıyı öyle basarlar, bu da olabilir... Yazının yayımlandığı günün akşamı, yapılacak ufacık bir iş kalır bana.

105.

Gerçekte Sevinç diye biri yok. Benim uydurduğum bir kişi o. Ona söylettiklerimle yaptırdıklarımın bir bölüğü, uzaklarda kalmış bir sevginin anısıydı; bir bölüğü de, aylardır tutulduğum şu hastanedeki sözüm yabana hekim bozuntusunun benimle konuşmağa çalıştığı sıralarda gösterdiği çabalardan çıkma birtakım uydurular. Defterimi ona artık göstermeyeceğimi söylediğim zaman üstelemedi. (Sevinç o sıra —belki de, o saat demeli— öldü). Sevim diye biri de yok. Yardımcısına Sevim diyen biri de, belki yok, herhalde yok. Öldürülen bir kadın... Bilmiyorum. Buna da kesinlikle "yok" diyecek durumda değilim. Buna karşılık insanların öldürüldüğü, kendini öldürmeğe zorlandığı, pek çok insana gizli-açık acı çektirildiği, doğru. Daha doğrusu, "doğru

olsa gerek" demeli...

Şaşarım hep. Öldürmenin, acı çektirmenin, ezmenin kötülüğünden söz eder insanlar. Kendilerini ezen, ezmeğe kalkan kimseler hiç mi çıkmamıştır bunların karşısına? Kimseden alınacak öçleri yok mudur? Uzattıkları eli sıkmayan, vermek istediklerini tepen, geri çeviren birileri olmamış mıdır hiç? Gönüllerinde yatanı herkese kabul ettirmek istedikleri olmaz mı? Dünyaya kendi gönüllerindeki, kafalarındaki düzeni bir damga basar gibi kazımağı, nasıl istemezler? Nasıl anlamazlar ki bunun tek çıkar yolu, gerekirse öldürmek, öldürmek herhangi bir nedenle elverişli görünmüyorsa acı vererek, ezerek, isteneni koparmaktır. Aldatmaktır, yalan söylemektir... Nasıl anlamazlar bunu?...

Bu iş nereye dek sürer? Herhalde yalnız kalıncaya dek. Bütün aynalarda kendinizi görünceye dek, herkesin gözü sizin aynanız oluncaya dek... Daha doğrusu, önlerinde durmasanız da aynaların hepsi sizi gösterinceye dek; gönüllerinde olmasanız bile insanların gözleri sizden duydukları korkuyu yansıtmaktan başka bir işe yaramaz oluncaya dek... Her şey, eninde sonunda, onu anlatanın (yani onu başkalarınca da özümlenir kılanın), o tek kişinin, o tek usun gördüğü, düşlediği, düşündüğü değil midir? Her şey gelip buna dayanmaz mı?

Herkesi aldatmış, aldatmağı iş edinmiş bile olsak, kendimizi aldatmamak gerekmez mi?

106.

Ufacık bir iş kalır, o da şu: Başkanlık odasındaki toplantıda gazeteyi kurul üyelerinin önüne atıp "Buna izin veriyor muyuz?" demek. Başkandan söz istemek inceliğini bile göstermeden.

Sonrası kendiliğinden olur.

Bence en önemlisi, son buluşumuz. "Buluşum" desem daha doğru olur. Üç haftadır kesinlikle buna uyuluyor. İlke, başına bir şey gelmesi beklenebilecek kimselerin başına bir şey gelmemesi; başına bir şey getirilenlerinse başta kendilerinin, sonra da en yakınlarının, en ufak bir şey bekleyecek durumda olmamala-

rı. Örneğin, tanınmış yazar kendi imzasıyla çıkan yazıyı kendisinin yazmadığını anlatmağa çalışacak olsa kimse inanmaz; daha önemlisi, okurları inanacak olsa bile bizlerin inanmayacağını bilir. Kurtuluş yok! Yakınlarına bile açılamaz; içlerinden birinin bundan yararlanarak kendisine zarar verecek bir şey —herhangi bir şey— yapmayacağına güvenemez. Başarmakla övündüğüm şeylerden biri de bu zaten. Kimsenin kimseye güveni kalmadı. O, ikircim içinde şakaklarını ovadursun, kuruldan sonraki bir, bilemedin iki saat içinde başına getirilecek kazayı önlemek, o kazayı düzenleyenleri vurmak, kendi adamlarımın işi. Yazarımız atlattığı kazayı bilmeksizin evine girip kapısını sürgülediğinde, bütün bir geceyi kaygı içinde geçirmeğe hazırlandığında arka sokaktaki dört cesedin yüzlerini ezip tanınmaz duruma getirenler saptadıkları bir saatten sonra sokağın ağzından geçecek örneğin yedinci kişiyi vuracaklar, sokağın içine doğru biraz çekecekler, eline bir silâh tutuşturacaklar —sözgelimi öyle diyorum—, karanlıkta eriyip gidecekler. Bana haber vermeğe gelen, beni görmüş olan tek sorumlu da nasıl olsa birkaç gün sonra uzak bir yere gitmek üzere yola çıkacak. Onu kimse göremeyecek bir daha. Pahalı bir yöntem sayılmaz bu, eninde sonunda. Yeter ki öldürülmesi kararlaştırılan üçüncü, yedinci ya da onuncu kişi ölmesi beklenebilecek biri olmasın.

107.

Babam sabırsızlanıyordu. Günlerdir, neredeyse dolaba girip bir şeyler okuyordum; bunca şeyi açıkta okurken, nedense çekindiğim için, bir kitabı dolapta gizlediğim o kadar belliydi ki! Görmek istiyordu. Bin dereden su getiriyor, beceremediğim bir şey yapmağa çalışıyordum: Yalan söylemeğe çabalıyordum. Babam tokmağı tuttu, kapıyı sertçe açtı. Dirseğim boy aynasının orta yerine girdi. O noktadan başlayarak üç büyük çatlak hızla çerçeveye vardı dayandı. Babam dirseğimi merak bile etmedi, uzaklaştı. Dirseğime bir şey olmamıştı. Sonunda, kitaba da bakmamıştı. Kitap dolapta kaldı. İki yıl boyunca haftalığım verilmedi. Ayna ancak ikinci yılın sonunda yenilendi. Onbeş yaşındaydım artık. Yeni aynayı yadırgadım; beni tek kişi gösteriyordu.

Oysa iki yıl boyunca o aynada üç kişiydim. Çarpık da olsa...

Bir şey bitiyor. Ağaçların yapraklarına bakıyorum pencereden. Biri ötekine benzemiyor. Hepsi ayrı ayrı. İnsanların gözleri, elleri, ağızları, gövdeleri ayrı ayrı. Birilerini öldürmek gerek. Ama kimi? Ya da, hangi aynadakini?

N. için bir hiçolum tasarladığımı yazmıştım. N. kendiliğinden dağıldı gitti. Hastalığı artık üretken değil; en azından kendine zarar veriyor. Denge bozulmuş demektir. Çaresine bakmalı.

Sorup duruyormuş. Bu işlerin ardındaki kim, diye... Göstermek boynumun borcu olsun. Onun yerinde olsaydım, uydurduğum, ya da, gerçeklikten yola çıkarak "yarattığım" kişileri öldürmektense yazar kişiyi öldürmenin daha usluca bir şey olacağını düşünürdüm. Yazar, kişisini öldürmek için, neler düşünebilir, neler tasarlayabilirdi, şimdiki gibi, zıvanadan iyice çıkmış olmasaydı?...

Belki de şöyle bir şey...

108.

Paris. Metro. Tanıma gelmez, bir kez koklandı mı unutulmaz, unutulamaz, özlenir kokusu. Birkaç saniye sonra tren karanlıktan çıkarken biri beni itecek. Karanlık ağza bakıyorum. Çevreme bakmamam gerek. Beni iteni görmemeliyim.

Tren geldi, bindim. Kimse itmedi beni.

Direniyorum. Olmuyor.

109.

Bir kapıdan içeri itileceğim. Karanlığın içine. Gözlerimin karanlığa alışmasını beklemem boş belki de; herhangi bir ışık damlası, tozanı yok bu karanlığın içinde. Nedenini bilmeden, ardımdan biri hafifçe dürtmüş gibi, yürümem, bir yerlere doğru gitmem gerektiğini düşünerek, sakıntıyla, ağır ağır, bir ayağımı neredeyse ötekinin burnuna dayayarak ilerlemeğe başlayacağım. Bana pek uzun gibi görünecek bir süre boyunca yürüyeceğim böyle. Sonra, birden, kör olduğumu sanacağım; ancak birkaç saniye geçince, gözlerimin kamaştığını, ileride, uzakça bir yerde, yukarılarda, pek güçlü bir ışığın yanmakta olduğunu anlayacağım. Beni kapıdan içeri iterken, O., istediğini şimdi göreceksin, diyordu; karşıdan, uzaktan, bildiğim bir yüzün bana doğru gel-

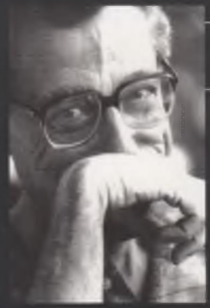
mekte olduğunu göreceğim. Bildiğim ama gene de çıkaramadığım bir yüz. Tanıyamamanın, bildiğini çıkaramama, bir yere yerleştirememenin sıkıntısıyla kıvranacağım. Bana doğru gelmekte olan yüzü, epey yaklaşınca, O.'nun yüzüne benzeteceğim bir ara. Vazgeçeceğim sonra. Yaklaştıkça, O.'dan çok Sevim adlı kadının yüzü gibi görünecek bana. Erkek kılığında da olsa. Sonunda bileceğim o yüzü. Sevinç'in yüzü olduğunu bilecek, bütün bunların, kamaşan gözlerimin bana oynadığı bir oyun olduğunu anlayacağım. Sevinç bana biraz alaycı bir gülümsemeyle bakmakta olacak. Birden boğmak isteyeceğim onu. Deli gibi atılacağım boynuna doğru. Yıldırıcı bir acı, her yanım kesiliyormuş gibi bir acı duyarken korkunç bir şangırtı içerisinde yere düşeceğim. Parçalanmış ışıkların yanı sıra O., Sevinç, Sevim, sağır bir sarışın çocuk, bir tek yüzde toplanmış, kanlar içinde, gülerek bakmakta olacaklar bana, aynalarda sanki, ya da yerde, belki de kafamda... Her yanımda yapış yapış bir acı, çok eski, koyu bir koku. Işık yavaş yavaş kararırken ben, benim artık, kırılmış her parçanın içerisinde. Aynada tanıyamadığım ben. Binlerce parça. Artık ben de olmayan yüzbinlerce parça.

B**** K*****

Nisan 1975 — Eylül 1976

110.

Bunları yazmakla çıldırmaktan kurtulunur mu?

BİLGE KARASU
Bütün Yapıtları

Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı

Gece

Kılavuz

Kısmet Büfesi

Ne Kitapsız Ne Kedisiz

Göçmüş Kediler Bahçesi

Narla İncire Gazel

Troya'da Ölüm Vardı

Altı Ay Bir Güz

Lağımlaranası ya da Beyoğlu

Öteki Metinler

Susanlar

Bütün Yapıtları 2

Gece'de anlatılan tek tek, bölük pörçük durumların, konumların, gerçek yaşamla somut ilişkisi sürekli seziliyor satır aralarında. Okurun yakın geçmişte tanığı olduğu birçok toplumsal, tarihsel, kültürel deneyden yankılar var metinde sözgelişi. Alışılmış tarihsel mantığın işleyişi bile sorguya çekiliyor. Ama bütün bu gerçek durumlardan soyut bir çıkarım olan yaşantı, insan umutlarıyla korkularının bütünleyici imgeleriyle dile getiriliyor.

Bilge Karasu fotoğrafı: Levent Kazak

Metis Edebiyat
ISBN-13: 978-975-342-183-6

Metis Yayınları
www.metiskitap.com